

Henri Häkkilä

**VERENSIIRROISTA KOHTI
MONIKULTTUURIYHTEISKUNTA
Suomalaisten sanomalehtien
maahanmuuttokeskustelu ja -kannat
pakolaiskriiseissä**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Henri Häkkinen: Verensiirroista kohti monikulttuurisyhteiskuntaa – Suomalaisten sanomalehtien maahanmuuttokeskustelu ja -kannat pakolaiskriiseissä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2021

Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten sanomalehtien käymää maahanmuuttokeskustelua pakolaiskriisien konteksteissa vuodenvaihteessa 1990–1991 sekä vuonna 2015. Tutkimuksessa etsitään aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin sanomalehtien maahanmuuttokeskustelussa käsittelemiä ja toistamia teemoja. Maahanmuuttokeskustelu jaetaan tutkimuksessa siirtolaisuudesta, pakolaisuudesta sekä maahanmuuttoon liittyvistä asenteista käytyihin keskusteluihin.

Tutkimuksen aineistona ovat määritellyiltä tarkastelujaksolta kolmen suomalaisen sanomalehden, Aamulehden, Demokraatin ja Helsingin Sanomien, maahanmuuttoaiheiset pääkirjoitukset. Tutkimuksessa havainnoidaan sanomalehtien maahanmuuttokeskustelussa muodostamia kantoja sekä lehtien keinoja perustella niitä. Sanomalehtien ja tarkastelujaksojen välillä tehdään vertailua ja kuvataan, onko käyty maahanmuuttokeskustelu muuttunut, ja jos on, miten.

Tarkastellut suomalaiset sanomalehdet osallistuivat maahanmuuttokeskusteluun ja ottivat siinä myös kantaa kokonaisuudessaan aktiivisesti. Sanomalehtien tavoissa sekä aktiivisuudessa ottaa keskusteluun osaa oli eroja, mutta lehtien kannat olivat molemmilla tarkastelujaksoilla hyvin yhteneväisiä. Lehdet kannattivat maahanmuuton lisäämistä Suomeen hyvin varauksettomasti. Tätä perusteltiin vahvasti taloudellisilla tekijöillä, kuten maahanmuuton oletettuun rooliin Suomen heikkenevän huoltosuhteen ja kestävyysvajeen paikkaajana. Niin työperäistä kuin humanitaarista maahanmuuttoa kannatettiin samojen tekijöiden perusteella.

Pääkirjoituksissa ilmaistiin tuki monikulttuuriselle yhteiskunnalle. Suomalaisten asenteista tätä tavoitetta kohtaan oltiin laajalti huolissaan, mutta niiden ei haluttu antaa asettua tavoitteen toteutumista vastaan. Maahanmuutto koettiin suomalaisen yhteiskunnan kohtalonkysymyksenä ja ratkaisijan roolissa vaikeita yhteiskunnallisia haasteita vastaan.

Tutkimuksen toiselle tarkastelujaksolle tultaessa sanomalehdet olivat luopuneet varauksettomuudesta ja pääkirjoituksissa todettiin, että maahanmuuttajien taloudellisen potentiaalin ehtona oli näiden sopeutuminen yhteiskuntaan, kotoutuminen ja työllistyminen. Maahanmuuton perustelemisen kehittyminen tarkastelujaksojen välillä asettuu postfordistisen kapitalismin teoreettisiin viitekehyksiin. Tavoitetilat maahanmuuton lisäämisen ja monikulttuurisemman yhteiskunnan puolesta eivät olleet muuttuneet, ja suomalaisessa asenneilmapiirissä nähtiin yhä paljon parantamisen varaa. Maahanmuuton positiivinen rooli oli sanomalehtien käytössä kerryttänyt vuosien varrella sellaista uskottavuutta, ettei maahanmuuton ja monikulttuurisuuden kannattamista nähty enää juuri perusteluja vaatineena asiantilana.

Avainsanat: maahanmuutto, media, siirtolaisuus, pakolaisuus, turvapaikanhakijat, sanomalehdet

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

Johdanto	5
Tutkimuskysymys	6
Aineisto.....	10
Sanomalehdet aineistona.....	12
Metodologia	14
Aikaisempi tutkimus	16
Suomen maahanmuuttohistoria	19
Tietoa, taitoa ja asiantuntemusta	20
Kohti modernia nettomaahanmuuttoa.....	23
Siirtolaisuuskeskustelu – tavoitteena monikulttuuriyhteiskunta	29
”Vähenevä väestö ja kärjistyvä työvoimapula pakottavat valmistautumaan”	32
Varoituksia siirtolaisaallosta.....	34
Kuutamourakoitsijoita ja paluumuuttajia	36
”Historiallinen kehä sulkeutui”	38
Yhteenveto siirtolaisuuskeskustelusta	41
Pakolaisuuskeskustelu – taakanjakoa miljoonien arvosta koulutetuista	44
Turisteja Neuvostoliitossa, turvapaikanhakijoita Suomessa	46
Uusien kansainvaellusten aika	49
Taakanjakoa EU:ssa	51
”Solidaarisuus on kadonnut”	55
Valtava taloudellinen potentiaali	57
Yhteenveto pakolaisuuskeskustelusta	59
Asennekeskustelu – kuihtuva kansakunta tarvitsee verensiirtoa ja uusia vaikutteita	62
”Pakolaisten horjuva mielenterveys on hätäkello”	65
Odottavan aika on pitkä muillekin	69
Ulkomaalaislaista asenteiden vedenjakaja	73
”Vastareaktion voimakkuus on tervetullut”	76
Kriisi nostaa oikeistopopulismia.....	80
Säästöjen kurittama kansa	84
Yhteenveto asennekeskustelusta.....	87
Yhteenveto ja johtopäätökset	90
Talous tärkein tekijä	90
Asennekeskustelu yleisintä	93
Jatkotutkimuksen mahdollisuudet	97
Lähteet ja kirjallisuus	99

Lähteet.....	99
Kirjallisuus.....	99
WWW-sivut	105
Asiakirjat.....	106
Lait ja asetukset.....	106
Sopimukset.....	106
Liitteet	107

Johdanto

Pakolaiskriisin käsite tuli ensimmäistä kertaa osaksi suomalaista sanastoa 1990-luvun alussa. Sitä käytettiin kuvaamaan suomalaiselle yhteiskunnalle tuolloin uutta tilannetta, jossa Suomesta turvapaikkaa hakeneiden ihmisten määrä oli kasvanut moninkertaiseksi aiempiin lukumääriin nähden. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu synnytti laajan yhteiskunnallisen keskustelun, jota käytiin debattialustoilla laidasta laitaan eritaustaisten keskustelijoiden toimesta vaihtelevin näkemyksin.¹ Muuttuneeseen tilanteeseen ei ollut osattu eikä ymmärretty varautua etukäteen, mikä kiihdytti keskustelua erityisesti sen poliittisista näkökulmista. Ulkomaalaislakia oli alettu uudistaa jo ennen kriisiä, vuonna 1988, mutta tilanteen nopeasti muututtua lain muutosten valmisteluun vaadittiin lisää aikaa varsinkin turvapaikan hakemisen ja myöntämisen prosessin menettelyjen osalta.²

Tämän lisäksi vuosien 1990–1991 pakolaiskriisi osui Suomen kannalta taloudellisesti synkkään aikaan työttömyyslukujen kasvettua jatkuvasti. Naapurimaa Neuvostoliiton sisäiset ongelmat heijastuivat pakolaiskeskusteluun pelkoina idästä kohti länttä lähtevistä kansainvaelluksista, joiden reitillä Suomi olisi ensimmäisten maiden joukossa väenpaljouden vastaanottajana. Seuraavat eduskuntavaalit olivat myös tulossa nopeasti, maaliskuussa 1991, mikä lisäsi entisestään aiheen poliittista herkkyyttä. Käyty keskustelu laajeni valmiiksi moniulotteisessa tilanteessa turvapaikanhakijoista ja pakolaisuudesta koskemaan maahanmuuttoa kokonaisuutena eri ulottuvuuksineen.

Äkillistä kriisiä ja turvapaikanhakijamäärien nopeaa kasvua seurasi useiden vuosien ajaksi tilanteen stabilisoituminen lukumääräisiltä laajuuksiltaan lähelle 1990-luvun alun tasoa. Maahanmuuttokeskustelu jatkoi kuitenkin popularisoitumistaan 2000-luvulle tultaessa. Se on johtanut maahanmuuton arvon kasvamiseen poliittisena kysymyksenä. Aihe on samalla yleistynyt myös tieteellisessä tutkimuksessa.³

Pakolaiskriisi koki käsitteenä, yhteisenä kokemuksena ja laajan yhteiskunnallisen keskustelun aihepiirinä uuden tulemisen kesällä 2015, kun turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi jälleen moninkertaiseksi aiemmasta. Vuonna 2015 käyty keskustelu oli ulottuvuuksiltaan

---

¹ Lepola, 2000, 78–79; Hakala, 1992, 68–70.

² Luostarinen, 1992, 5.

³ Horsti, 2005, 23–25.

kansainvälisempää kuin 1990-luvun alussa, sillä keskeiseksi osaksi aiheen poliittisia näkökulmia ja päätöksentekoa oli kehkeytnyt Euroopan unioni (EU). Maahanmuuttopolitiikka oli muuttunut EU:n kautta toteutetun, syvemmälle ja laajemmalle ulottuneen yhteistyön ja päätöksenteon myötä entistä enemmän kansallisen politiikan rajat ylittäväksi. Tilannekuvaa ei aiheesta käydyssä kotimaisessakaan keskustelussa enää tarkasteltu niin selkeästi yksinomaan suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta, vaan argumentointiin tuotiin näkemyksiä yhteisestä eurooppalaisesta asiasta mahdollisine ongelmineen, haasteineen, mahdollisuuksineen ja ratkaisuineen.

Sanomalehdet ovat maahanmuuttokeskustelua tutkittaessa olleet merkittävässä roolissa. Sanomalehdet toimivat perinteisinä tiedonvälittäjinä. Niiden roolin voi katsoa jopa korostuvan sellaisissa olosuhteissa, joissa puhutaan kriisiytymisestä. Kriisiytymisen ilmapiiri oli Suomessa olemassa maahanmuuton osalta sekä 1990-luvun alussa että vuonna 2015 nopeasti tapahtuneiden muutosten ja niiden myötä puhjenneiden uhkakuvien myötä.

Tiedonvälityksen ja poliittiselta aspektilta niin sanotun vallan vahtikoiran roolin lisäksi sanomalehtienkin edustamaa laajempaa mediaa voi asemoida myös mielipidevaikuttajana. Sillä miten ja millä tavoin mikäkin asia tiedotusvälineissä kerrotaan ja ilmaistaan, on merkitystä ihmisten muodostamille käsityksille ja maailmankuvalle. Sanomalehdillä oli tässä vaikuttavuusroolissa sijansa sekä 1990-luvun alussa että vuonna 2015. Roolin voi nähdä ensiksi mainittuna ajanjaksona olleen kuitenkin vahvempi, sillä vuoteen 2015 mennessä mediakenttä oli monipuolistunut aiemmasta ja sanomalehtien levikit sekä kokonaistavoittavuus olivat kutistuneet. Toisaalta sanomalehdet olivat ulottaneet toimintaansa median käyttämiin uusiin kanaviin ja tavoittivat yleisöä myös niiden välityksellä.

Tutkimuskysymys

Tutkimuksen kohteena on Suomessa käyty maahanmuuttokeskustelu. Kontekstiksi tälle keskustelulle on asetettu maassa koetut äkilliset Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden määrissä tapahtuneet kasvupiikit. Ensimmäinen tällainen piikki osui vuodelle 1990 ja toinen vuodelle 2015. Kumpanakin ajanjaksona ilmiöitä on yleisesti kutsuttu pakolaiskriiseiksi. Pakolaiskriisin käsitettä käytetään myös tutkimustekstissä sen laajan käytön ja tunnettuuden vuoksi.

Tutkimus rajaa tarkastelussaan käydyn maahanmuuttokeskustelun suomalaisten sanomalehtien piiriin. Mielenkiinto kohdistuu nimenomaan lehtien itsensä käymään keskusteluun ja siinä muodostettuihin kantoihin. Lehdistöstä on otettu tarkasteluun kolme sanomalehteä erilaisilla taustoilla. Aineistona ovat sanomalehdet ovat samat tutkimuksen molemmilla tarkastelujaksoilla: Aamulehti, Demokraatti⁴ ja Helsingin Sanomat. Tämä mahdollistaa vertailun ajanjaksojen välillä sekä maahanmuuttokeskustelun mahdollisten muutosten ja yhtäläisyyksien havainnoinnin.

Pääasiallinen tutkimuskysymys on, miten ja mihin lehdet ottivat maahanmuuttokeskustelussa kantaa. Millaisia teemoja lehdet nostivat keskustelussa esiin? Ottivatko lehdet käydyssä maahanmuuttokeskustelussa esillä olleisiin kysymyksiin kantaa ja mikäli ottivat, mitä lehtien kannat olivat ja miten lehdet niitä perustelivat? Minkä tyyppistä maahanmuuttokeskustelua lehdet kävivät – oliko lehtien näkökulma esimerkiksi painotetummin työperäisessä tai humanitaarisessa maahanmuutossa? Kysymyksiin haetaan vastauksia molemmista tarkastelujaksoista ja niiden perusteella pohditaan vielä, mikä lehtien käymässä maahanmuuttokeskustelussa on muuttunut ja mikä pysynyt samana tarkastelujaksojen välillä.

Tutkimuksen kontekstina ovat pakolaiskriisit, mutta kohteena koko maahanmuuttokeskustelu. Tarkastelussa ei näin ollen tehdä temaattista rajoittelua maahanmuuton eri muotojen välillä. Maahanmuuttajan käsite on jo itsessään moninainen. Yleisnimitys *maahanmuuttaja* viittaa toiseen maahan muuttavaan ihmiseen.⁵ Nimityksen alaisuuteen kuuluu muita käsitteitä, jotka määrittelevät maahanmuuttajuutta tarkemmin. Nämä käsitteet ovat pääsääntöisesti 1900-luvulla solmittujen kansainvälisten sopimusten perua. Ennen näitä sopimuksia yleisessä käytössä oli termi *ulkomaalainen*, jolla viitattiin valtakunnan ulkopuolella asuviin ihmisiin. Nykymuotoista kansalaisen käsitettä vastasi valtakunnan asukkaan käsite – myös oikeusjärjestyksessä. Ihmisen muutettua pysyväluonteisesti valtakunnasta toiseen häntä ei pidetty maahanmuuttajana, vaan hänet rinnastettiin heti muihin valtakunnan asukkaisiin.⁶ Nykyisin ulkomaalaisen käsite kattaa henkilöt, joilla on muun maan kuin oleskelumaansa kansalaisuus.⁷

---

⁴ Ensimmäisellä tarkastelujaksolla lehden nimi oli Demari.

⁵ Trux, 2000, 343.

⁶ Kuosma, 1994, 140–142.

⁷ Trux, 2000, 343; Termi ei käsitä henkilöitä, joilla on oleskelumaansa kansalaisuuden lisäksi muita kansalaisuuksia.

Maahanmuutto jaetaan yleensä *työperäiseen maahanmuuttoon* ja *humanitaariseen maahanmuuttoon*⁸. Työperäisiä maahanmuuttajia ovat *siirtolaiset* ja *siirtotyöntekijät*⁹. Siirtolainen muuttaa pysyvästi toiseen maahan hankkiakseen siellä toimeentulonsa. Siirtotyöntekijä taas ei asetu toiseen maahan pysyvästi vaan väliaikaisesti.¹⁰ Siirtotyöntekijän maahanmuuttajuus voi olla kausittaista. Tällöin puhutaan myös kausityöntekijöistä. Suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa siirtotyöntekijöistä ovat olleet esimerkkinä Kaakkois-Aasiasta kesän ajaksi Suomeen tulevat marjanpoimijat.

Humanitaarinen maahanmuutto ei perustu toiseen maahan työvoimaksi hakeutumiseen ja toimeentulon hankkimiseen vaan turvaan. *Turvapaikanhakijaksi* kutsutaan henkilöä, joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta toisesta maasta maahan tullessaan tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Turvapaikkaa toisesta maasta voi hakea kuka tahansa. Turvapaikkahakemuksen myötä selvitetään hakijan oikeus turvapaikkaan ja suoritettun tutkimuksen perusteella tehdään päätös turvapaikan myöntämisestä tai epäämisestä.¹¹

Pakolainen on Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen¹² mukaan henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen takia.¹³ Turvapaikanhakijan pakolaisuus todetaan vasta turvapaikkahakemuksen perusteella tehdyllä päätöksellä, joten määritelmällisesti turvapaikanhakija ei ole ennen turvapaikan kannalta myönteisen päätöksen antamista pakolainen.

Valtiot voivat tehdä päätöksiä yleensä vuositasolla laskettavista pakolaiskiintiöistä. Niiden nojalla ne sitoutuvat vastaanottamaan tietyn määrän pakolaisia riippumatta siitä, kuinka paljon turvapaikkahakemuksia maahan tuona aikana tehdään. *Kiintiöpakolainen* on henkilö, joka on tullut maahan tämän päätetyn, yleensä vuosittaisen pakolaiskiintiön puitteissa, ja jota ennen YK:n pakolaisasioiden pääkomissaarin toimisto (UNHCR) on myöntänyt hänelle pakolaisstatuksen.¹⁴

---

⁸ Myös käsitettä humanitääriin maahanmuutto käytetään.

⁹ Siirtotyöntekijöistä on käytetty myös termiä *vierastyöläinen*; Trux, 2000, 343.

¹⁰ Liebkind, 1994, 9–10.

¹¹ Liebkind, 1994, 10.

¹² Nk. Geneven sopimus, joka solmittiin v. 1951 ja astui voimaan v. 1954; Luoto, 1997, 98.

¹³ Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (77/1968).

¹⁴ Liebkind, 1994, 10.

Paluumuuttajiksi kutsutaan takaisin kotimaahansa muuttavia kyseisen maan kansalaisia.¹⁵ Suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa paluumuuttajuudesta on puhuttu useimmiten viitattaessa Ruotsiin siirtolaisina lähteneiden suomalaisten paluuseen kotimaahansa Suomeen. Tutkimuksen tarkastelujaksoista paluumuuttajuus puhutti niistä ensimmäisellä, koska paluumuuttajan status myönnettiin vuonna 1990 silloisen Neuvostoliiton alueella asuneille inkeriläisille¹⁶. Päätöksen myötä inkeriläiset saivat oikeuden hakea Suomesta oleskelulupaa syntyperänsä perusteella. Hakija tulkittiin syntyperältään suomalaiseksi, kun hänen isovanhemmistaan vähintään kaksi oli tai oli ollut Suomen kansalaisia.¹⁷

Tarkasteltaessa maahanmuuttoa työllisyyskeskeisesti, voidaan maahanmuuttajat jakaa käsitteellisesti myös *työvoimamuuttajiin* ja *ei-työvoimamuuttajiin*. Työvoimamuuttajien maahanmuutto perustuu siihen, että heidän työvoimalleen on kysyntää siinä maassa, johon he muuttavat. Ei-työvoimamuuttajien syy muutolle toiseen maahan taas voi olla mikä tahansa muu kuin työ, esimerkiksi perhesyyt, opiskelu tai pakolaisuus.¹⁸

Jako työvoimamuuttajiin ja ei-työvoimamuuttajiin on hyvin samankaltainen kuin työperäisen ja humanitaarisen maahanmuuton lajeihin perustuva jaottelu. Työvoimaan keskittyvä jako jättää kuitenkin vähälle huomiolle muut kuin työperusteiset muuttamiset niputtaessaan ne yksiselitteisesti ei-työvoimamuuttajuudeksi. Toisaalta se antaa mahdollisuuksia tarkastella käsitteellisesti niitä ei-työvoimamuuttajuuden piiriin kuuluvia maahanmuuton syitä, jotka eivät ole suoraviivaisesti nimettävissä työperäisen tai humanitaarisen maahanmuuton viitekehyksen alaisuuteen. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi opiskelun vuoksi toiseen maahan muuttamista.

Perusteena maahanmuuton luokittelulle käytetään muuttamisen motiivin lisäksi toisinaan myös sen valinnaisuutta.¹⁹ Valinnaista eli henkilön omasta tahdosta tapahtuvaa maahanmuuttoa ovat esimerkiksi työ- tai opiskelupaikan perässä tai joistakin perhesyistä muuttaminen toiseen maahan. Pakottavista syistä tapahtuva maahanmuutto taas ei ole muuttavan henkilön itsensä valinta. Yleensä pakottavista syistä tapahtuva maahanmuutto johtuu tarpeesta paeta jotain, esimerkiksi vainoa, sotaa tai nälkää. Pakottavista syistä tapahtuva maahanmuutto nivoutuukin läheisesti pakolaisuuden käsitteeseen.

---

¹⁵ Trux, 2000, 344.

¹⁶ Julkisessa keskustelussa puhuttiin myös inkerinsuomalaisista viitaten inkeriläisiin, joiden syntyperä tulkittiin suomalaiseksi.

¹⁷ Trux, 2000, 344; Takalo & Juote, 1995, 55–56.

¹⁸ Trux, 2000, 344.

¹⁹ Lee, 1966, 52–56.

Maahanmuuton jakoa valinnaiseen ja pakotettuun käytetään lähinnä akateemisessa tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa maahanmuutto määritellään kuitenkin motiiviperusteisesti työperäiseen ja humanitaariseen maahanmuuttoon. Maahanmuuton motiiveista johdettu jaottelu on perusteltua tutkimuksen kohteena ollessa tiedotusvälineiden kautta tapahtuva yhteiskunnallinen ja julkinen keskustelu, jossa maahanmuuton käsittely tapahtuu yleensä nimenomaan motiiviperustaisena, työperäisen ja humanitaarisen maahanmuuton käsitteellisten tematiikkojen ympärillä.

Aineisto

Tutkimuksen aineistona on kolme suomalaista sanomalehteä. Aineisto rajoittuu edelleen niiden pääkirjoituksiin ja pääkirjoitusten osalta maahanmuuttoa käsitteleviin. Maahanmuuton teeman sisältämisen valikoinnin lisäksi muita rajoituksia aineistoon ei ole tehty. Pääkirjoitus on otettu aineistoon mukaan, mikäli siinä kirjoitetaan maahanmuuton teemaan sisältyvistä aiheista. Valikoivaa rajausta ei ole suoritettu asiansaperusteisesti vaan kirjoitusten sisällön havainnoinnin kautta.

Pääkirjoitus on mukana aineistossa, jos maahanmuuttoaiheinen teema on esillä. Tämä ei tarkoita, että maahanmuuton pitäisi olla kirjoituksen kantava teema. Aineistossa on sekä selkeästi johonkin maahanmuuttoaiheeseen keskittyviä kirjoituksia että sellaisia, joissa maahanmuuttoa vain sivutaan jonkin teeman osalta. Käytössä ei ole ollut rajaustekniikkaa, jossa maahanmuuttoa pitäisi käsitellä kirjoituksissa jonkin tietyn osuuden verran, jotta kirjoitus tulkittaisiin maahanmuuttoaiheiseksi. Myös se, kuinka maahanmuuton teemaa käytetään muista aiheista suoritettujen keskusteluiden yhteydessä – vaikka todetusti vain asiaa sivuten – kertoo maahanmuuttokeskustelusta ja sanomalehtien maahanmuuttoon muodostamista kannoista.

Tutkittavana ovat pääkirjoitukset, eivät pääkirjoitussivujen sisällöt kokonaisuudessaan. Usein pääkirjoitussivuille on sijoitettuna myös muuta sanomalehden materiaalia, kuten pilapiirroksia, toimituksellisia tietoja, kolumneja sekä sitaatteja muista lehdistä tai julkisuudessa esiintyviltä henkilöiltä. Tällaista pääkirjoitussivujen muuta sisältöä ei ole otettu aineistoon mukaan, koska ne eivät ole lehtien pääkirjoituksia.

Vaikka pääkirjoitussivulla olisi muita kirjoituksia, pääkirjoitukset itsessään ovat sanomalehdistä helpostikin tunnistettavissa niiden suhteen käytettyjen selkeiden tyylillisten ja muodollisten valintojen myötä. Usein pääkirjoitus osoitetaan pääkirjoitukseksi suoraan

sanallisesti yläotsikossa. Pääkirjoitukset ovat toistuva ja pysyvä osa sanomalehteä ja niiden asetteluun sekä ulkoisiin tyyllillisiin piirteisiin tehdään harvoin muutoksia. Yleensä tällaiset pääkirjoitusten asemointiin ja ulkoisiin seikkoihin kohdistuvat muutokset ovat osa sanomalehden laajempaa ulkoasullista uudistusta.

Jotkut sanomalehdet julkaisevat samassa lehden numerossa useamman pääkirjoituksen, jotka ovat kaikki sijoitettuna pääkirjoitussivuille. Esimerkiksi aineistossa mukana oleva Helsingin Sanomat julkaisi tutkimuksen toisella tarkastelujaksolla vuonna 2015 lähtökohtaisesti joka numerossaan kolme pääkirjoitusta. Jokainen niistä oli oma, itsenäinen kirjoituksensa eli Helsingin Sanomat saattoi käsitellä yhden numeron pääkirjoituksissaan montaa eri teemaa. Toisinaan teemat kirjoitusten välillä myös ristesivät keskenään. Tämän vuoksi on mahdollista, että aineistossa on mukana useampi pääkirjoitus samasta sanomalehdestä samalta päivältä.

Ajallisesti tutkimus rajautuu kahden eri tarkastelujakson pääkirjoituksiin. Ensimmäinen tarkastelujakso on 01.10.1990–30.04.1991 ja toinen 01.07.2015–31.12.2015. Molemmat tarkastelujaksot ovat puolen vuoden mittaisia. Ne asettuvat kahden eri pakolaiskriisiksi kutsutun ajanjakson kontekstiin. Ajallista rajausta on tehty niillä perusteilla, joiden mukaan maahanmuuttokeskustelun on voitu arvioida olleen aktiivisimmassa vaiheessaan ja kannustaneen myös sanomalehtiä ottamaan keskusteluun pääkirjoituksissaan ahkerasti ja toistuvasti kantaa. Keskustelua eivät ole pitäneet käynnissä ainoastaan suoraan pakolaiskriisiin kytköksissä olevat tapahtumat vaan myös ulkopuoliset tekijät. Esimerkiksi ensimmäisellä tarkastelujaksolla merkittävänä vaikuttajana keskustelulle olivat maaliskuulle 1991 sijoittuneet Suomen eduskuntavaalit.

Ensimmäiselle tarkastelujaksolle asettuvat Pekka Hakalan nimeämät ”uutisbuunit” liittyen kyseisen ajanjakson suurimman yksittäisen turvapaikanhakijaryhmän eli somalien maahantuloon Suomeen. Hakala havaitsi marraskuussa 1990 sekä tammi- ja helmikuussa 1991 lukumäärälliset piikit suomalaisten tiedotusvälineiden maahanmuuttoon liittyvässä uutisoinnissa ja huomasi tässä lisääntymisessä yhteyden maahan tulleiden somalien lukumääriin ajanjaksoilla. Vastaavasti uutisointi aiheesta väheni mentäessä vuoden 1991 kesää kohti – samalla maahantulijoiden lukumäärät lähtivät hupenemaan.²⁰

Monessa tutkimuksessa on todettu, että vuoden 1990 kriisin kohdalla tiedotusvälineet ikään kuin heräsivät tilanteeseen ja raportoimaan siitä hieman myöhässä. Turvapaikanhakijoiden määrät olivat alkaneet kasvaa moninkertaisesti jo kesän 1990 aikana, mutta uutisoinnissa tämä

---

²⁰ Hakala, 1992, 68.

alkoi näkyä oikeastaan vasta marraskuussa 1990.²¹ Tämän tutkimuksen ensimmäinen tarkastelujakso alkaakin tuosta ajankohdasta.

Toisella tarkastelujaksolla vuonna 2015 Suomen tiedotusvälineet olivat turvapaikanhakijoiden kasvaneen määrän suhteen selvästi valveutuneempia jo ennen kuin tilanne oli päässyt realisoitumaan Suomessa asti. Taulukosta 2 voi havaita, että turvapaikanhakijoiden määrässä alkoi näkyä Suomessa kasvupiikki toukokuussa 2015 ja lukujen kasvu suorastaan räjähti kesän aikana saavuttaen huippunsa syyskuussa.²² Mediassa tilannetta käsiteltiin välittömästi ja reaaliaikaisesti eikä tarkastelua aloitettu viiveellä kuten 25 vuotta aikaisemmin oli tapahtunut. Tutkimuksen toinen tarkastelujakso alkaa kesäkuusta 2015, jolloin turvapaikanhakijamäärien moninkertaistuminen oli Suomessa alkanut ja mediassa esiintyi jo raportointia tilanteesta.

Selkeä 25 vuoden aikana tapahtunut ero on globalisoituminen ja tiedon kulkemisen nopeutuminen uusien teknologioiden myötä. Tiedotusvälineillä oli huomattavasti aiempaa paremmat mahdollisuudet tarkkailla ja raportoida tilanteen kehittymisestä jo sen kansainvälisemmiltä tasoilta alkaen. Paitsi mediasta myös politiikasta oli tullut kansainvälistyneempää ja myös turvapaikanhakijoiden kasvaneisiin määriin suhtauduttiin yhä enemmän maiden yhteisiä ratkaisuja ja toimia vaatineena tilanteena kuin jokaisen valtion omana asiana.

Sanomalehdet aineistona

Aineistona käytettävät sanomalehdet ovat Aamulehti, Demokraatti ja Helsingin Sanomat. Demokraatti kantoi ensimmäisellä tarkastelujaksolla nimeä Demari. Lehdet edustivat ensimmäisen tarkastelujakson aikana eri poliittisia sidonnaisuuksia. Aamulehti oli kokoomuksen äänenkannattaja, Demari Suomen sosialidemokraattisen puolueen (SDP) puoluelehti ja Helsingin Sanomat sitoutumaton julkaisu. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla eritaustaisuus poliittisten sidonnaisuuksien osalta mahdollistaa analyysin myös tältä pohjalta. Toiselle tarkastelujaksolle tullessa Aamulehdestä oli tullut Helsingin Sanomien tavoin sitoutumaton julkaisu. Muutos tarjoaa mahdollisuuden pohtia myös lehdistössä tapahtunutta

---

²¹ Ks. esim. Lepola, 2000, 78–79 & Hakala, 1992, 69.

²² Ks. taulukko 2, 27.

muutosta tarkastelujaksojen välillä sekä sen osuutta myös maahanmuuttokeskustelussa mahdollisesti tapahtuneisiin muutoksiin.

Aamulehti on tamperelainen, vuonna 1881 perustettu sanomalehti.²³ Lehti on ollut pitkään alueensa johtava tiedotusväline.²⁴ Aamulehti oli ensimmäisenä tarkastelujaksona kokoomuksen äänenkannattaja, joskin sidonnaisuus puolueeseen oli jo tuolloin löystynyt.²⁵ Aamulehti oli suurista suomalaisista sanomalehdistä lähes ainoa, joka tuolloin edelleen julistautui jonkin puolueen äänenkannattajaksi.²⁶ Lehti luopui siteestään kokoomukseen maaliskuussa 1992.²⁷

Demokraatti on puoluelehdeksi määriteltävä julkaisu, sillä se on taloudellisesti sidoksissa SDP:hen ja on toiminut puolueen julkaisu- ja tiedotekanavana. Työmies-nimellä vuonna 1895 perustettu sanomalehti on historiansa aikana kokenut useamman nimenvaihdoksen, joista viimeisin oli siirtyminen Demokraatti-nimen alle vuonna 2012. Lehti oli aikaisemmin tiukasti puolueen valvonnan alla ja se oli selkeästi osa SDP:n puoluekoneistoa 1950-luvulta lähtien. SDP:n puoluetoimikunta valvoi lehden linjaa ja puolueen neuvostolla oli tarvittaessa oikeus ryhtyä lehdessä sisäisiin toimenpiteisiin. Järeimpänä keinona puolueen neuvostolla oli käytössään lehden toimittajien irtisanomiset.²⁸ Puolueen ja lehden toimituksen välisiä yhteyksiä kuitenkin löysennettiin tietoisesti 1980-luvulta alkaen ja lehdestä tuli aiempaa itsenäisempi julkaisu.²⁹

Helsingin Sanomat on vuonna 1889 perustetun Päivälehdän perillinen. Päivälehti lakkautettiin vuonna 1904, mutta jo saman vuoden aikana Helsingin Sanomat perustettiin jatkamaan sen toimintaa.³⁰ Helsingin Sanomat oli vuosina 1918–1932 kansallisen edistyspuolueen äänenkannattaja, mutta on sittemmin pysytellyt poliittisesti sitoutumattomana. Helsingin Sanomilla oli tosin 1960-luvulla kytköksiä SDP:hen, mutta suhteet lehden ja puolueen välillä olivat epävirallisia.³¹

---

²³ Pietilä, 2011, 17–18.

²⁴ Salminen, 1988, 179.

²⁵ Ibid.

²⁶ Pietilä, 2011, 274.

²⁷ Pietilä, 2011, 289; Tommila & Salokangas, 1998, 306.

²⁸ Salminen, 1988, 224–225.

²⁹ Salminen, 1988, 233.

³⁰ Tommila & Salokangas, 1998, 67.

³¹ Salminen, 1988, 227.

Taulukko 1. Aineistona olleiden pääkirjoitusten lukumäärät.

	Aamulehti	Demari/ Demokraatti	Helsingin Sanomat	yhteensä
Pääkirjoitukset 1. tarkastelujaksolla (01.11.1990–30.04.1991)	14	7	25	46
asenteista	8	5	14	27
pakolaisuudesta	6	2	14	22
siirtolaisuudesta	3	2	7	12
Pääkirjoitukset 2. tarkastelujaksolla (01.07.2015–31.12.2015)	59	15	92	166
asenteista	39	11	48	98
pakolaisuudesta	24	6	41	71
siirtolaisuudesta	3	2	8	13

Metodologia

Metodologisesti tutkimuksessa yhdistyvät kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset menetelmät. Aineiston tulkinnassa käytetään sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi kuuluu kvalitatiivisen tutkimuksen piiriin, mutta aineiston käsittely tuottaa kvantitatiivista tilastomateriaalia, jota tutkimuksessa keskeisesti hyödynnetään. Sisällönanalyysilla pääkirjoituksista erotetaan toistuvia teemoja ja kokonaisuuksia. Tämän jälkeen teemoiltaan yhtenäisten kirjoitusten käsittelyä vertaillaan keskenään. Täten havainnoidaan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia käsittelyiden välillä. Vertailua tehdään myös eri sanomalehtien ja tutkimuksen tarkastelujaksojen välillä.

Pääkirjoitusten tutkimisessa huomionarvoista on pääkirjoituksen lajityyppi. Pääkirjoitukset poikkeavat sanomalehden uutisellisestä sisällöstä. Niiden tarkoitus on olla sanomalehtien kommentaarisia osuuksia, joissa sanomalehdet voivat muodostaa mielipiteitä ja ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin. Tämä tekee pääkirjoituksista representaatioita eli niihin sisältyy

näkökulmia, arvoja ja tarkoituseriä. Representaatiot ovat inhimillisiä ja niissä tehdään arvioita aina tietystä asemasta ja näkökulmasta lähtöisin.³²

Pääkirjoituksissa käytävä maahanmuuttokeskustelu jaetaan tutkimuksessa kolmeen eri temaattiseen kokonaisuuteen. Tässä temaattisessa jaottelussa käytetään pohjana yleisesti niin tutkimuksessa kuin viranomaiskäytössä olevaa maahanmuuton jakoa työperäiseen ja humanitaariseen maahanmuuttoon.³³ Jaon mukaisesti yhtenä maahanmuuttokeskustelun osa-alueena käsitellään työperäisestä maahanmuutosta käytyä keskustelua. Keskusteluun työperäisestä maahanmuutosta lukeutuvat debatit maahanmuutosta taloudellisesta näkökulmasta, ulkomaisesta työvoimasta, Suomen huoltosuhteesta ja suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuudesta. Tutkimuksessa tähän keskustelun kokonaisuuteen viitataan myös termillä *siirtolaisuuskeskustelu*. Terminologialla toistetaan käytettävää maahanmuuton jaottelua ja ilmennetään, mikä maahanmuuttajuuden status on kyseisessä keskustelun lajissa keskeisessä asemassa.

Toinen maahanmuuttokeskustelun osa-alue on jaottelun mukaan humanitaarisesta maahanmuutosta käytävä keskustelu. Tämän keskustelun lajin alaisuuteen kuuluvat pakolaisiin sekä turvapaikanhakijoihin keskittyneet debatit. Keskustelun lajille tyypillisiä aiheita ovat myös pakolaisuuden niin sanotuista juurisyyistä³⁴ käytetyt puheenvuorot ja maahan tulleiden kotouttamisesta³⁵ käyty debatti. Tutkimuksessa tämä keskustelun kokonaisuus tulee viitatuksi edellisestä kappaleesta toistettavin perustein myös termillä *pakolaisuuskeskustelu*.

Kolmantena maahanmuuttokeskustelun osa-alueena tutkimuksessa esiintyy suomalaisten asenteisiin ja maahanmuuttoon suhtautumiseen pureutunut keskustelu. Keskustelu kattaa asenteet ja suhtautumisen maahanmuuttoon käsitteelliset rajat ylittäen eli käsittelyssä tarkastellaan niin työperäiseen kuin humanitaariseen maahanmuuttoon suhtautumista ja asennoitumista. Suhtautumisia ja asenteita tarkasteleva keskustelu sivuaa usein myös yhteiskunnan monikulttuurisuuden ja turvallisuuden teemoja. Tutkimuksessa tämä keskustelun laji tiivistetään nimitykseen *asennekeskustelu*.

---

³² Fairclough, 2002, 66–67.

³³ Ks. alaluku Tutkimuskysymys, 7.

³⁴ Syyt sille, että ihmiset lähtevät pakoon kotiseuduiltaan.

³⁵ Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla. Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. (1386/2010, 3 §)

Vaikka tutkimuksessa tarkastelussa on nimenomaan suomalaisissa sanomalehdissä käyty maahanmuuttokeskustelu, keskustelun sisältöön ei sovelleta maantieteellisiä, alueellisia tai kulttuurisia rajoituksia. Aineistona ovat kaikki maahanmuuttoa tavalla tai toisella käsittelevät sanomalehtien pääkirjoitukset. Siten aineistoon lukeutuu esimerkiksi Yhdysvalloissa käytyä maahanmuuttopoliittista keskustelua ruotivia pääkirjoituksia.

Tutkimus asettuu suomalaiseen journalismitutkimuksen linjaan, jossa tutkimukset perustuvat toisaalta rajattuihin aineistoihin³⁶ ja toisaalta yksittäisten lehtien pitkäaikaiseen seurantaan³⁷. Jälkimmäistä linjaa tutkimuksessa edustaa se, että toisistaan erotetut tarkastelujaksot muodostavat neljännesvuosisadan mittaisen jakson, jolta havainnoida tapahtuneita muutoksia. Rajattujen aineistojen tutkimuksia on myös kritisoitu sillä perusteella, että ne voivat tuottaa tuloksiin satunnaisuutta.³⁸ Pitkän aikavälin muutoksia on kuitenkin perusteltua ja tehokasta havainnoida käyttäen aineistona nimenomaan samoja lähteitä, kuten tiettyjä sanomalehtiä kultakin määritellyltä tarkastelujaksolta. Tämä toimintatapa on perusteltu myös sellaisessa tutkimuksessa, jonka tavoitteena on löytää lehtien näkemyksiä ja niiden muodostamia kantoja. Se vaatii pidemmän aikavälin tarkastelua.

Aikaisempi tutkimus

Akateemisen tutkimuksen kohteena maahanmuutto on ollut monitieteinen aihe. Maahanmuutto on ollut mielenkiinnon kohteena sekä humanististen että yhteiskuntatieteiden puolella. Maahanmuuttoa on tutkittu esimerkiksi yhteiskunta-, valtio-, hallinto-, oikeus-, sosiaali-, talous- ja historiatieteiden tieteenaloilla ja tutkimusmenetelmin. Akateemisen mielenkiinnon kohdistuminen aiheeseen tiedealojen rajat ylittävästi on tuonut maahanmuutontutkimukselle niin tutkimuksellisesti kuin asetettujen näkökulmien puolesta moniulotteisuutta.

Toisaalta tutkijoiden keskuudessa on esitetty myös kritiikkiä joidenkin tieteenalojen hallitsevasta roolista maahanmuutontutkimuksessa. Kritiikki on kohdistunut enimmäkseen siihen, kuinka yhteiskuntatieteille ominainen ajattelu sekä niiden piirissä laaditut mallinnukset ja käsitteet ovat vaikuttaneet maahanmuutontutkimukseen myös humanististen tieteiden puolella. Esimerkiksi maahanmuuton käsitteistön on katsottu kauttaaltaan olevan hyvin

---

³⁶ Ks. esim. Rekola, 1996.

³⁷ Ks. esim. Pietikäinen, 2000.

³⁸ Raittila, 2002, 32.

valtiokeskeistä, mikä on ohjannut perustavalla tavalla myös tutkimusten lähtökohtia ja tapaa, jolla maahanmuutto ilmiönä mielletään ja käsitetään.³⁹

Valtiokeskeinen ajattelutapa on johtanut maahanmuutontutkimukseen kohdistetun kritiikin mukaan siihen, että tutkimuksessa valtiot on yleensä asetettu toimijoiden rooleihin. Maahanmuuton ilmiöitä tarkasteltaessa huomioiduksi tulevat maahanmuuton prosesseissa osallisten ihmisten näkökulmien ja kokemusten sijaan valtiotoimijoiden katsomukset. Valtio- ja hallintotieteellinen kysymyksenasettelu ilmenee myös tutkimuksissa siten, että maahanmuutto esitetään usein ongelmalähtöisesti: maahanmuutto on ilmiö, jota valtioiden ja mahdollisesti erilaisten transnationaalisten, valtioiden yhteistyöhön perustuvien organisaatioiden on hallittava.⁴⁰

Suomalaisessa tutkimuksessa maahanmuutto on yleistynyt tutkimusaiheena 2000-luvun aikana aiheen koettua popularisoitumista myös yhteiskunnallisessa keskustelussa. Yleensä maahanmuutontutkimus on luonteeltaan ajankohtaistutkimusta, jossa tarkastelussa ovat tutkimustilanteen aikaiset ilmiöt. Valtaosa myös tässä tutkimuksessa hyödynnettävästä aikaisemmasta tutkimuksesta on tämän vuoksi useimmiten niiden tarkastelujaksojen konteksteihin sidottua.

Maahanmuuton historiaa valottavat tutkimukset ovat harvinaisempia varsinkin suomalaisen tutkimuksen osalta. Outi Lepolan väitöskirja *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa* esittää katsauksen maahanmuuton historiaan Suomessa. Se avaa myös monipuolisesti 1990-luvulle asettuvan tarkastelujakson kontekstia ja yhteiskunnallista ilmapiiriä. Tapio Kuosman teoksessa *Uudistettu ulkomaalaislainsäädäntö* aihepiirin historiaa tarkastellaan juridisesta näkökulmasta käsin. Karmela Liebkindin toimittama *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa* muun muassa selittää maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä.

Mediassa käytävää maahanmuuttokeskustelua tutkittaessa olennaisessa asemassa ovat tutkimukset, jotka ovat keskittyneet tarkastelemaan maahanmuuton käsittelyä mediassa sekä maahanmuuton ja median suhdetta. Jukka Sihvolan toimittama *Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä*

---

³⁹ Sayad, 2004, 278–279.

⁴⁰ Sayad, 2004, 278–279; Könönen, 2014, 14–18.

suomalaisissa tiedotusvälineissä on pian vuodenvaihteen 1990–1991 pakolaiskriisin jälkeen koottu analyysi median tavoista käsitellä tuolloin koettua kriisiä.

Median ja maahanmuuton suhde on ollut kuitenkin yleisempi tutkimuksen kohde vasta 2000-luvun puolella. Tätä tarkastelua median ja maahanmuuton suhteesta on tehnyt Karina Horsti väitöskirjassaan *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Rasismintutkimuksen puolelle painottuvia, mutta niin ikään median ja maahanmuuton suhdetta käsitteleviä teoksia ovat Pentti Raittilan toimittamat artikkelikokoelmat *Etnisyys ja rasismi journalismissa* sekä *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*.

Suomalaisen maahanmuuttokeskustelun on tutkimuksellisessa vuoropuhelussa tulkittu muuttuneen lähtökohdiltaan ongelmapainotteiseksi 1990-luvulla. Keskustelun paradigman muutos on tämän näkemyksen mukaan heijastunut myös Suomessa tehtyyn maahanmuutontutkimukseen.⁴¹ Muutoksen on katsottu olevan linjassa sen kanssa, miten kehittyneissä läntisissä maissa niihin suuntautuva maahanmuutto on kehittynyt.⁴²

Uuden työvoiman tarve oli läntisissä yhteiskunnissa vähentynyt 1990-luvulle tultaessa, koska niiden teollisuudella ei ollut enää siinä määrin tarvetta vähän koulutetulle, niin sanotulle suorittavalle työvoimalle kuten aiemmin oli ollut. Maahanmuutto näihin maihin ei kuitenkaan lakannut huolimatta teollisuudessa vähentyneestä maahanmuuton kysynnästä, koska uusia tulijoita houkuttivat pääsy paremman elintason piiriin, länsimaissa jo olleiden maahanmuuttajayhteisöjen puoleensavetävyys sekä heidän lähtömaissaan, eli usein kehitysmaissa koettu muuttopaine. Ongelmakeskeisyyttä niin keskustelussa kuin tutkimuksessa korostivat myös se, että turvapaikkainstituutioita alettiin laajalti eri maissa epäillä väärinkäytöksistä ja samalla laittoman maahanmuuton myötä syntyi moniin maihin täysin uudenlaisia rikollisuuden aloja sekä harmaata taloutta.⁴³

Ongelmapainotteisuuteen siirtymisestä huolimatta maahanmuutto alettiin nähdä kuitenkin samalla myös uudenlaisten ratkaisujen tarjoajana yhteiskuntien kohtaamiin ongelmiin. Tästä näkökulmasta keskustelun ongelmakeisyys on säilynyt, mutta maahanmuuttoa lähestytään enemmän ratkaisumielessä kuin ongelmien lähteenä. Suomalaisessa keskustelussa

---

⁴¹ Voidaan myös esittää kysymys, kuinka paljon mahdollisesti maahanmuutontutkimuksen piirissä tapahtunut paradigman muutos on vaikuttanut laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun maahanmuutosta.

⁴² Trux, 2000, 318.

⁴³ Ibid.

keskeisimmäksi ratkaisunäkökulmaksi on noussut ja viimeisten parinkymmenen vuoden aikana myös vakiintunut maahanmuuton rooli Suomen väestön ikärakenteen korjaamisessa.⁴⁴

Suomalaiset ovat saaneet yhä vähemmän jälkeläisiä, mikä on kaventanut niin sanottua väestöpyramidia nuorempien ikäluokkien osalta. Samalla vanhempien ikäluokkien osuus väestöstä on kasvanut. Tämä kehitys on herättänyt huolen siitä, miten pidetään yllä yhteiskunnassa vallitseva elintaso ja kuinka maassa riittää tulevaisuudessa tuottavaa työvoimaa.

Suomen maahanmuuttohistoria

Suomi ei ole ollut historiansa aikana erityinen maahanmuuton kohdealue. Näin ei ollut alueen kuullessa Ruotsin valtakuntaan eikä Venäjän vallan aikana 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Valtion itsenäistymisenään vuonna 1917 ei muuttanut tilannetta maahanmuuton osalta. Suomi oli tosin itsenäistymisestään aina toisen maailmansodan vuosiin saakka ensin Venäjän ja myöhemmin Neuvostoliiton alueilta länteen suuntautuneiden pakolaisten reitillä, mutta vain harva heistä jäi maahan kauttakulkua pidemmäksi aikaa.⁴⁵ Suomi on läpi historiansa ollut maastamuuttomaa, kunnes nettomuutto kääntyi 1980-luvulta alkaen Suomeen maahanmuuton suuntaan. Aluksi muutos johtui ulkomaille siirtolaisina lähteneiden suomalaisten paluusta kotimaahan, mutta viimeistään 1990-luvulta lähtien muuttoliike Suomeen päin on ollut yhä kasvavissa määrin aiempaa kansainvälisempää.⁴⁶

Maahanmuuttajien merkitys Suomen historiassa oli suurempi ennen itsenäistymistä. Suomeen saapui sekä Ruotsin että Venäjän vallan aikana ulkomaalaisia yrittäjiä, jotka käyttivät pääomiaan liiketoiminnan käynnistämiseen ja kehittämiseen Suomessa. Heitä jopa houkuteltiin maahan muun muassa verohelpotuksilla ja erilaisilla vapauksilla. Ulkomaalaisilla yrittäjillä oli merkittävä rooli 1800-luvulla teollistumisen käynnistämisessä Suomessa. Teollistumisen myötä maahan tuotiin uutta tekniikkaa, joka vaati myös ulkomaalaisia asiantuntijoita.⁴⁷

Suomeen tulleet ja kansalaisuuksia saaneet ulkomaalaiset olivat pääsääntöisesti varakasta väestönosaa. Työvoiman maahanmuutolle Suomessa ei ollut missään historiansa vaiheessa tarvetta, sillä työvoimaa oli tarpeeksi omasta takaa. Suomi olikin alueena ja myöhemmin maana pikemminkin työvoimaa luovuttanut eli maastamuuttomaa. Tilanne säilyi ennallaan aina 1990-

---

⁴⁴ Ks. Trux, 2000, 318–319.

⁴⁵ Lepola, 2000, 39.

⁴⁶ Takalo & Juote, 1995, 3.

⁴⁷ Ks. esim. Kuosma, 1994, 144.

luvulle saakka, jolloin Neuvostoliiton hajoaminen ja Suomen liittyminen EU:n jäseneksi muuttivat maan kansainvälistä asemaa. Suomi tarkisti pitkälti itsenäistymisestään lähtien voimassa ollutta maahanmuuttoa, ulkomaalaisia ja ulkomaisia yrityksiä koskenutta lainsäädäntöään ja muuttui maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi.⁴⁸

Humanitaaristen maahanmuuttajien eli pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto Suomessa oli käynnistynyt 1970-luvulla, mutta se oli vielä pienimuotoista. Turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi nopeasti aiemmista luvuista 1990-luvun alussa. Suomi koki historiallisen muutoksen maahanmuutossa ja omassa siihen liittyvässä roolissaan kovaa vauhtia ja kertaluontoisesti sekä työperäisen että humanitaarisen maahanmuuton osalta.

Tietoa, taitoa ja asiantuntemusta

Ennen Suomen itsenäistymistä maahanmuuttoa Suomeen on säädelty ensin Ruotsin ja vuodesta 1809 lähtien Venäjän lainsäädännöllä. Maahanmuuton käsitteistö on pitkälti 1900-luvun aikana luotua.⁴⁹ Sitä edeltäneessä lainsäädännössä puhuttiin ulkomaalaisista ja ulkomaalaisvalvonnasta.

Suomen alueella vallinnut ulkomaalaislainsäädäntö on muotoutunut vähitellen 1600-luvulta alkaen. Ulkomaalaiset olivat Suomessa ennen valtion itsenäistymistä usein merkittävässä asemassa ja toivat maahan mukanaan tietoa, taitoa ja asiantuntemusta.⁵⁰ Maahanmuuton sääntely suoraan Suomesta käsin alkoi valtion itsenäistymisen jälkeen.⁵¹

Suomessa vaikuttaneet ulkomaalaiset kytkeytyivät varsinkin talouteen ja yrittäjyyteen. Varhaisimpia kirjallisia tietoja Suomen alueella toimineista ulkomaalaisista yrittäjistä on 1200-luvulta. Hallitsevassa asemassa koko Itämeren alueella oli tuohon aikaan saksalaiskauppa, jota tuolloin johti pääasiallisesti Lyypekki. Saksalaiskauppioiden siirtokuntia muodostuikin myös Suomen alueelle, ensimmäisenä Turkuun ja myöhemmin muun muassa Viipuriin, Raumaan, Naantaliin ja Porvooseen.⁵²

Myöhemmin 1600- ja 1700-luvuilla vallitsevaksi valtiollisen taloudellisen ajattelun suuntaukseksi tuli eurooppalaisessa ympäristössä merkantilismi. Merkantilismi nousi

---

⁴⁸ Joronen & Ali, 2000, 206.

⁴⁹ Kuosma, 1994, 140–142.

⁵⁰ Kuosma, 1994, 144.

⁵¹ Kuosma, 1994, 160.

⁵² Lehtonen, 1999, 18–20 & 30–33.

hallitsemaan taloudellista ajattelua myös Suomea hallinneessa Ruotsin kuningaskunnassa. Sen keskeisenä tavoitteena oli omavaraisuus, jota tuettiin kasvattamalla maan taloutta myös viennin kautta. Taatakseen tämän toteutumisen Ruotsi houkutteli alueilleen ulkomaalaisia, joilla oli pääomaa ja siten mahdollisuus perustaa maahan yrityksiä. Näin pyrittiin hyödyntämään kotimaisia resursseja ja lisäämään maan tuloja. Ulkomaalaisia yrittäjiä houkuteltiin perustamalla niin sanottuja tapulikaupunkeja, joissa toimineille yrittäjille myönnettiin verohelpotuksia, tiettyjä lainsäädännöllisiä vapauksia sekä oikeus vapaaseen uskontonsa harjoittamiseen. Valtakuntaan saapuneet yrittäjät olivat suurimmaksi osaksi saksalaisvaltioista, Hollannista, Englannista ja Skotlannista.⁵³

Suomen alueen kuuluttua Ruotsin valtakuntaan toimenpiteillä oli olennaisesti merkitystä myös Suomen alueen ja sen taloudellisen kehityksen kannalta. Myös Suomeen perustettiin tapulikaupunkeja ja ulkomaalaisten yrittäjien saapuminen mahdollisti esimerkiksi kaivosteollisuuden kehityksen maassa. Toiminta vaati ulkomaalaisten yrittäjien pääomia, sillä tarvittaviin investointeihin ei olisi ollut riittävästi varoja kotoperäisesti.⁵⁴

Maahanmuuttajayrittäjyyden kukoistuskausi nähtiin vasta Suomen siirryttyä 1800-luvulla Venäjän valtakuntaan ja teollistumisen vallankumouksen ulottuttua vuosisadan jälkipuolella nopeatahtisesti myös Suomeen. Suomi oli vielä niin teknisesti kuin taloudellisesti varsin kehittymätön maa, ja ulkomaalaisten tuomat pääomat olivatkin merkittävässä roolissa teollistumisen kannalta. Ulkomaisen pääoman virralle maahan ei ollut juurikaan säädännöllisiä esteitä, mutta tehdasoikeuksien saaminen vaati yrittäjille Suomen kansalaisuutta. Kansalaisuuden saaminen oli kuitenkin yleensä nopeaa ja helppoa. Maahan asettuneista ulkomaisista tehtailijoista noin 90 prosenttia oli Ruotsista, Venäjältä ja Saksasta.⁵⁵ Merkantilistinen mentaliteetti näkyi yhä siten, että maahan kannustettiin jäämään yrittäjiä, joilla oli annettavanaan kansallista varallisuutta kerryttäneiksi katsottuja pääomia ja teknistä tuntemusta. Väliaikaisesti maahan aikoneita ja tuontikauppaa käyneitä yrittäjiä karsastettiin, koska he heikensivät toiminnallaan kauppatasetta ja vähensivät kansallisvarallisuutta.⁵⁶

Ulkomaalaiset yrittäjät olivat parhaiten edustettuna nopeasti kasvaneilla aloilla, joissa uusimmilla teknisillä keksinnöillä oli tärkeä roolinsa. Heidän osuutensa oli suurin paperi- sekä kemianteollisuudessa, joissa noin joka viides yritys oli ulkomaalaisen perustama.

---

⁵³ Joronen, Pajarinen & Ylä-Anttila, 2000, 118.

⁵⁴ Joronen, Pajarinen & Ylä-Anttila, 2000, 118–119.

⁵⁵ Joronen, Pajarinen & Ylä-Anttila, 2000, 119.

⁵⁶ Pajarinen, 1997, 14.

Ulkomaalaisperusteiset tehtaot olivat usein suomalaisessa mittakaavassa suuria. Lisäksi monella teollisuudenalalla suurimmat tehtaot olivat ulkomaalaisten perustamia.⁵⁷ Paitsi uusien tehtaoiden perustamisessa maahanmuuttajayrittäjillä oli roolinsa myös vanhempien tehtaoiden kehittämisessä jopa Suomen suuryritysten joukkoon. He edistivät myös uusien teknisten innovaatioiden rantautumista Suomeen.⁵⁸

Ulkomaalaisten yrittäjien lisäksi Suomen teollistumisen alkuvaiheissa tärkeitä olivat myös ulkomaalaiset asiantuntijat. Suomeen tuotua uutta tekniikkaa ja uusia innovaatioita ei voitu valjastaa tehtaoiden käyttöön ilman tarvittavaa asiantuntemusta ja osaamista. Asiantuntijoiden ja teknologian yhteisvoimaa tarvittiin myös tuotannon kehittämiseen ja monipuolistamiseen.⁵⁹

Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin yrittäjiin alkoi kiristyä 1800-luvun loppua kohti. Nationalistinen ajattelu oli nousussa ja erityisesti suhde venäläisiin kävi hankalammaksi. Muutos heijastui kuitenkin ulkomaalaisyrittäjiin venäläisiä laajemminkin.⁶⁰

Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 ja olojen vähitellen alettua vakiintua nuorena valtioissa sisällissodan jälkeen myös taloudellisesta nationalismista kehkeytyi maalle ja kansakunnalle hyödynnettävä voimavara. Sekä poliittinen että taloudellinen päätöksentekovalta olivat uudella tavalla suomalaisilla itsellään ja suhtautuminen ulkomaalaiseen pääomaan ja ulkomaalaisyrityksiin kävi entistäkin vaikeammaksi. Asenteiden kiristyminen yhdessä vasta syntyneen valtion oloihin liitettyjen riskitekijöiden sekä ensimmäisen maailmansodan aiheuttamien liiketoiminnan vaikeuksien kanssa johti siihen, että lukuisat ulkomaalaiset yrittäjät joko myivät omistuksensa Suomeen tai lopettivat kokonaan toimintansa maassa. Yritysten ostajina oli niin suomalaisia yksityishenkilöitä kuin Suomen valtiokin. Valtio rahoitti monia yrityskauppoja ulkomaisella velalla, joten riippuvuussuhteet ulkomaalaiseen pääomaan eivät kadonneet mihinkään.⁶¹

Itsenäisen Suomen ensimmäinen ulkomaalaisasetus annettiin vuonna 1919.⁶² Asetuksen periaatteena oli, ettei ulkomaalainen nauttinut ehdotonta ja yleistä subjektiivista oikeutta oleskeluun maassa. Tämä periaate on säilynyt myös myöhemmässä suomalaisessa

---

⁵⁷ Esimerkkejä maahanmuuttajayrittäjien perustamista, alansa suurimmiksi kasvaneista tehtaista ovat Finlaysonin puuvillatehdas, Sinebrychoffin panimo ja Rettigin tupakkatehdas.

⁵⁸ Joronen, Pajarinen & Ylä-Anttila, 2000, 119–120.

⁵⁹ Joronen, Pajarinen & Ylä-Anttila, 2000, 120.

⁶⁰ Joronen, Pajarinen & Ylä-Anttila, 2000, 127.

⁶¹ Joronen, Pajarinen & Ylä-Anttila, 2000, 127–131.

⁶² Asetus ulkomaalaisten maahantulosta ja oleskelusta valtakunnassa (95/1919).

lainsäädännössä. Kaikki ulkomaalaiset olivat maahantulon ja maasta poistumisen suhteen yhdenvertaisessa asemassa lukuun ottamatta joitain asetettuja poikkeuksia.⁶³

Turvapaikkaoikeus mainittiin ensimmäistä kertaa vuonna 1930 annetussa asetuksessa.⁶⁴ Ulkomaalaisen maahanpääsyä ei pitänyt asetuksen mukaan estää, jos hän oli saapunut Suomeen nauttiakseen turvapaikkaoikeutta. Karkottamisoikeus pidettiin kuitenkin voimassa vieraan valtion kansalaisille, joiden maassaoloa ei pidetty suotavana.⁶⁵

Kokonaisuudessaan lainsäädännöllinen kehitys maahanmuuton ja ulkomaalaisten suhteen oli 1930-luvulla turvapaikkaoikeuden huomioimisesta huolimatta kuitenkin pikemminkin entisestään kiristäväää kuin helpottavampaa ja sallivampaa. Maahanmuuttoa ja ulkomaalaisten elinkeinonvapautta rajoittaneet säädökset olivat joiltain osin voimassa aina 1990-luvulle saakka.⁶⁶ Esimerkki tällaisesta yli 50 vuotta voimassa säilyneestä säädöksestä on laki, jolla rajoitettiin ulkomaalaisten omistusoikeuksia.⁶⁷

Kohti modernia nettomaahanmuuttoa

Suomi oli itsenäistymisestään vuonna 1917 jatkosodan päättymiseen vuonna 1944 pakolaisvirtojen kohde ensin Neuvosto-Venäjän ja sittemmin Neuvostoliiton alueelta. Maahan tuli tuona aikana silloisten määritelmien mukaan jopa 100 000 pakolaista, jotka olivat pääosin Neuvostoliiton tai entisen Venäjän keisarikunnan kansalaisia. Suurin osa heistä ei kuitenkaan jäänyt Suomeen pysyvästi vaan Suomi pikemminkin toimi sijaintinsa puolesta kauttakulkureittinä länteen.⁶⁸

Toisen maailmansodan päättymisen jälkeen Suomen alueelle suuntautunut pakolaisuus tyrehtyi. Suomen alueen historiallisesti vakiintunut asema maahanmuuttomaan sijasta maastamuuttomaana säilyi myös itsenäisenä valtiona ja maan kokemien pakolaisiksi luokiteltujen kulkijoiden väliaikaisesta nousupiikistä huolimatta. Maassa olleiden

---

⁶³ Lievennyksiä yleisiin sääntöihin tehtiin Ruotsin rajaseudun asukkaille, diplomaattikunnille sekä alusten miehistöille.

⁶⁴ Asetus ulkomaalaisten Suomeen tulosta ja oleskelusta maassa (57/1930).

⁶⁵ Kuosma, 1994, 160–163; Lepola, 2000, 39–40.

⁶⁶ Joronen & Ali, 2000, 206.

⁶⁷ Laki ulkomaalaisten sekä eräiden yhteisöjen oikeudesta omistaa ja hallita kiinteätä omaisuutta ja osakkeita (219/1939); Joronen, Pajarinen & Ylä-Anttila, 2000, 140.

⁶⁸ Lepola, 2000, 39.

ulkomaalaisten määrä laski vuosien 1945 ja 1955 välillä noin 10 000 hengestä noin 7 500 henkeen.⁶⁹

Ulkomaalaisen turvapaikkapyynnön käsittelyä ja ratkaisemista koskevista menettelyistä säädettiin Suomen laissa ensimmäistä kertaa vuonna 1958. Kymmenen vuotta myöhemmin vuonna 1968 Suomi liittyi YK:n pakolaissopimukseen⁷⁰. Ulkomaalaisten oikeusturvaa painotettiin ensimmäistä kertaa vuoden 1983 ulkomaalaislaissa, vaikka heidän oikeusturvansa riittämättömyydestä oli käyty keskustelua jo aiemmin.⁷¹

Pakolaispolitiikkaan Suomessa ei haluttu puuttua kylmän sodan jännitteiden vuoksi. Ensimmäiset pakolaiset sitten toisen maailmansodan Suomi vastaanotti vuonna 1973 Chilestä, jossa oli tapahtunut vallankaappaus. Pakolaisia tuli 1970- ja 1980-luvuilla myös Kaakkois-Aasiasta. Tuolta ajalta suomalaisen maahanmuuttokeskusteluun ovat jääneet toisinaan käytettäviksi historian käsitteiksi venepakolainen ja Vietnamin venepakolainen.⁷²

Suomeen tulleiden turvapaikanhakijamäärien taso liikkui kymmenissä hengissä per vuosi.⁷³ Suomi päätti vuonna 1985 vastaanottaa vuosittain sata kiintiöpakolaista. Ensimmäiset kiintiöpakolaiset vastaanotettiin seuraavana vuonna.⁷⁴ Pakolaiskiintiötä nostettiin 500 henkeen vuonna 1989.⁷⁵

Humanitaarisen maahanmuuton marginaalisuus Suomeen toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä oli osa länsieurooppalaista maahanmuuton ilmiötä. Länsi-Euroopassa muuttoliikkeissä oli kyse siirtolaisuudesta lähinnä teollisuuden työpaikkojen perässä.⁷⁶ Tämä siirtolaisuus tapahtui vierastyöjärjestelmien⁷⁷ kautta sekä eurooppalaisten valtioiden entisistä siirtomaista suuntautuneena.⁷⁸ Humanitaarinen maahanmuutto Euroopan maihin pysyi vähäisenä aina 1990-luvulle saakka, koska myös humanitaarisen maahanmuuton alaisuuteen luettavista syistä maasta toiseen muuttaneet ihmiset pystyivät hyödyntämään

---

⁶⁹ Lepola, 2000, 42.

⁷⁰ Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (77/1968).

⁷¹ Lepola, 2000, 43–44.

⁷² Lepola, 2000, 44; Hakala, 1992, 66.

⁷³ Lepola, 2000, 44; Hakala, 1992, 66.

⁷⁴ Kuosma, 1994, 186.

⁷⁵ Lepola, 2000, 50.

⁷⁶ Teollisuuden työpaikkojen perässä tapahtunutta muuttoliikettä on kutsuttu myös fordistiseksi muuttoliikkeeksi; ks. esim. Sayad, 2004.

⁷⁷ Vierastyöjärjestelmä perustui työvoiman kysynnän vaihteluihin ja oletukseen ulkomaisesta työvoimasta suhdanteiden tasaajana; Könönen, 2012, 239.

⁷⁸ Castles & Miller, 2009, 97–102.

vierastyöjärjestelmiä ja muuttamaan työperäisesti. Työvoiman kysynnän vähennyttyä eurooppalaisessa teollisuudessa vierastyöjärjestelmiä ajettiin alas ja siirtolaisuutta entisistä siirtomaista vaikeutettiin, mikä johti humanitaarisen maahanmuuton lisääntymiseen.⁷⁹

Murros Suomeen kohdistuneessa maahanmuutossa tapahtui vuonna 1990. Suomesta oli vuonna 1989 hakenut turvapaikkaa tuolloin ennätyselliset 174 ihmistä.⁸⁰ Seuraavana vuonna hakijamäärä moninkertaistui 2 743 henkeen.⁸¹ Turvapaikanhakijat olivat lisäksi peräisin muualta kuin mihin aikaisempina vuosina turvapaikkaa hakeneiden kohdalla oli totuttu.

Somalit olivat 1990-luvun alussa Suomen suurin yksittäinen turvapaikanhakijaryhmä. Suomeen vuonna 1990 tulleista 2 743 turvapaikanhakijasta 1 441 oli Somaliasta.⁸² Somaleista tuli myös näkyvin yksittäinen ryhmä, jota nostettiin niin turvapaikanhakijoista kuin yleisemmin maahanmuutosta käydyssä keskustelussa säännöllisesti esiin.⁸³ Turvapaikanhakijoita saapui Somalian lisäksi Lähi-idästä ja Neuvostoliitosta sekä vähemmän muualta Itä-Euroopasta.⁸⁴

Samaan aikaan Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijamäärien kasvettua alettiin Suomessa hallinnollisella tasolla hahmottaa kuvaa tulevaisuuden monikulttuurisesta yhteiskunnasta. Ensimmäiset tiettävät havainnot monikulttuurisen yhteiskunnan käsittelystä ovat vuodelta 1990.⁸⁵ Oikeusministeriön nimittämä syrjintää selvittänyt työryhmä kirjoitti muistiossaan, että kehitys kohti monikulttuurista yhteiskuntaa oli alkanut.⁸⁶ Jo yleisen kansainvälisen kehityskulun valossa oli perusteltua, että maahanmuuttajaryhmät kasvaisivat tuntuvasti.⁸⁷ Kehitysprosessi katsottiin merkittäväksi yhteiskuntapoliittiseksi kysymykseksi.⁸⁸

Siirtolaisuusasiain neuvottelukunta katsoi samana vuonna mietinnössään, että vastaanottavan yhteiskunnan ei pitäisi maahanmuuton ja sopeutumisen helpottuvuuden nimissä pyrkiä sulauttamaan maahanmuuttajaryhmiä. ”Monikulttuurisuuteen liittyy nimenomaan se, että vastaanottava yhteiskunta hyväksyy ja tukee maahanmuuttajien omaa kulttuuria ja

---

⁷⁹ Könönen, 2014, 68.

⁸⁰ Lepola, 2000, 18.

⁸¹ 'Turvapaikanhakijat ja päätökset 1990–1999.' Maahanmuuttoviraston WWW-sivusto [http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-ja_pakolaistilastot/turvapaikanhakijat_ja_paatokset_1990-1999]. Luettu 17.04.2016.

⁸² Hakala, 1992, 68.

⁸³ Ks. Hakala, 1992.

⁸⁴ Lepola, 2000, 49.

⁸⁵ Lepola, 2000, 203.

⁸⁶ OM 1990, 43.

⁸⁷ OM 1990, I.

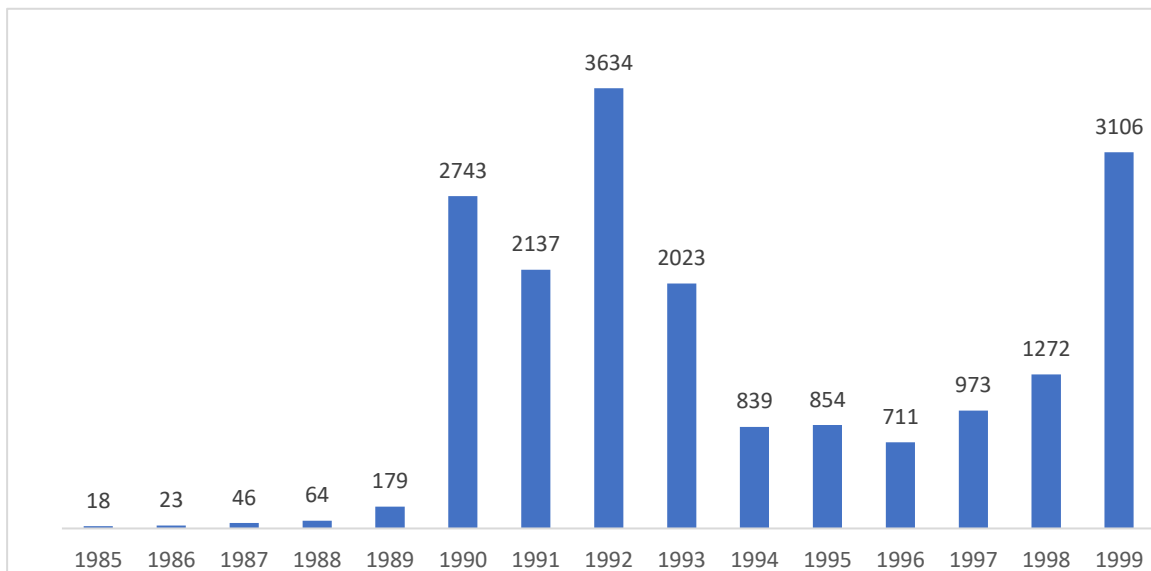
⁸⁸ OM 1990, 43.

identiteettiä.”⁸⁹ Maahanmuuttajien ei näin ollen odotettaisi omaksuvan vastaanottavan yhteiskunnan kulttuuria ja assimiloituvan eli sulautuvan siihen. Tutkija Outi Lepola kuvaa tällaista monikulttuurisuutta kysymykseksi asenteesta ja politiikasta maahanmuuttajia kohtaan.⁹⁰

Myöhemmin maahanmuuttajaryhmien omien kulttuurien säilyttämisessä ilman assimiloitumisen ehtoja on tulkittu olevan segregaaation eli omiin ryhmiin erottautumisen ja muusta väestöstä irrallaan elämisen vaara. Ideaaliseksi tilanteeksi onkin esitetty sitä, että maahanmuuttajaryhmät säilyttäisivät oman kulttuuriperinteensä, mutta samalla sopeutuisivat suomalaiseen yhteiskuntaan. Tällaista prosessia kutsutaan integraatioksi.⁹¹

Suomesta turvapaikkaa hakeneiden lukumäärät palautuivat 1990-luvun alun pakolaiskriisin jälkeisinä vuosina alemmalle tasolle, mutta eivät koskaan niihin lukuihin, joita ne olivat ennen kriisiä olleet. Uudelle vuosituhannele tultaessa luvut vakiintuivat vuositasoilla 1 000–3 000 hakijan tuntumaan eli 1990-luvun alussa kriisin synnyttäneistä määristä tuli Suomeen niin sanottu uusi normaali.⁹² Maahanmuutosta tuli samalla suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisessa keskustelussa aiempaa näkyvämpi tema.

Kuvio 1. Suomesta turvapaikkaa hakeneiden lukumäärät vuosina 1985–1999.⁹³

⁸⁹ KM 1990:46, 52.

⁹⁰ Lepola, 2000, 204.

⁹¹ Lepola, 2000, 204–205.

⁹² 'Turvapaikanhakijat ja päätökset 1990–1999.' Maahanmuuttoviraston WWW-sivusto

[http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-ja_pakolaistilastot/turvapaikanhakijat_ja_paatokset_1990-1999] (tilastot vuosilta 1990–1999). Luettu 17.04.2016.

⁹³ Hakala, 1992, 66 (tilastot vuoteen 1990 saakka); 'Turvapaikanhakijat ja päätökset 1990–1999.'

Maahanmuuttoviraston WWW-sivusto [http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-

Seuraavan kerran pakolaiskriisin käsitettä käytettiin laajasti vuonna 2015, kun vuoden 1990 tapaan turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi nopeasti moninkertaiseksi aiemmin totutuista luvuista. Edellinen kriisi oli yllättänyt niin viranomaiset kuin päättäjät eikä vuoden 2015 tilanne poikennut siitä. Esimerkiksi vastaanottokeskuksia jouduttiin perustamaan maahan nopeassa tahdissa.

Vuoden 2015 pakolaiskriisi poikkesi 1990-luvun alun kriisistä kriisin jälkeisen turvapaikanhakijatilanteen osalta. Kun edellisen kriisin jälkeen yhteiskunta sai tottua kriisin aikaisten lukemien muodostuneen ajan myötä tavallisiksi, palautuivat luvut vuoden 2015 jälkeisinä vuosina lähelle kriisiä edeltänyttä tasoa.⁹⁴ Maahanmuutto näytti kuitenkin jääneen pysyväksi ja popularisoituneeksi ilmiöksi suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa, ja vuoden 2015 pakolaiskriisin voi katsoa vaikuttaneen olennaisesti siihen, millä tavalla keskustelua on käyty.

Taulukko 2. Suomesta turvapaikkaa hakeneiden määrät kuukausittain vuosina 2015–2016.⁹⁵

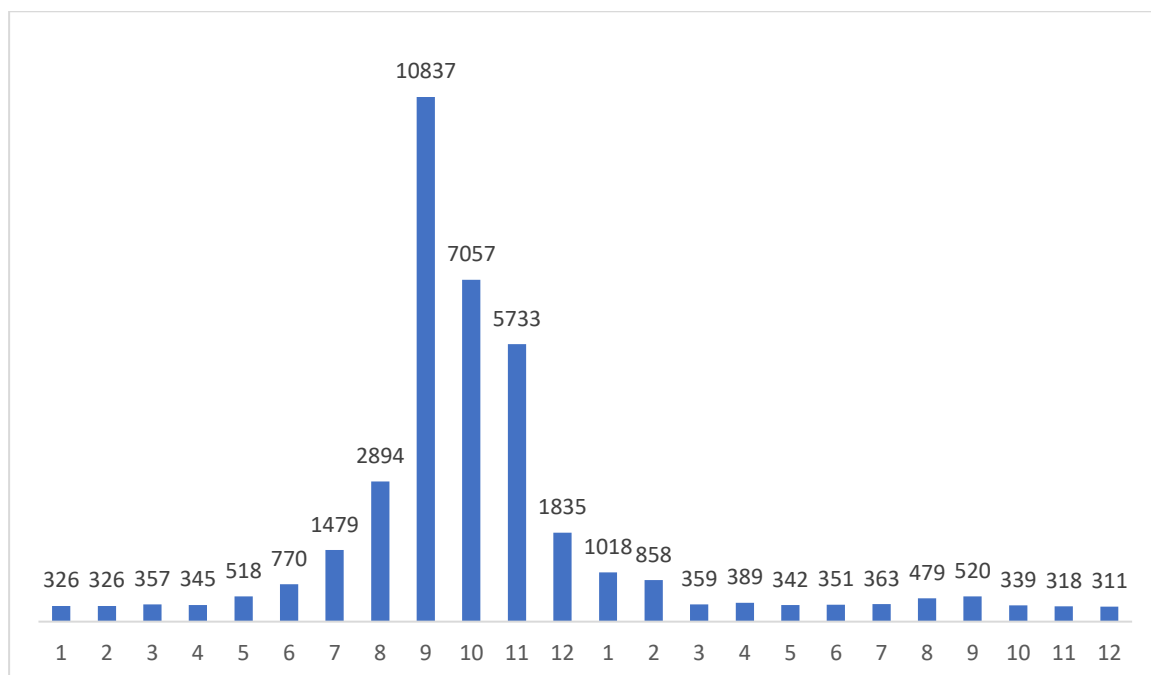
Vuosi 2015	Hakijat	Vuosi 2016	Hakijat
Tammikuu	326	Tammikuu	1 018
Helmikuu	326	Helmikuu	858
Maaliskuu	357	Maaliskuu	359
Huhtikuu	345	Huhtikuu	389
Toukokuu	518	Toukokuu	342
Kesäkuu	770	Kesäkuu	351
Heinäkuu	1 479	Heinäkuu	363
Elokuu	2 894	Elokuu	479
Syyskuu	10 837	Syyskuu	520
Lokakuu	7 057	Lokakuu	339
Marraskuu	5 733	Marraskuu	318
Joulukuu	1 835	Joulukuu	311
Yhteensä	32 477	Yhteensä	5 647

_ja_pakolaistilastot/turvapaikanhakijat_ja_paatokset_1990-1999] (tilastot vuosilta 1990–1999). Luettu 17.04.2016.

⁹⁴ 'Tilastot.' Maahanmuuttoviraston WWW-sivusto [<https://tilastot.migri.fi/index.html#applications>]. Luettu 20.06.2020.

⁹⁵ Ibid.

Kuvio 2. Suomesta turvapaikkaa hakeneiden lukumäärät kuukausittain vuosina 2015–2016.⁹⁶

⁹⁶ Ibid.

Siirtolaisuuskeskustelu – tavoitteena monikulttuuriyhteiskunta

Työperäisestä maahanmuutosta yleisesti niin akateemisessa tutkimuksessa kuin poliittisessa päätöksenteossa ja viranomaiskielessä käytettävä termi on siirtolaisuus. Siirtolaisuuden määritelmä kattaa alleen sellaisen maahanmuuton, jossa toiseen maahan muuttaminen tapahtuu muuttajan tarkoituksena hankkia sieltä toimeentulonsa.⁹⁷ Siirtolaisuus on muuttajan motiiveista lähtöisin tarkasteltuna lähtökohtaisesti vapaaehtoisesti tapahtuvaa maahanmuuttoa eli muutto tapahtuu henkilön omasta tahdosta.⁹⁸ Työperäisen maahanmuuton joukosta voidaan tosin erottaa myös pakotetuista syistä tapahtuvaa siirtolaisuutta, kuten esimerkiksi ihmiskauppaan liittyvää maahanmuuttoa. Siirtolaisuus voi olla luonteeltaan pysyväksi tarkoitettua, väliaikaista tai kausittaista.⁹⁹

Keskustelu siirtolaisuudesta linkittyy usein paitsi työperäisesti tapahtuvaan maahanmuuttoon itseensä, myös siirtolaisia vastaanottavan yhteiskunnan todellisuuteen, talouteen ja tulevaisuuteen. Kantavia teemoja siirtolaisuudesta käytävässä keskustelussa ovatkin esimerkiksi työllisyyden, huoltosuhteen ja kotoutumisen kaltaiset teemat. Siirtolaisuus esitetään yleisesti yhteiskunnallisessa keskustelussa yhtenä potentiaalisena ratkaisevana tekijänä yhteiskunnassa pitkällä aikavälillä kehittyville ja ilmeneville ongelmille, minkä takia keskustelussa nousevat esiin sen pitkäaikaisvaikutukset ympäröivään yhteiskuntaan ja ilmiön tarkastelu tapahtuu pitkien ajanjaksojen tasoilla. Suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa keskeinen näkökulma siirtolaisuuteen on sen koettu positiivinen vaikutus suhteessa ikääntyvään ja vähenevään väestöön.

Huolimatta siirtolaisuudessa nähdystä potentiaalisista positiivisista vaikutuksista suomalaiselle yhteiskunnalle on siirtolaisuus ollut varsin sivuun jäänyt tema suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Tarkastelluissa sanomalehdissä tämä sivuun jääminen on vain korostunut 25 vuoden aikajänteellä ja voidaan jopa puhua siirtolaisuuskeskustelun marginalisoitumisesta maahanmuuttokeskustelussa. Siinä missä maahanmuuttokeskustelu on lehtien pääkirjoituksissa moninkertaistunut tarkastelujaksojen välillä, on siirtolaisuuskeskustelun määrä pysynyt absoluuttisesti lähestulkoon samoissa luvuissa. Tämä on samalla tarkoittanut siirtolaisuuskeskustelun osuuden maahanmuuttokeskustelusta kutistuneen romahduksen omaisesti.¹⁰⁰ Kun ensimmäisellä tarkastelujaksolla

---

⁹⁷ Liebkind, 1994, 9–10.

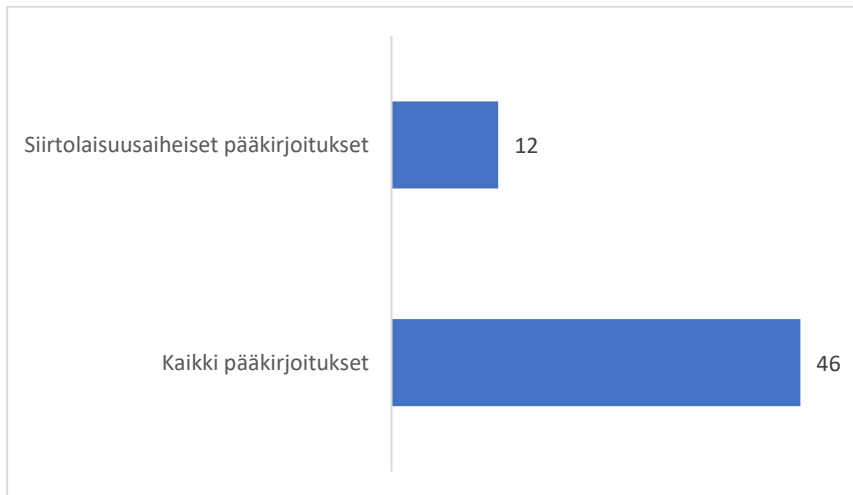
⁹⁸ Ks. esim. Lee, 1966.

⁹⁹ Trux, 2000, 343; Liebkind, 1994, 9–10.

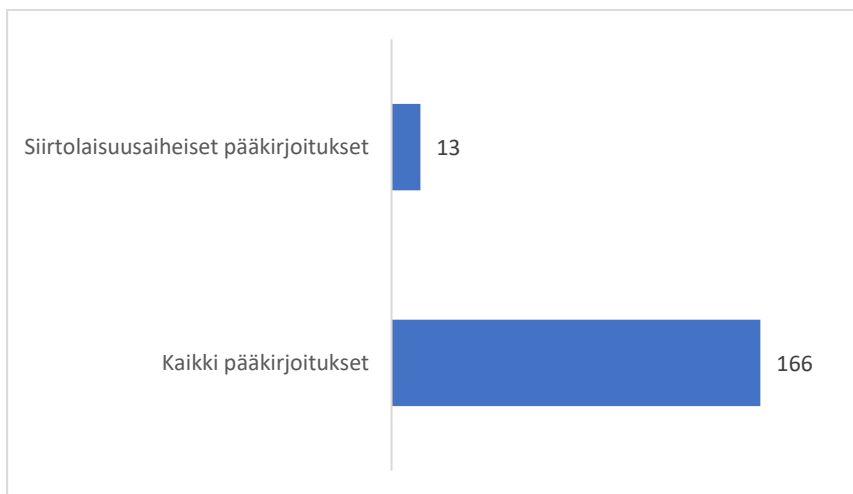
¹⁰⁰ Vrt. kuviot 3 ja 4.

siirtolaisuusaiheisia kirjoituksia oli aineistosta noin viidennes (26,1 prosenttia), oli niiden osuus toisella jaksolla enää alle kymmenes (7,8 prosenttia).

Kuvio 3. Siirtolaisuusaiheisten pääkirjoitusten osuus kaikista maahanmuuttoaiheisista pääkirjoituksista 1. tarkastelujaksolla.

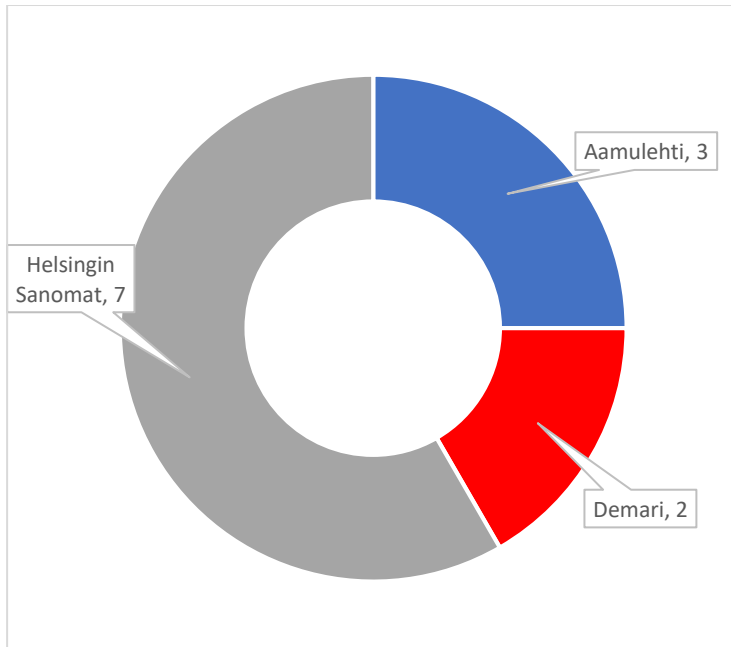
Kuvio 4. Siirtolaisuusaiheisten pääkirjoitusten osuus kaikista maahanmuuttoaiheisista pääkirjoituksista 2. tarkastusjaksolla.

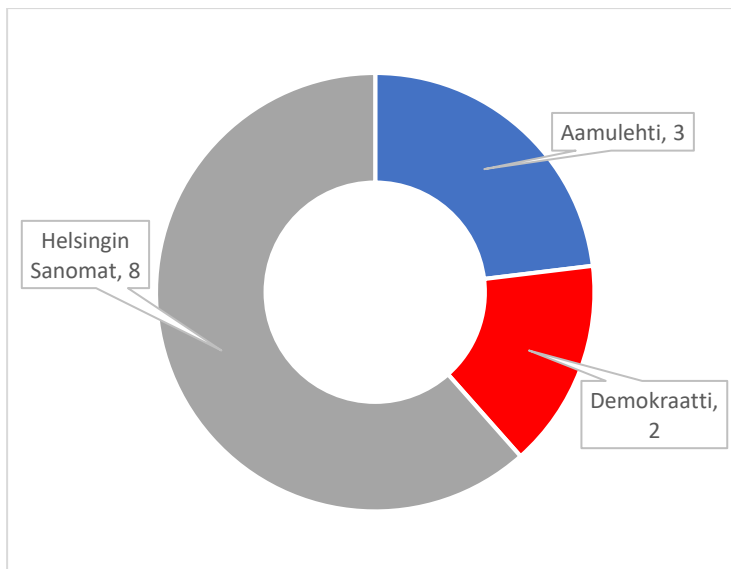
Siirtolaisuusaiheisten pääkirjoitusten absoluuttisen määrän pysyttyä samalla tasolla tarkastelujaksojen välillä ei kirjoitusten määrässä ole havaittavissa eroja lehtienkään välisessä vertailussa. Helsingin Sanomat edusti molemmilla jaksoilla aktiivisinta siirtolaisuuskeskustelun ylläpitäjää. Koska kirjoitusten määrä on kokonaisuudessaan

siirtolaisuuskeskustelussa pieni, saavutti Helsingin Sanomat selvästi suurimman osuutensa kirjaimellisesti yksittäisten kirjoitusten synnyttämällä erolla.¹⁰¹

Kuvio 5. Siirtolaisuusaiheiset pääkirjoitukset tutkituissa sanomalehdissä 1. tarkastelujaksolla.

Kuvio 6. Siirtolaisuusaiheiset pääkirjoitukset tutkituissa sanomalehdissä 2. tarkastelujaksolla.

¹⁰¹ Ks. kuvat 5 ja 6.

”Vähenevä väestö ja kärjistävä työvoimapula pakottavat valmistautumaan”

Suurin yksittäinen siirtolaisuuskeskustelua nostattanut tekijä vuodenvaihteen 1990–1991 tarkastelujaksolla oli joulukuussa 1990 julkistettu siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintö. Siinä pohdittiin suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuutta työvoima- ja väestöpoliittiselta pohjalta. Mietinnön johtopäätös oli, että Suomeen tulevaa maahanmuuttoa täytyisi lisätä moninkertaiseksi tuolloisesta tasosta.¹⁰²

Suomalaisen yhteiskunnan vuosittain tarvitsemaksi siirtolaisten määräksi todettiin mietinnössä noin 25 000 siirtolaista. Lukumäärää perusteltiin työvoima- ja väestöpoliittisilla syillä. Suomalaisten syntyvyys oli laskussa ja väestöpohja sitä myöten ikääntymässä. Työpaikkojen määrän arvioitiin kasvavan maassa nopeammin kuin saatavilla olisi työvoimaa. Tämän työvoiman vajauksen täyttämiseksi arvioitiin tarvittavan vuosittain 15 000 siirtolaista. Mietinnössä ilmaistu tätä suurempi tarve, 25 000 siirtolaisen vuosittainen määrä, perustui tavoitteeseen pitää Suomen väkiluku viidessä miljoonassa ihmisessä.¹⁰³

Mietinnössä katsottiin, että tulijoita Suomeen olisi Neuvostoliiton reuna-alueilta, Puolasta ja Baltian maista. Lähtökohtina siirtolaisuudelle olisivat ammattitaito ja Suomen tarve työvoimalle. Neuvottelukunta varoitti, ettei työvoimaa pitäisi lähtökohtaisesti tuoda vain vähäistä ammattitaitoa vaativiin ja heikosti palkattuihin työtehtäviin.¹⁰⁴

Siirtolaisuusasian neuvottelukunnan mietintöä pääkirjoituksissaan käsitelleet Demari ja Helsingin Sanomat ottivat mietinnössä esitetyt johtopäätökset vastaan tosissaan. Molempien lehtien pääkirjoituksissa nähtiin, että vähenevä väestö ja kärjistävä työvoimapula pakottaisivat yhteiskunnan tekemään ratkaisuja ja vastaanottamaan siirtolaisia. Ulkomailta tulevan maahanmuuton salliminen ja rohkaiseminen olisivat ainoa keino pysäyttää väestön vanheneminen. Suurimpana huolenaiheena nähtiin kansalaisten reagointi.¹⁰⁵ Helsingin Sanomat pitikin tärkeänä ”valmentaa” kansalaisia siihen, että tulevaisuuden Suomessa asuisi jopa satojatuhansia maahanmuuttajia ja arvioi, että yhteiskunnalla olisi vuosikymmen aikaa sopeutua tilanteeseen rauhallisesti.¹⁰⁶

Demarin mietintöä käsitelleessä pääkirjoituksessa argumentoitiin, että ajan myötä Suomen olisi pakko kansainvälistyä. Kirjoituksessa pidettiin ajatusta ”monikulttuuriyhteiskunnan”

---

¹⁰² KM 1990:46.

¹⁰³ KM 1990:46.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ ’Suomi ja siirtolaiset’, *Demari*, 18.12.1990; ’Kohti siirtolaisten vastaanottoa’, *Helsingin Sanomat*, 22.12.1990.

¹⁰⁶ ’Kohti siirtolaisten vastaanottoa’, *Helsingin Sanomat*, 22.12.1990.

perustamisesta mahdollisena ja hyväksyttävänä. Lehti kuitenkin kirjoitti, että jo monikulttuuriyhteiskunnan esivaiheissa olisi pakko varustautua monenlaisiin yhteiskunnallisiin häiriöihin eli tilannekuva oli samankaltainen kuin Helsingin Sanomilla. Demari kysyi, olivatko suomalaiset valmiita suureen siirtolaisten määrään eikä kirjoituksessa nähty käynnissä ollutta pakolaiskeskustelua lupauksia herättäneenä – ”perisuomalainen epäluulo ulkomaalaisia kohtaan elää omaa elämäänsä,” kuten Demari asian ilmaisi. Kirjoituksessa katsottiin myös tulossa olleisiin eduskuntavaaleihin ja varoitettiin niiden tuoksinassa käytävän ulkomaalaiskeskustelun riskeistä. Populistit eivät jättäisi tilaisuutta käyttämättä, lehti totesi.¹⁰⁷

Helsingin Sanomien mietintöön pureutuneessa pääkirjoituksessa muodostettiin lievempiä kantoja siirtolaisuuden suhteen. Siinä mainittiin siirtolaisuus vasta viimeisenä keinona työvoimapulaan. Ensin olisi hyödynnettävä kotimaiset resurssit, paluumuutto sekä Pohjoismaiden ja Euroopan talousalueen vapaiden työmarkkinoiden mahdollistama työvoiman liikkuvuus. Lehti kuitenkin arvioi, ettei työvoima lisääntyisi riittävästi vain näitä kanavia pitkin. Helsingin Sanomat peräänkuulutti hyvin valikoivaa siirtolaisuuspolitiikkaa. Mahdollisena ongelmana lehti näki, että Suomi olisi houkutteleva maa lähinnä Neuvostoliitosta ja Itä-Euroopan lähialueilta pois pyrkineille.¹⁰⁸

Helsingin Sanomat palasi siirtolaisuusasian neuvottelukunnan mietinnön pohjalta keskusteluun vierastyövoimasta vielä helmikuussa 1991.¹⁰⁹ Silloin lehti totesi pääkirjoituksessaan, että vaikka työvoiman todellinen tarve iskisi vasta seuraavan vuosikymmenen puolella, talouskasvun nimissä siirtolaisia olisi otettava vastaan jo kuluneen vuosikymmenen aikana. Kirjoituksessa kritisoitiin vahvasti Suomea sekä siirtolais- että väestöpolitiikan puutteesta, vaikka tarve molemmille oli kirjoituksen mukaan ilmeinen. Lehden mukaan poliitikot ja viranomaiset olivat lykänneet ratkaisujen tekemistä myöhemmäksi, koska tulenpalavaa kiirettä asian suhteen ei ollut. Kasvaneissa työttömyyslukuissa lehti näki poliitikoille ja viranomaisille tekosyyntä vitkutella asiassa jatkossakin.¹¹⁰

Kirjoituksessa vaadittiin, että kestävän siirtolaispolitiikan linjat olisi laadittava vielä, kun aikaa olisi, ettei kävisi kuten pakolaispolitiikassa: ”silmät liian kauan kiinni todellisuudelta ja sylissä ongelmia”. Lehden mukaan myönteinen linja siirtolaisiin toisi maahan laajamuotoisemminkin lisää ulkomaalaisia. Ihmiset myös hyväksyisivät kehityksen, kun heillä olisi riittävästi aikaa

---

¹⁰⁷ 'Suomi ja siirtolaiset', *Demari*, 18.12.1990.

¹⁰⁸ 'Kohti siirtolaisten vastaanottoa', *Helsingin Sanomat*, 22.12.1990.

¹⁰⁹ 'Silmät ummessa tulevaisuuteen', *Helsingin Sanomat*, 14.02.1991.

¹¹⁰ *Ibid.*

totuttautua ajatukseen.¹¹¹ Helsingin Sanomat esitti vastaavanlaisen väestöpoliittisen puheenvuoron pääkirjoituksessaan vielä helmikuun lopussa. Tuolloin kirjoituksessa toistettiin ajatus siitä, että koska syntyvyyden kasvu parhaimmillaankin lisääisi työikäisten määrää vasta vuosien kuluttua, avuksi tarvittaisiin myös sallivampaa siirtolaispolitiikkaa.¹¹²

Varoituksia siirtolaisaallosta

Siirtolaisuuden käsite ei ole ollut maahanmuuttokeskustelussa useinkaan yksioikoinen. 1990-luvun alun pakolaiskriisin yhteydessä käytiin debattia siitä, ketkä maahan tulleista tai mahdollisesti tulossa olleista olivat siirtolaisia, ketkä pakolaisia. Kriittisiä huomioita herätti esimerkiksi se, kuinka Aeroflotin reittilennoilla Mogadishusta Moskovaan saapuneet somalit tulivat Neuvostoliitossa kohdelluiksi turisteina, kun taas Suomen rajalla he muuttuivatkin turvapaikanhakijoiksi.¹¹³

Tasavallan presidentti Mauno Koiviston uudenvuodenpuhe 1. tammikuuta 1991 taas nostatti yhteiskunnallista keskustelua neuvostoliittolaisista siirtolaisista. Koivisto kehotti puheessaan suomalaisia ottamaan tosissaan neuvostoliittolaisilta viranomaisilta tulleet varoitukset idästä länteen suuntautuneen siirtolaisuuden kasvusta.¹¹⁴ Taustalla olivat Neuvostoliiton sisäinen epävakaa tilanne, maan kansalaisten haikailu parempien elinolojen perään ja maassa viimeisten vuosien aikana tapahtuneet poliittiset muutokset, joiden myötä epäkohdista saattoi olla mahdollista käydä aiempaa julkisempaa keskustelua.

Aamulehti teki Koiviston uudenvuodenpuhetta käsitelleessä pääkirjoituksessaan selvän pesäeron neuvostoliittolaisten tulijoiden ja samaan aikaan muualta tulleiden turvapaikkaa hakeneiden välillä: ”Idästä tulevat ovat niitä haukuttuja ’elintasopakolaisia’, joiden kohdalla tulee pitää tiukkaa seulaa.”¹¹⁵ Demari totesi omassa kirjoituksessaan, ettei Neuvostoliiton viranomaisten varoituksia tulisi jättää huomiotta, kuten Koivistokin oli puheessaan ilmaissut. Demari käytti kirjoituksessaan jopa termiä ”uusien kansanvaellusten aika” kuvaamaan epävarmuustekijöitä, joita Euroopalla oli lehden mukaan edessään. Lehti näki elintaso- ja

---

¹¹¹ Ibid.

¹¹² ’Tarvitsemme tehokasta väestöpolitiikkaa’, *Helsingin Sanomat*, 27.02.1991.

¹¹³ Ks. esim. Aallas, 1992.

¹¹⁴ ’Tasavallan presidentin uudenvuodenpuhe 1.1.1991.’

[http://kaino.kotus.fi/korpus/teko/meta/presidentti/koivisto/koivisto_1991_rdf.xml]. Luettu 28.04.2020.

¹¹⁵ ’Lihapatojen ääreen’, *Aamulehti*, 07.01.1991.

ympäristöpakolaisuudeksi kutsumansa paremman elintason perässä liikkumisen eurooppalaisena uhkakuvana. Lehti katsoi länsimaiden etujen mukaiseksi, että elintasoerot lännen ja idän välillä pienenisivät.¹¹⁶ Tämän toteaminen oli yhteneväistä Koiviston esittämän kannan kanssa.

Koivisto korosti puheessaan, että mahdollisessa neuvostoliittolaisten maahantulijoiden määrän kasvussa kysymyksessä olisi siirtolaisuus, ei pakolaisuus. Helsingin Sanomien puheita käsitelleessä pääkirjoituksessa yhdyttiin tähän presidentin näkemykseen: pakolaisuudesta puhuttaisiin vasta siinä tapauksessa, että Neuvostoliitto ajautuisi sisällissotaan tai muuhun sekasortoon. Myös Helsingin Sanomat katsoi välttämättömäksi pyrkimykset estää tilanteen eskaloituminen ja piti Neuvostoliiton sekä Itä-Euroopan maiden auttamista länsimaiden etuna.¹¹⁷

Yksikään tutkimuksen alaisista lehdistä ei ottanut uudenvuodenpuhetta käsitelleissä pääkirjoituksissaan esille puheen kohtia, joissa Koiviston voi tulkita jopa kyseenalaistaneen koko siirtolaisuuden mielekkyyden. Koivisto lausui: ”[...] maat, jotka menettävät kansalaisiaan siirtolaisuuteen, menettävät tulevaisuutensa kannalta arvokkainta ja aktiivisinta ainesta. Toisaalta taas maat, jotka siirtolaisia vastaanottavat, saavat varustautua siihen, että maahantulijoiden tarpeet ovat pitkän aikaa suuremmat kuin heidän työpanoksensa. Tämänkin takia olisi tärkeätä, että ihmiset voisivat pysyä kotimaassaan ja elää omilla juurillaan elämää, jossa olisi lupaus paremmasta.”¹¹⁸ Koiviston puhe oli pitkälti sidottu Euroopan tilanteeseen sekä idän ja lännen väleihin, mutta hänen siinä esittämistään huomioista voi aistia yhdenmukaista linjaa myös verrattuna hänen muissa yhteyksissä esiin tuomiinsa näkemyksiin maahanmuuton teemoista laajemmin.¹¹⁹

Neuvostoliittolaisten maahantulijoiden kuvaannollinen vyöry näyttäytyi alkuvuonna 1991 toistaiseksi toteutumattomana, mutta mahdollisena uhkakuvana, jota varten olisi varauduttava. Kyseinen näkökulma neuvostoliittolaisten tulijoiden valtavasta lukumäärällisestä kasvusta jäi Koiviston uudenvuodenpuheen käsittelyn jälkeen tarkastelujaksolla kokonaan tutkittujen sanomalehtien pääkirjoitustason ulkopuolelle lukuun ottamatta Aamulehden paluuta aiheeseen pääkirjoituksessaan vielä maaliskuussa. Tuolloin Aamulehti kysyi kirjoituksessaan, oliko

---

¹¹⁶ 'Varoituksen sanomia', *Demari*, 02.01.1991.

¹¹⁷ 'Huoli omasta ja lähiympäristöstä', *Helsingin Sanomat*, 02.01.1991.

¹¹⁸ 'Tasavallan presidentin uudenvuodenpuhe 1.1.1991.'

[http://kaino.kotus.fi/korpus/teko/meta/presidentti/koivisto/koivisto_1991_rdf.xml]. Luettu 28.04.2020.

¹¹⁹ Vrt. esim. Koivisto, 1995, 292.

itärajalla vallinnut tilanne vain tyyntä myrskyn edellä. Lehti vaati mahdollisesti edessä olleen tulijamäärän kasvun varalle rajavartiolaitoksen vahvistamista.¹²⁰

Kuutamourakoitsijoita ja paluumuuttajia

Vuodenvaihteessa 1990–1991 käynnissä ollut ulkomaalaislain uudistaminen toi mukanaan muutoksia myös äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden kaltaisiin oikeuksiin. Aamulehti omisti muutosten läpikäymiselle pääkirjoituksen helmikuussa 1991.¹²¹ Kunnallisvaalien¹²² osalta niihin myönnettävät äänioikeus ja vaalikelpoisuus olivat saamassa muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöä vastanneen laajennuksen eli ne oltiin myöntämässä jokaiselle maassa olleelle ulkomaalaiselle, jonka kotipaikka oli ollut Suomessa vähintään kahden vuoden ajan. Muiden Pohjoismaiden Suomessa asuneilla kansalaisilla nämä oikeudet olivat olleet jo vuodesta 1976. Uudistus oli tuomassa uusia äänioikeutettuja noin 15 000 hengen verran, mutta Aamulehti huomautti, että esimerkiksi Ruotsi oli asian suhteen aivan toisella tasolla: siellä samaiset oikeudet koskivat yli 240 000 ulkomaalaista.¹²³

Siirtolaisuus oli loppuvuodesta 1990 poliittisena tarkastelupisteenä muutenkin kuin siirtolaisuusasian neuvottelukunnan mietinnön ja suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuskuvienv kautta. Joulukuussa 1990 julkistettiin myös tulokset työministeriön selvityksestä laittoman työvoiman käytöstä Suomessa. Helsingin Sanomien pääkirjoituksen näkemyksen mukaan yleisenä käsityksenä maassa oli, että pimeää työvoimaa oli Suomessa ollut käytössä aina, mutta ongelmasta olisi tullut 1990-luvulle tultaessa suurempi kuin koskaan aiemmin.¹²⁴ Työministeriö kuitenkin arvioi, että ongelma oli Suomessa pienempi kuin monissa muissa vertailukelpoisissa maissa. Laitonta työvoimaa arvioitiin Suomessa olleen tuskin satojenkaan henkien verran.¹²⁵

Selvityksen johtopäätöksiä oli, ettei Suomeen pienenä ja korkean järjestäytymisasteen maana voisi syntyä kaksia työmarkkinoita: laillisia ja laittomia. Pimeä työvoima kykenisi operoimaan Suomessa ainoastaan lyhyitä aikoja ja satunnaisesti. Lisäksi maassa todettiin olleen vain vähän

---

¹²⁰ 'Ei ketään', *Aamulehti*, 23.03.1991.

¹²¹ 'Ulkomaalaisoikeudet laajenevat', *Aamulehti*, 02.02.1991.

¹²² Sittemmin kunnallisvaaleista on siirrytty käyttämään nimitystä kuntavaalit.

¹²³ 'Ulkomaalaisoikeudet laajenevat', *Aamulehti*, 02.02.1991; Lepola, 2000, 147–149.

¹²⁴ 'Pimeän työvoiman ongelma', *Helsingin Sanomat*, 10.12.1990.

¹²⁵ Ibid.

sellaista tuotantoa ja töitä, joiden suorittaminen olisi voitu perustaa työluvattomien ihmisten hyödyntämisen varaan.¹²⁶

Helsingin Sanomat huomioi ongelman myös työluvattoman ihmisen näkökulmasta. Sellainen ihminen on altavastaaaja työnantajan edessä, koska hänellä ei ole mahdollisuuksia huutaa oikeuksiensa perään, lehti kirjoitti. Työministeriön ehdotus oli, että laittoman työvoiman käytöstä annettavia rangaistuksia tulisi kiristää. Voimassa ollut lainsäädäntö antoi mahdollisuuden sakkujen langettamiseen, mutta myös vankeusrangaistukset nostettiin uutena, järeämpänä vaihtoehtona esille. Helsingin Sanomat piti ajatusta rangaistusten kiristämisestä järkevänä, koska ongelmaan olisi puututtava jo siinä vaiheessa, kun tilanne olisi vielä hallittavissa. Vankeusrangaistusta laittoman työvoiman käytöstä pääkirjoituksessa ei kuitenkaan nielty purematta. Tarpeeksi suuria laittoman työvoiman käyttöön syyllistyneelle taholle asetettavia taloudellisia sanktioita pidettiin kirjoituksessa riittävänä rankaisutoimena.¹²⁷

Helsingin Sanomat omisti helmikuussa 1991 pääkirjoituksen verran tilaa siirtolaisuuskeskustelulle myös paluumuuttajuuden näkökulmasta.¹²⁸ Kimmokkeena kirjoitukselle oli tasavallan presidentti Koiviston edellisenä vuonna esittämä tulkinta inkeriläisistä paluumuuttajina siinä missä Ruotsista kotiutuneet suomalaisetkin sellaisiksi laskettiin. Tasavallan presidentin arvovaltainen ja näkyvä lausuma oli viimeinen askel kohti sitä, että inkerinsuomalaisia alettiin tosiasiallisesti pitää paluumuuttajina ja heidän muuttamisensa Suomeen lähtökohtaisesti ilman erityisiä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä tuli mahdolliseksi. Asiasta oli käyty keskustelua ulkomaalaishallinnon tasoilla 1980-luvun jälkipuoliskolta alkaen Neuvostoliiton alettua avautua ulospäin ja inkerinsuomalaisten itse sen myötä aktivoitua asiassa.¹²⁹

Tehty linjaus inkerinsuomalaisista paluumuuttajina, ajanjaksona vallinnut työvoimapula ja Suomen itärajan takana vahvana esiintynyt halu tulla pysyvästi tai tilapäisesti töihin Suomeen aktivoivat inkeriläisten liikehdintää nopeasti. Tiedottamista auenneesta mahdollisuudesta tehtiin Karjalaan, silloisen Leningradin¹³⁰ seudulle ja Viroon sekä työministeriön että yksityisten yritysten toimesta. Inkeriläisiä paluumuuttajia olikin vuonna 1990 noin tuhat ja vuoden 1991 aikana heitä odotettiin tulevan maahan jopa 4 000–5 000 henkilön verran.¹³¹

---

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ 'Paluumuuttajan karu arki', *Helsingin Sanomat*, 24.02.1991.

¹²⁹ Takalo & Juote, 1995, 53–54.

¹³⁰ Nyk. Pietari.

¹³¹ 'Paluumuuttajan karu arki', *Helsingin Sanomat*, 24.02.1991.

Juuri kun rohkaisu inkeriläisten muuttoliikkeelle oli tapahtunut, Suomen talouden tilan kehitys kääntyi dramaattisesti. Töitä ei enää löytynyt helposti ja lisäksi pääkaupunkiseudulle tulleita inkeriläisiä vaivasi asuntopula. Suurin osa muuttajista oli tullut nimenomaan Helsinkiin ja Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa kritisoitiinkin, kuinka valtaosa ongelmista oli kaatumassa Helsingin kaupungin harteille. Lehti vaati valtiovaltaa ottamaan vastuuta tilanteesta, koska se oli myös innostanut inkeriläiset matkaan.¹³²

Ongelmat inkeriläisten paluumuutossa alkoivat näyttäytyä selvemmillä mitä pidemmälle muuttoliike oli ehtinyt. Tämä johtui paitsi vaikeutuneesta taloudellisesta tilanteesta ja sitä myöten työpaikkojen vähentymisestä Suomessa myös siitä, että ensimmäisen inkeriläisten muuttoaalton jälkeen maahan alkoi tulla myös heikommin suomen kieltä osanneita ja suomalaista kulttuuria ymmärtäneitä ihmisiä. Ensimmäisinä paluumuuttajan statuksella Suomeen tulleet inkeriläiset olivat olleet pääsääntöisesti erityisen aktiivisia muuton mahdollisuuksien suhteen, ja heillä oli valmiiksi hyvä suomen kielen taito sekä tuntemusta suomalaisesta yhteiskunnasta ja elämäntavasta.¹³³

”Historiallinen kehä sulkeutui”

Siirtolaisuustemaattista keskustelua sanomalehtien pääkirjoituksissa värivät vuodenvaihteen 1990–1991 tapaan myös vuonna 2015 yhteiskunnan tulevaisuuskuvat työllisyyden ja huoltosuhteen kaltaisten tekijöiden kautta heijastettuna. Ajankohdan keskeinen konteksti eli Eurooppaa kuohuttanut pakolaiskriisi näkyi selkeästi myös siirtolaisuusteema edellä kulkeneessa maahanmuuttokeskustelussa. Vaikka puheena oli siirtolaisuus, turvapaikanhakijat toimivat usein keskustelun lähtökohtana ja siirtolaisuuden tunnusmerkkejä toisinaan jopa yhdistettiin humanitaariseen maahanmuuttoon.

Pääkirjoitusten eräänlainen yhteenkuuluvuus neljännesvuosisadan takaisin kirjoituksiin ja niissä esitettyihin näkemyksiin ei jäänyt vain temaattiselle tasolle. Esimerkiksi Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa syyskuulta 2015 suoraan muisteltiin 26 vuoden takaisia tapahtumia verraten niitä kirjoituksen nykypäivään. Kirjoitus kertoi, kuinka päivälleen 26 vuotta aiemmin Unkari oli avannut Itävallan vastaisen rajansa ja päästänyt itäsaksalaiset kulkemaan sen läpi länteen. Vuonna 2015 Unkari taas assosioitui Eurooppaan tulleisiin turvapaikanhakijoihin

---

¹³² Ibid.

¹³³ Takalo & Juote, 1995, 56–57.

reagoimana rajoilleen pystyttämiinsä piikkilanka-aitoihin. ”Kun Unkari veti piikkilankaa rajalleen, historiallinen kehä sulkeutui”, Helsingin Sanomat kuvaili. Kirjoituksessa lisättiin, kuinka uutta työvoimaa tarvinnut ikääntyvä Eurooppa istui toimiensa kautta onnensa päällä.¹³⁴

Työvoiman saatavuuden ja yhteiskunnan huoltosuhteen kannalta huolet olivat vuonna 2015 hyvin samalta kuulostaneita kuin 1990-luvun alussa. Aamulehti kirjoitti lokakuussa 2015, kuinka työttömyys oli lisääntynyt ja samalla työttömyysjaksot olivat pitkittyneet. Maahanmuuton lehti näki keskeisenä työvoiman tarjontaa sekä myös väestönkasvua ylläpitäneenä tekijänä. Samalla kirjoituksessa huomioitiin maahanmuuton myötä kiristynvä kilpailu työpaikoista, mitä jo valmiiksi työttömät eivät välttämättä katsoisi hyvällä. Toisaalta maahanmuuttajien työllistyminen ei ollut mikään itsestäänselvyys: ”[Maahanmuuttajien] työllistyminen riippuu pitkälti kahdesta asiasta: kotouttamisen onnistumisesta ja työnantajien asenteesta.”¹³⁵

Aamulehti toisti näkemyksiään maahanmuuton positiivisesta vaikutuksesta huoltosuhteeseen ja työvoiman tarjontaan pääkirjoituksessaan marraskuussa 2015: ”Maahanmuutto parantaa huoltosuhdetta ja lisää työvoiman tarjontaa, mikä tuo tervetullutta dynamiikkaa talouteen.” Kuitenkin kirjoituksessa mainittiin lokakuuisessa kirjoituksessakin esitetyn ajatuksen suuntaisesti myös, että maahanmuuton lopulliset kustannukset riippuisivat kotoutumisen ja työllistymisen onnistumisesta.¹³⁶

Myös Demokraatti oli pääkirjoituksissaan samoilla linjoilla maahanmuuton vaikutuksista huoltosuhteeseen. Syyskuussa 2015 lehti esitti maahanmuuton voivan olla ratkaiseva tekijä ikääntyvän yhteiskunnan kohtaamille ongelmille. Maahanmuuttajien työllistyminen toimisi kestävyysvajetta vastaan. Demokraatti yhdisti siirtolaisuusteemaan maahan tulleet turvapaikanhakijat, joiden lehti katsoi voivan vaikuttaa Suomen väestökehitykseen.¹³⁷

Maahanmuuttokeskustelua ei Demokraatin pääkirjoituksissa käyty siirtolaisuusteemaisesti syksyllä 2015 tässä yksittäisessä pääkirjoituksessa esitettyjä huomioita enempää. Tässäkin tapauksessa siirtolaisuuden tunnuspiirteet tulivat pitkälti yhdistetyiksi ajanjaksona akuuttiin turvapaikanhakijatilanteeseen. Humanitaarinen maahanmuutto esitettiin sellaisessa valossa, jossa sitä käsiteltiin työperäisen maahanmuuton argumentein.

---

¹³⁴ 'Eurooppa hukkaa mahdollisuutensa', *Helsingin Sanomat*, 13.09.2015.

¹³⁵ 'Viimeinen sammuttaa valot', *Aamulehti*, 30.10.2015.

¹³⁶ 'Uhka ja mahdollisuus', *Aamulehti*, 07.11.2015.

¹³⁷ 'Pakolaisvirta voi muuttaa asenteita', *Demokraatti*, 10.09.2015.

Demokraatti sivusi siirtolaisuutta vielä lokakuussa 2015 julkaistussa pääkirjoituksessaan. Kirjoituksen yksittäisessä lauseessa todettiin, että hallituksen koulutukseen kohdistamat leikkaukset toisivat Suomelle mainetta koulutuksen rapauttajana, mikä ei houkuttaisi maahan ulkomaalaisia tulijoita.¹³⁸ Siirtolaisuutta käytettiin näin näkökulmana ja argumenttina hallituksen koulutuslinjauksia ja politiikkaa vastaan. Ulkomaalaisia tulijoita pidettiin argumentissa yhteiskunnalle positiivisena ilmiönä ja suomalaisen koulutuksen maineella esitettiin olleen vaikutusta tulijoihin.

Maahanmuuton kustannukset olivat aihe, joka nostettiin pääkirjoituksissa esiin myös siirtolaisuusnäkökulmasta lähestyttynä. Usein puheet kustannuksista käännettiin kuitenkin toiseen suuntaan esittämällä, että maahanmuutto tuottaisikin kokonaisuudessaan yhteiskunnalle kustannusten sijasta päinvastoin voittoa ja hyötyä. Yleensä toteamukseen liitettiin pääkirjoituksissa ehto kotoutumisen, työllistymisen tai niiden molempien onnistumisesta. Kustannusten kääntymistä tulopuolelle ei nähty näin ollen itsestäänselvyytenä. Aamulehden pääkirjoituksessa heinäkuulta 2015 esitettiin myös kritiikkiä maahanmuuton kustannusten laskemisesta ja aiheen pitämisestä esillä: ”Meillä lasketaan maahanmuutosta koituvia kustannuksia suomalaiselle yhteiskunnalle ikään kuin nuo kustannukset olisivat suurikin kansallinen kohtalonkysymys.”¹³⁹

Kausiluonteiselle siirtolaisuudelle eli siirtotyöntekijöille kasvot suomalaisessa mediassa ovat usein antaneet thaimaalaiset marjanpoimijat. Heistä noussutta keskustelua käsiteltiin Helsingin Sanomissa kahdessa pääkirjoituksessa kesän 2015 aikana. Helsingin Sanomien mukaan Suomeen tulleita thaimaalaisia marjanpoimijoita oli kesällä 2015 noin 3 500 hengen verran.¹⁴⁰ Marjanpoimijoiden tulo Suomeen kesäisin oli vuodesta toiseen toistunut ilmiö ja käytännössä joka vuosi heidän ja paikallisten poimijoiden väliset kiistat ylittivät uutiskynnyksen.

Pontimena Helsingin Sanomien marjanpoimija-aiheisille pääkirjoituksille oli se, ettei lehden mukaan paikallisten ja thaimaalaisten poimijoiden välisiä kiistoja ollut kesän 2015 kuluessa ainakaan julkisuudessa ollut yhtä paljon kuin aiemmin.¹⁴¹ Taustalla se näki poimijoita Suomeen tuoneiden toimijoiden solmiman yhteisen eettisen sopimuksen sekä sitoutumisen itsesääteelyyn. Ulkomaalaisten poimijoiden ja suomalaisten marjanostajien sopimat pelisäännöt olivat kirjoituksen mukaan rauhoittaneet kantaväestöä, sillä sääntöihin kuului, ettei poimimista saanut

---

¹³⁸ 'Nyt tarvitaan jatkoa Kättilöille', *Demokraatti*, 30.10.2015.

¹³⁹ 'Menneisyyden vangit', *Aamulehti*, 14.07.2015.

¹⁴⁰ 'Thaimaalaisten poimijoiden kohtelu testaa marjayritykset', *Helsingin Sanomat*, 19.07.2015.

¹⁴¹ 'Marjastajilla rauha maassa', *Helsingin Sanomat*, 31.08.2015.

harjoittaa liian lähellä asutusta. Ulkomaalaisia poimijoita taas rauhoitti luvattu takuupalkka: käteen oli jätävä kulujen jälkeen vähintään 30 euroa päivässä.¹⁴²

Helsingin Sanomat piti marjanpoiminta-alalle tullutta itsesäätelyä askeleena oikeaan suuntaan.¹⁴³ Lehti myös ilmaisi, että jokamiehenoikeudet kuuluivat myös ulkomaalaisille marjanpoimijoille. Lehti muistutti lisäksi, että joidenkin oli oltava poimijoina myös marjateollisuuden tarpeille. Suomalaisten palkkatoiveilla ja suomalaisella poimintamenetelmällä hillopurkille olisi lehden mukaan tullut liian paljon hintaa.¹⁴⁴ Helsingin Sanomat ilmaisi kirjoituksessa näin vähintäänkin epäsuorasti tukensa siirtolaistyövoiman käytölle työn kustannuksia ja siten samalla lopputuotteen hintaa vähentävänä tekijänä.

Yhteenveto siirtolaisuuskeskustelusta

Jaettaessa maahanmuuttokeskustelun teemat työperäisestä ja humanitaarisesta maahanmuutosta sekä maahanmuuttoon liittyvistä asenteista käytyihin keskusteluihin on työperäisen maahanmuuton teemoista käyty keskustelu selkeästi vähäisintä sanomalehtien pääkirjoituksissa. Työperäisestä maahanmuutosta käyty keskustelu ei lisääntynyt tutkimuksen tarkastelujaksojen välillä muulle maahanmuuttokeskustelulle näin käytyä. Päinvastoin keskustelun työperäisestä maahanmuutosta voi argumentoida jopa marginalisoituneen maahanmuuttokeskustelun kokonaisuudessa. Muun keskustelun lisääntyttä keskustelu työperäisestä maahanmuutosta pysyi absoluuttisesti samoissa lukemissa kuin aiemmin.

Muihin teemoihin nähden vähäiseksi jäänyttä siirtolaisuuskeskustelua voi ymmärtää sitä kautta, että tutkimuksessa tarkasteltujen ajanjaksojen kontekstit ovat pakolaiskriiseissä. Asetelma korostaa lähtökohtaisesti humanitaarisen maahanmuuton roolia. Samalla monia tavallisesti siirtolaisuuteen kuuluvia teemoja käsiteltiin ajankohtaisen ilmiön eli humanitaarisen maahanmuuton kautta.

Siirtolaisuuskeskustelulle yhtenäistä molemmilla tarkastelujaksoilla oli, että lehdet näkivät siirtolaisuudessa vahvan osaratkaisun suomalaista yhteiskuntaa tulevaisuudessa odottaneille haasteille. Näistä suomalaisen väestön ikääntymistä ja sen myötä yhteiskunnassa kohdattavaa työvoimapulaa pidettiin keskeisenä ongelmakohtana, johon Suomeen suuntautuneella

---

¹⁴² 'Thaimaalaisten poimijoiden kohtelu testaa marjayritykset', *Helsingin Sanomat*, 19.07.2015.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ 'Marjastajilla rauha maassa', *Helsingin Sanomat*, 31.08.2015.

siirtolaisuudella oli ajatuskuvion mukaan tarjota paikkaamista. Lehtien pääkirjoituksissa kaivattiin lisää työperäistä maahanmuuttoa kummallakin ajanjaksolla. Mainitut ongelmat eivät olleet neljännesvuosisadassa muuttuneet ja perustelut siirtolaisuuden tuomalle avulle säilyivät samoina. Siirtolaisuus toimi tämän retoriikan mukaan kestävyysvajetta vastaan.

Ensimmäisen tarkastelujakson siirtolaisuuskeskusteluun sisältyi myös ongelmalähtöisyyttä, vaikka siirtolaisuudessa nähtiinkin kokonaisuutena ratkaisijan roolia suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden haasteisiin. Itä-Euroopan ja erityisesti Neuvostoliiton sisäiset epävakaudet ja lausutut varoitukset sieltä mahdollisesti liikkeelle lähtevistä ihmisjoukoista herättivät lehdissä huolta. Paremmen elintason houkuttamina potentiaalisesti siirtolaiksi halukkaat nimitettiin pääkirjoituksissa elintasopakolaisiksi. Lehdet pitivät poikkeuksetta tärkeänä, että itäeurooppalaisten liikehdintä Suomeen saataisiin estettyä.

Lehtien reaktioiden taustalla oli todennäköisesti aito huoli siitä, kuinka suomalaisen yhteiskunnan resurssit riittäisivät pelkästään Neuvostoliitosta mahdollisesti tulevien ihmisten asianmukaisessa vastaanottamisessa. Huolet asettuvat kuitenkin erikoiseen valoon lehtien oltua samanaikaisesti innokkaasti kannustamassa siirtolaisten vastaanottoon myös vastaanotettavien määriä reippaasti kasvattaen. Tarkastelujakson aikana ajankohtaisen siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietinnön mukaisesti pääkirjoituksissa hahmoteltiin esimerkiksi kasvavaa siirtolaisuutta Baltian alueelta sekä Puolasta.

Ero suhtautumistavassa selittynee hallinnan tunteella. Mietinnön mukainen järjestely lähti suomalaisen yhteiskunnan koetusta tarpeesta siirtolaisille. Neuvostoliiton sisäisen tilanteen laukaisemana tai laajamittaisesti parempien elinolojen perässä siirtolaisiksi lähtevät ihmiset taas nähtiin hallitsemattomana massana, jonka liikehdintä ei ollut Suomen lähtökohdista syntynyttä.

Tutkimuksen ensimmäinen tarkastelujakso oli siirtolaisuusteemaisten pääkirjoitusten osalta ongelmalähtöinen laajemminkin. Kirjoitusten aihioita tuli potentiaalisen neuvostoliittolaisen siirtolaisuuden lisäksi inkeriläisten paluumuuttajien Suomessa kohtaamista vaikeuksista sekä laittoman siirtolaistyövoiman käytöstä. Siirtolaisuus nähtiin tästä ongelmalähtöisyydestä huolimatta kuitenkin kokonaisuudessaan positiivisessa valossa.

Toisella tarkastelujaksolla siirtolaisuuden imago pääkirjoituksissa oli yhä positiivinen, ja lehdet ilmaisivat työperäiselle maahanmuutolle kannatuksensa. Pääkirjoituksiin oli kuitenkin tullut ensimmäiseen jaksoon verraten uutena elementtinä onnistuneen siirtolaisuuden ehdollistaminen kotoutumiselle. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla kotoutumisesta ei

pääkirjoituksissa keskusteltu – näkökulmana oli enemmänkin suomalaisen kantaväestön totuttaminen maahantulijoihin. Vuoden 2015 kirjoituksissa taas tunnustettiin, ettei työperäinen maahanmuutto tarjoaisi helpotusta itsestäänselvyytenä. Siirtolaisia kohtaan asetettiin samalla odotuksia ja vastuuta sopeutumisesta yhteiskuntaan.

Keskustelu kausityöntekijöinä Suomessa olleista thaimaalaisista marjanpoimijoista kesällä 2015 toi esiin sen, että siirtolaistyövoimaa perusteltiin myös heidän työnsä kantaväestöön nähden alhaisemmilla kustannuksilla. Asia tuli aineistossa esille vain kertaalleen ja vain Helsingin Sanomien toimesta, mutta se viesti selvästi siirtolaisuudessa nähdystä hyötysuhteista. Vaikka huoltosuhteen korjaaminen oli siirtolaisuuskeskustelussa iso tema, ei se ollut ainoa peruste, jonka vuoksi siirtolaisuutta kannatettiin voimakkaasti.

Esiin tullut kannatus maahanmuutolle työvoimakustannuksia alentaneena tekijänä asettuu postfordistisen kapitalismin teorian viitekehyksiin. Postfordistisessa kapitalismissa tuotannon tilojen katsotaan vaihtuneen fordistisista tehdasmiljöistä globaaleiksi metropoleiksi palvelualojen työpaikkoineen. Samoin aiemmin teollisuuden kaipaama niin sanottu halpatyövoima on postfordistisessa kapitalismissa nimenomaan palvelualojen tarvitsemaa.¹⁴⁵ Tätä työvoimaa on kutsuttu myös prekaariksi työvoimaksi työsuhteisiin sisältyvän tilapäisen ja siten epävarman luonteen vuoksi.¹⁴⁶ Työmarkkina-aseman tilapäisyyden katsotaan korreloivan vahvasti oleskelustatuksen ja oikeudellisen aseman kanssa.¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ Könönen, 2012b, 190–191.

¹⁴⁶ Ks. myös Calavita, 1998, 531.

¹⁴⁷ Könönen, 2012b, 201.

Pakolaisuuskeskustelu – taakanjakoa miljoonien arvosta koulutetuista

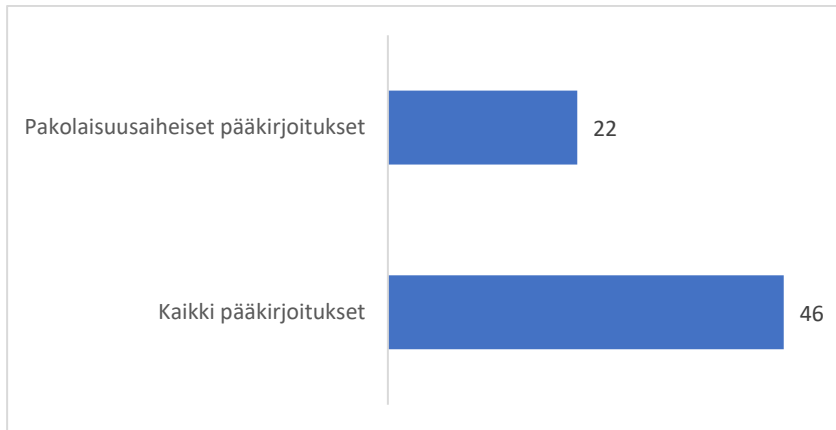
Humanitaarisesta maahanmuutosta käyty keskustelu asemoitui vuosina 1990–1991 pitkälti Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden ympärille. Tämä ei ole yllättävää otettaessa huomioon millaisessa historiallisessa murroksessa Suomi eli moninkertaistuneiden turvapaikkaa maasta hakeneiden lukumäärien osalta. Sanomalehtien pääkirjoituksissa turvapaikanhakijoiden rinnalla oli käsitteellisesti yhtä runsaassa käytössä termistö pakolaisista. Se ei kuitenkaan tarkoittanut, että kirjoituksissa olisi välttämättä käsitelty niin paljon pakolaisuutta. Pikemminkin kyse oli siitä, että maahanmuuton käsitteet menivät pääkirjoitusten kielenkäytössä sekaisin – vaikka kirjoitettiin pakolaisista, aiheena olivat todellisuudessa turvapaikanhakijat. Käsitteellisesti virheellistä sanastoa on käytetty suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa laajemminkin, eikä ilmiö rajoitu ajallisesti 1990-luvun alun kontekstiin. Myös vuonna 2015 käsitteiden voi todeta olleen keskustelijoilla usein virheellisessä käytössä niin journalistisessa kontekstissa kuin maahanmuuttokeskustelussa yleensä.

Pakolaisuusaiheisten pääkirjoitusten osuus maahanmuuttoaiheisista pääkirjoituksista oli tutkimuksen molemmilla tarkastelujaksoilla melko samalla tasolla. Ensimmäisellä jaksolla pakolaisuusaiheisia pääkirjoituksia oli 47,8 prosenttia aineistosta ja toisella 42,7 prosenttia.¹⁴⁸ Pakolaisuuteen liittyvät teemat olivat siirtolaisuuteen verrattuna useammin esillä, mikä pakolaiskriisien konteksteissa on johdonmukainen lopputulema. Silti molemmilla jaksoilla alle puoleen jäävää pakolaisuusaiheisten kirjoitusten osuutta voi kontekstit huomioiden pitää myös vähäisenä. Tämä kertoo maahanmuuttokeskustelussa käsitellyn myös pakolaiskriisien aikana maahanmuuttoa muistakin näkökulmista kuin akuutin ja ajankohtaisen humanitaarisen maahanmuuton lähtökohdista ja teemoista käsin.

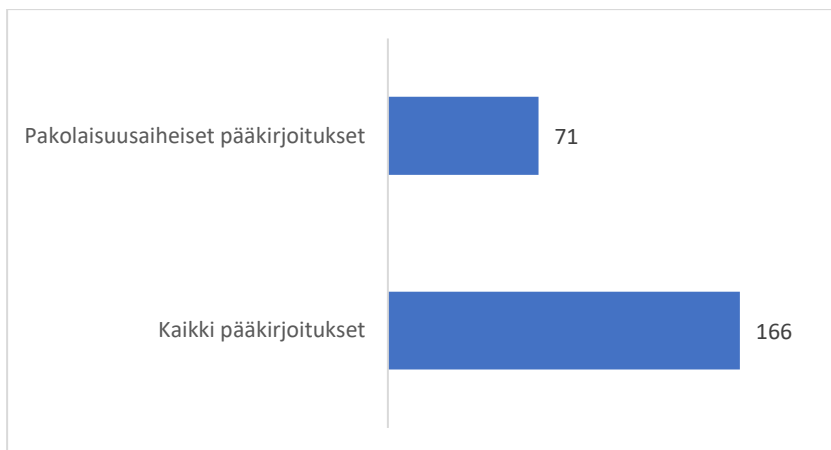
---

¹⁴⁸ Ks. kuviot 7 ja 8.

Kuvio 7. Pakolaisuusaiheisten pääkirjoitusten osuus kaikista maahanmuuttoaiheisista pääkirjoituksista 1. tarkastelujaksolla.

Kuvio 8. Pakolaisuusaiheisten pääkirjoitusten osuus kaikista maahanmuuttoaiheisista pääkirjoituksista 2. tarkastelujaksolla.

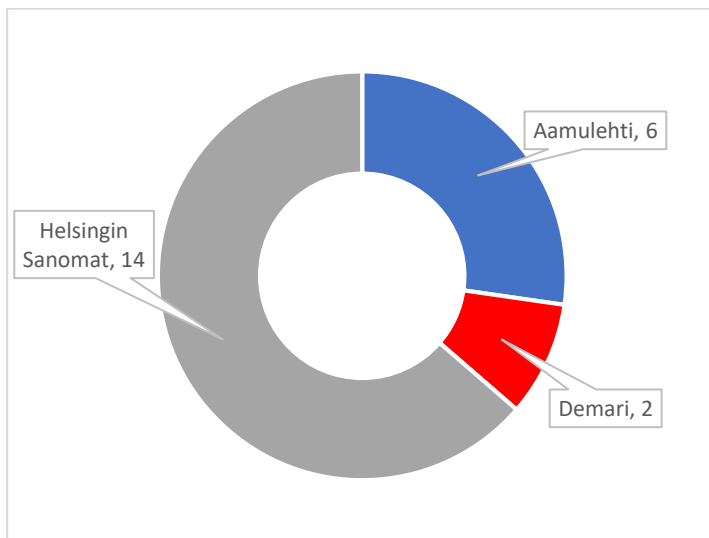

Tarkastellut lehdet osallistuivat pääkirjoituksissaan pakolaisuuskeskusteluun määrällisesti varsin samantasoisesti molemmilla tutkimuksen alaisilla ajanjaksoilla. Useimmiten pääkirjoituksia temasta laati Helsingin Sanomat, jonka osuus pakolaisuusaiheisista pääkirjoituksista ensimmäisellä jaksolla oli 63,6 prosenttia ja toisella 57,7 prosenttia. Vähiten kirjoituksia tuli molemmilla jaksoilla Demokraatilta¹⁴⁹.¹⁵⁰

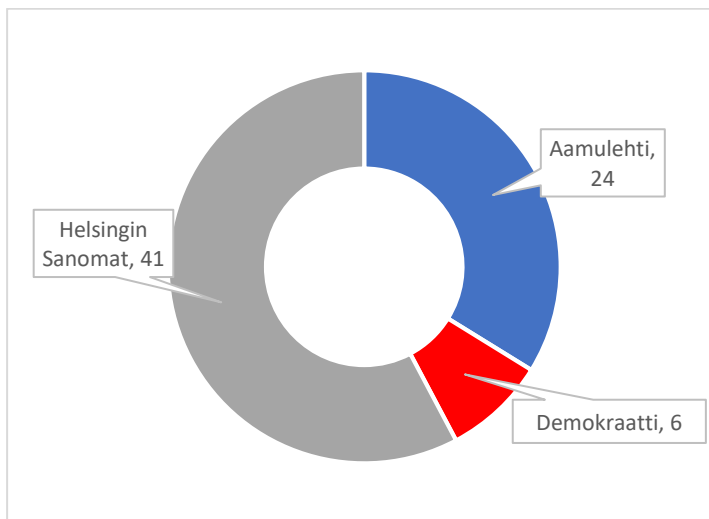
¹⁴⁹ Demokraatin nimi oli ensimmäisellä tarkastelujaksolla Demari.

¹⁵⁰ Ks. kuviot 9 ja 10.

Kuvio 9. Pakolaisuusaiheiset pääkirjoitukset tutkituissa sanomalehdissä 1. tarkastelujaksolla.

Kuvio 10. Pakolaisuusaiheiset pääkirjoitukset tutkituissa sanomalehdissä 2. tarkastelujaksolla.

Turisteja Neuvostoliitossa, turvapaikanhakijoita Suomessa

Pakolaisuuskeskusteluun 1990-luvun alussa aktiivisinta osaa tutkituista sanomalehdistä otti Helsingin Sanomat 14 pääkirjoituksellaan. Demari taas oli aiheen tiimoilta hyvin vaisu ainoastaan kahdella kirjoituksellaan. Marraskuun lopussa 1990 julkaistussa kirjoituksessa Demari kritisoi kasvaneista turvapaikanhakijamääristä seuranneita reaktioita, joita se piti ylimitoitettuina. Demari toi esiin varsinkin somalit, joiden yllättävä määrällinen kasvu Suomeen saapuneissa ei lehden mukaan antanut aihetta uusille tulkinnoille

maahanmuuttopolitiikassa. Lehti muistutti Suomeen tulleiden määrien olleen aivan toista luokkaa kuin Ruotsissa, jossa luku oli noin 30 000.¹⁵¹

Koska turvapaikanhakijat tulivat Suomeen enimmäkseen Neuvostoliiton kautta, Demari piti ydinkysymyksenä sitä, oliko Neuvostoliitto turvallinen maa. Jos maa olisi tulkittu turvattomaksi, silloin myös neuvostoliittolaisille olisi suotu perusteet turvapaikan hakemiselle Suomesta. Turvapaikanhakijoita Demari puolusti toteamalla, että levottomista maista poistuvat ne, joilla siihen on varaa. Tämä oli lehden vastine pääministeri Harri Holkerille, joka oli sanonut julkisuudessa somalien tavoitelleen parempaa elintasoja.¹⁵²

Seuraavan ja ainoan kerran vuosien 1990–1991 tarkastelujaksolla Demari otti osaa pakolaisuuskeskusteluun maaliskuussa 1991. Käsitellessään Balkanin niemimaalla kiristynyttä tilannetta Demari varoitti historian saatossa Euroopan ruutitynnyriksikin kutsutun alueen räjähdysherkkyydestä. Kirjoituksessa todettiin, että pahaksi äityvä tilanne voisi johtaa muualle Eurooppaan suuntautuviin pakolaisvirtoihin Jugoslaviasta.¹⁵³

Aamulehden ja Helsingin Sanomien kannat Neuvostoliitosta turvapaikanhakijoiden kannalta turvallisena maana poikkesivat toisistaan marraskuun lopussa 1990 julkaistuissa pääkirjoituksissa. Helsingin Sanomat oli sitä mieltä, että Suomella oli täysi oikeus pitää Neuvostoliittoa turvallisena maana ja kykenevänä sekä velvollisena pitämään huolta turvapaikanhakijoista. Helsingin Sanomat ei voinut hyväksyä, että Neuvostoliitto siirsi vastuun turvapaikanhakijoista läntisille maille. Esimerkiksi somaleita lehti katsoi Neuvostoliitossa kohdeltavan kuin turisteja, ja turvapaikanhakijoiksi he muuttuivat vasta saavuttuaan Suomen rajalle. Demarin tavoin Helsingin Sanomat piti liioiteltuna tilanteen väittämistä suomalaisille viranomaisille ylivoimaiseksi, mutta toisaalta lehti näki mahdolliseksi, että siihenkin tilanteeseen voitaisiin ajautua.¹⁵⁴

Aamulehti taas katsoi, että Neuvostoliittoon ei voinut palauttaa turvapaikanhakijoita, koska ei ollut tietoa siitä, mitä Neuvostoliitto tekisi näiden suhteen. Aamulehti esitti kritiikkiä Neuvostoliiton toimintaa kohtaan muun muassa siitä, ettei Suomi saanut tilanteesta kunnollista informaatiota. Kritiikkiä kohdistui myös kotimaan toimintaa kohtaan: lehti kysyi, miksi ei ollut osattu odottaa, että maahantulijoiden määrä voisi kasvaa. Ongelmaa ei lehden mukaan ollut

---

¹⁵¹ 'Yliherkkiä reaktioita', *Demari*, 30.11.1990.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ 'Sytytyslanka palaa', *Demari*, 13.3.1991.

¹⁵⁴ 'Turisteista pakolaisiksi', *Helsingin Sanomat*, 29.11.1990.

kuitenkaan syytä suurennella, saati lietsoa hysteriaa. Nopeaankin turvapaikanhakijoiden määrien kasvuun oli silti edelleen varauduttava, lehti totesi.¹⁵⁵

Helsingin Sanomat hahmotteli joulukuisessa pääkirjoituksessaan laajempaa kuvaa turvapaikkapolitiikkaan. Kirjoituksessa todettiin, että kansainvälisten sopimusten perusteella vastuu huolehtia pakolaisista ja turvapaikanhakijoista oli heidät vastaanottaneella maalla. Periaatteessa tämä velvollisuus koski myös Neuvostoliittoa, mutta Helsingin Sanomat koki, että käytännössä sen varaan ei voinut laskea. Lehti suosittelikin Suomea neuvottelemaan Neuvostoliiton kanssa kohtuullisen ratkaisun, kunnes maa saataisiin liittymään Geneven sopimukseen.¹⁵⁶

Helsingin Sanomat kaipasi yhteistyötä myös Pohjoismaiden kesken. Lehden mukaan ei ollut järkevää, että jossakin Pohjoismaassa hylätyn turvapaikkapäätöksen saanut hakija kävisi prosessin läpi yksitellen jokaisessa Pohjoismaassa. Suurin turvapaikanhakijaryhmä olivat somalit, ja kirjoituksessa nähtiin pysyväksi ratkaisuksi tilanteeseen vain sisällissodan loppu Somaliassa sekä sikäläisen hallinnon järjestäytyminen uudelleen. Helsingin Sanomat vaati vastuuta suurvalloilta, joita se piti vastuullisina Somalian oloihin. Somalian tilanteeseen ei ollut kirjoituksen valossa näköpiirissä helpotusta ilman jonkinlaista ulkopuolista väliintuloa. YK:n pakolaisasian apulaispääkomissaari Douglas Stafford oli jopa ilmaissut Somalian olleen romahtamassa.¹⁵⁷

Aamulehti kiitti joulukuussa eduskunnassa herännyttä halua lisätä turvapaikka-anomuksia käsitelleiden poliisien määrää. Pyrkimys oli lehden mielestä oikea, sillä Suomella oli lehden mukaan velvollisuus selvittää hakijoiden tilanne eikä ketään saanut palauttaa hengenvaarallisiin olosuhteisiin. Keskustelua elintasopakolaisuudesta Aamulehti jatkoi vetoamalla kirurgi Asko Salmen lausuntoon Somaliasta turvattomana maana elää. Lehti kysyikin, kehtaisiko kukaan kyseisen lausuman jälkeen enää kutsua somaleja elintasopakolaisiksi, viitaten tällä mahdollisesti pääministeri Holkerin sanomisiin. Ei ollut lähtijöiden syy, että heidän kustannuksellaan myös rahastettiin, Aamulehti kirjoitti. Moskovaan Somaliasta tulijoita riitti, koska neuvostoliittolaisella lentoyhtiöllä Aeroflotilla oli tarjolla halvimmat lennot Mogadishusta. Aamulehti peräsi yhä Neuvostoliiton saamista järkevään yhteistyöhön turvapaikanhakijatilanteessa.¹⁵⁸ Vuodenvaihteen jälkeen tammikuussa 1991 Aamulehti jatkoi

---

¹⁵⁵ 'Eipäs suurennella pakolaisongelmaa', *Aamulehti*, 30.11.1990.

¹⁵⁶ 'Yhteistyötä turvapaikkapolitiikkaan', *Helsingin Sanomat*, 12.12.1990.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ 'Kelvoton maa elää', *Aamulehti*, 14.12.1990.

linjalla, jossa se piti esillä mahdollisuutta yhä suurempiin turvapaikanhakijamääriin. Samalla lehti korosti Suomella olleen YK:n jäsenenä ja kansainvälisen pakolaissopimuksen allekirjoittajana velvollisuus ottaa kaikki hakijat vastaan ja huolehtia heistä, kunnes hakemukset olisi käsitelty.¹⁵⁹

Helsingin Sanomien linja taas vaikutti vuoden vaihduttua muuttuneen vähemmän tiukaksi. Lehden pääkirjoituksissa ei enää tuotu esiin Suomen oikeutta tulkita Neuvostoliitto turvalliseksi maaksi, saati kritisoitu sitä, kuinka esimerkiksi somalien kohtelu vaihteli Suomessa ja Neuvostoliitossa. Kritiikkiä esitettiin Suomen hallitusta kohtaan siitä, ettei maalle ollut luotu selkeää pakolaispolitiikkaa. Helsingin Sanomien mukaan ei riittänyt, että hallitus vuosittain päätti vastaanotettavien kiintiöpakolaisten määrästä.¹⁶⁰

Uusien kansainvaellusten aika

YK:n pakolaiskomissariaatin edustajat totesivat tammikuussa 1991 eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, että Neuvostoliitto ei ollut pakolaisten tai turvapaikanhakijoiden kannalta turvallinen maa, koska maa ei ollut mukana Geneven sopimuksessa. Helsingin Sanomat piti kantaa huomionarvoisena ja perusteltuna sekä vaati Suomea toimimaan sen mukaisesti, jotta maa ei joutuisi kansainvälisesti kiusalliseen valoon. Lehti myönsi, että Suomen kanta Neuvostoliitosta turvallisena maana oli siinä mielessä perusteltu, etteivät somalit joutuneet siellä vainon tai sarron kohteeksi. Neuvostoliiton liittyminen Geneven sopimukseen olisi lehden mielestä ollut Suomenkin etujen mukaista, mutta kirjoituksessa epäiltiin sen tapahtumista varsinkaan nopealla aikataululla.¹⁶¹

Somalien saapumista Neuvostoliitosta pyrittiin tukkimaan vielä YK:n pakolaiskomissariaatin linjauksen jälkeenkin. Helmikuussa Tallinnasta tulleella laivalla poliisien toimesta tapahtuneessa tulijoiden pysäytyksessä oli Helsingin Sanomien mielestä olemassa jopa kansainvälisen tason skandaalin riski.¹⁶² Aamulehti ei kirjoittanut tapauksesta yhtä dramaattisin sanankääntein, mutta piti joka tapauksessa menettelyä kyseenalaisena kunnollisen turvapaikkahakemusten tutkinnan kannalta.¹⁶³

---

¹⁵⁹ 'Pakolaisista on huolehdittava', *Aamulehti*, 03.01.1991.

¹⁶⁰ 'Suomalaista terrorismia vastaan', *Helsingin Sanomat*, 09.01.1991.

¹⁶¹ 'Huomionarvoinen näkökanta', *Helsingin Sanomat*, 25.01.1991.

¹⁶² 'Yhteistyötä voi yhä tehostaa', *Helsingin Sanomat*, 06.02.1991.

¹⁶³ 'Pakolaisten anomukset on tutkittava kunnolla', *Aamulehti*, 06.02.1991.

Helsingin Sanomat kirjoitti, ettei Suomen pitänyt toimia hätiköidysti, kun YK:n kannan lisäksi maan hallituksen tulkinta Neuvostoliitosta turvallisena maana ei ollut vielä loppuun käsitelty Suomen Punaisen Ristin (SPR) asiasta tekemän valituksen vuoksi. Lisäksi lehti muistutti, että muihin Pohjoismaihin verrattuna tulijoita Suomeen oli yhä vähän. Helsingin Sanomat toisti aiemminkin kirjoittamansa näkemyksen Neuvostoliiton vaatimisesta yhteistyöhön tilanteen hoitamisessa.¹⁶⁴

Siinä missä Aamulehti pääkirjoituksissaan piti Neuvostoliiton kautta Suomeen tulleiden somalien palauttamista Neuvostoliittoon ongelmallisena, ilmaisi lehti kuitenkin selvänä asiana, ettei mahdollisten neuvostoliittolaisten maahantulijoiden tapauksessa linjan tulisi olla lainkaan sallivasti suhtautuva. Hallituksen ulkoasiainvaliokunnan päätettyä Neuvostoliitosta tulleiden turvapaikanhakijoiden palauttamisen olevan mahdollista, Aamulehti näki päätöksen ongelmaksi, koska Neuvostoliitto ei ollut pakolaissopimuksen allekirjoittaja.¹⁶⁵ Kuitenkin myöhemmässä kirjoituksessaan Aamulehti pelkäsi, että neuvostoliittolaisten turvapaikanhakijoiden olemattomuus olisi vain tyyntä myrskyn edellä. Aamulehti penäsi Neuvostoliiton synkkenevän sisäisen tilanteen vuoksi rajavartiolaitoksen vahvistamista.¹⁶⁶

Varoituksia mahdollisista Itä-Euroopan maista kohti länttä suuntautuneista kontrolloimattomista ihmismassoista kuului jo loppuvuonna 1990. Tuolloin Tšekkoslovakian presidentti Václav Havel piti ihmisten liikkeellelähtöä nopeassakin ajassa realistisena. Havelin lausuntoon tarttunut Helsingin Sanomat piti ymmärrettävänä, että loukkuun ajautuneet ihmiset pyrkisivät selviytymään tarvittaessa vaikka jaloin. Suomi olisi tilanteessa pakoreittinä Neuvostoliitosta ja Baltian maista länteen pyrkiville ihmisille. Lehti näki mahdollisena puolen miljoonan tulijan tai jopa sitäkin suurilukuisemman skenaarion. ”Muutaman sadan pakolaisen vastaanotto on tähän saakka ollut Suomelle lähes ylivoimainen ponnistus, joten varautumista kansainvaellukseen on harjoitettava etukäteen,” lehti kirjoitti.¹⁶⁷

Helsingin Sanomat seurasi pääkirjoituksissaan aktiivisesti vuodenvaihteessa 1990–1991 eduskunnassa käsiteltyä ulkomaalaislain uudistustyötä. Nopeasti ennätysmäisen suuriksi muuttuneet turvapaikanhakijoiden määrät toivat prosessiin keskeiseksi huomion kohteeksi nimenomaan turvapaikka- ja pakolaispoliittiset kysymykset. Sisäministeri Jarmo Rantanen halusi vielä loppuvuonna 1990 muutoksia aiempaan esitykseen ja uuden lain hyväksymistä

---

¹⁶⁴ 'Yhteistyötä voi yhä tehostaa', *Helsingin Sanomat*, 06.02.1991.

¹⁶⁵ 'Pakolaiset takaisin', *Aamulehti*, 10.01.1991.

¹⁶⁶ 'Ei ketään', *Aamulehti*, 23.03.1991.

¹⁶⁷ 'Varoitus Etyk-maille muuttotulvasta', *Helsingin Sanomat*, 23.11.1990.

vielä silloisen eduskunnan kaudella ennen maaliskuussa 1991 käytyjä eduskuntavaaleja.¹⁶⁸ Lakiesitystä muokattiin lopulta Helsingin Sanomien mukaan jopa harvinaisen voimakkaasti sekä hallituksen aloitteesta että eduskunnan vaatimuksesta. Eduskunnan valiokunnat hakivat uudistustyöhön asiantuntija-apua lukuisilta tahoilta YK:n pakolaisasianjärjestöä myöten. Suurimmat paineet kohdistuivatkin turvapaikan hakemista ja siihen liittyviä valitusprosesseja koskeneisiin uudistuksiin.¹⁶⁹

Vaalikauden ja ulkomaalaislain uudistuksen loppumetreillä saatiin vielä aikaiseksi poliittinen kädenvääntö laissa käytetyistä sanamuodoista. Sanamuodot määrittivät kuitenkin samalla pitkälle sitä, millaista turvapaikkapolitiikkaa Suomi lopulta harjoittaisi, joten kyse ei ollut vain semantiikasta. Hallitus ja tasavallan presidentti Koivisto olivat tiukemman linjan kannalla, jossa turvapaikka voitaisiin myöntää kriteerit täyttävälle turvapaikanhakijoille. Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta taas kannatti muotoa, jossa turvapaikka myönnettäisiin kriteerit täyttävälle hakijoille. Helsingin Sanomat piti parempana humaniksi linjaksi kutsumaansa ulkoasiainvaliokunnan kantaa kuin hallituksen viranomaisille suurta harkintavaltaa suonutta mallia.¹⁷⁰

Sanamuotokiistasta tuli tasavallan presidentille kynnyskysymys lain vahvistamiselle. Helsingin Sanomat piti presidentin tiukkaa pitäytymistä omassa kannassaan käsittämättömänä ja katsoi kärkeästä tehdyn härkäsen. Kipeään tarpeeseen lehden mukaan tullut ulkomaalaislaki saatiin kuitenkin käsiteltyä eduskunnan viimeisessä istunnossa ennen vaalitaukoa. Presidentti ja hallitus saivat viimeisen vaiheen väännössä tahtonsa läpi ja tiukemmaksi katsottu linja voitti.¹⁷¹

Taakanjakoa EU:ssa

Tutkimuksen toisella tarkastelujaksolla vuonna 2015 trendi tarkasteltavien sanomalehtien pakolaisaiheisten pääkirjoitusten lukumäärien osalta oli samansuuntainen kuin ensimmäisellä tarkastelujaksolla. Helsingin Sanomat oli yhä ylivoimaisesti aktiivisin aiheesta kirjoittanut lehti tarkasteluryhmässä 41 pääkirjoituksellaan. Aamulehtikin kävi aiheesta keskustelua 24 pääkirjoituksen verran ja nimensä Demarista vaihtanut Demokraatti piti jälleen selvästi perää vain kuudella kirjoituksella.

---

¹⁶⁸ 'Ministeri Rantanen ja ulkomaalaislaki', *Helsingin Sanomat*, 06.11.1990.

¹⁶⁹ 'Ulkomaalaislaki myötätuulessa', *Helsingin Sanomat*, 01.02.1991.

¹⁷⁰ 'Korkean tason voimainkoetus', *Helsingin Sanomat*, 03.02.1991.

¹⁷¹ 'Eduskunnan upea loppukiri', *Helsingin Sanomat*, 16.02.1991.

Tarkastelujakson humanitaarista maahanmuuttoa koskenut uutisointi käynnistyi heinäkuussa EU:n jäsenmaiden neuvotteluista koskien turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten jakamista maiden kesken. Heinäkuun loppupuolella EU:n sisäministerit pääsivät alustavaan sopimukseen 50 000 Kreikkaan ja Italiaan saapuneen ihmisen siirtämisestä eri EU-maihin. Aamulehti piti sopimusta lähinnä symbolisena ja kädenojennuksena Kreikalle ja Italialle, jotka olivat joutuneet suurimman tulijapaineen kohteeksi.¹⁷²

Suomen kannalta lehti näki sopimuksen hyvänä: 792 turvapaikanhakijan vastaanottamiseen kahden seuraavan vuoden aikana sitoutuminen ei kuluttaisi järjestelmää ja varaa olisi ollut jopa suurempaankin määrään. Poliittisesti tilanne oli kuitenkin Suomellekin vaikea, koska hallituksessa istunut perussuomalaiset vastusti niin sanottuja taakanjakomekanismeja. Samoin sopimusta saattoi pitää vetovoimatekijänä ihmiskaupalle ja EU:n Dublin-asetuksen¹⁷³ vastaisena toimenpiteenä. ”Ihmisoikeuksien on mentävä asetusten edelle. Päätös taakan jaosta on oikeudenmukainen ja ennen kaikkea humanitaarinen”, Aamulehti kuitenkin summasi tukensa ratkaisulle. Lehti kehotti myös varautumaan siihen, ettei sopimus jäisi ainoaksi laatuaan. Sisäministeri Petteri Orpo korosti julkisuudessa lähtömaissa auttamista, mutta Aamulehti ei nähnyt sitä riittävänä.¹⁷⁴

Myös Helsingin Sanomat osoitti tukensa EU-alueelle saapuneiden jakamisesta jäsenmaiden kesken. Lehti ennakoiki kuitenkin, että siirroista tultaisiin riitelemään vielä monta kertaa. Helsingin Sanomat korosti kyseessä olleen maailman pakolaistilanteen helpottaminen ja vetosi EU-maiden keskinäiseen solidaarisuuteen. Myös Helsingin Sanomat huomioi, että EU-maiden saavuttamassa sovussa kyse oli pienistä ihmismääristä otettaessa huomioon, että Välimeren yli oli tullut Kansainvälisen siirtolaisjärjestö IOM:n mukaan yli 160 000 ihmistä.¹⁷⁵

Arviot suoraan Suomeen tulevista turvapaikanhakijoista kasvoivat vuoden 2015 mittaan. Kesällä turvapaikanhakijoita oli saapunut jo yhtä paljon kuin koko edellisen vuoden aikana yhteensä. Vastaanottokeskukset olivat ruuhkautuneet eikä niissä kyetty enää ottamaan hakijoita kunnolla vastaan. Jo aiemmin suljettuja keskuksia avattiin uudelleen ja tarvetta oli myös aivan

---

¹⁷² 'Taakka on pakko jakaa', *Aamulehti*, 22.07.2015.

¹⁷³ Dublin-asetuksella tarkoitetaan periaatetta, jonka mukaan EU-alueelle saapuneen turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessi suoritetaan siinä maassa, johon hakija on ensimmäiseksi rekisteröitynyt eli käytännössä saapunut.

¹⁷⁴ 'Taakka on pakko jakaa', *Aamulehti*, 22.07.2015.

¹⁷⁵ 'Turvapaikanhakijoiden siirroista riidellään vielä monta kertaa', *Helsingin Sanomat*, 22.07.2015.

uusille keskuksille. Uusien keskusten perustaminen oli hidasta, koska siihen liittyi tiukkoja kriteerejä, tilojen sopivuus oli varmistettava ja keskuksen henkilökunta hankittava.¹⁷⁶

Maahanmuuttovirasto ei osannut sanoa, miksi turvapaikanhakijoiden määrä oli yhtäkkiä lähtenyt Suomessa rajuun kasvuun. Virasto totesi, ettei turvapaikkoja tai oleskelulupia ollut alettu myöntää yhtään aiempaa helpommin. Kuitenkin joitain järjestäytyneen toiminnan merkkejä maahan tulemisessa havaittiin. Heinäkuussa viranomaiset havaitsivat albanialaisten turvapaikanhakijoiden määrän nopean kasvun, minkä taustalta löydettiin järjestäytyntä toimintaa. Turvapaikkoja ei myönnetty rauhalliseksi tulkitusta Albaniasta tulleille.¹⁷⁷

Aamulehti arvioi, ettei lähivuosien kehitystä hakijamäärien ja keskusten tarpeiden suhteen voinut ennakoida ja äkilliset piikit olisivat todennäköisiä. Lehti halusi asettaa numeroiden sijasta turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten ihmisoikeudet etusijalle.¹⁷⁸ Myös Helsingin Sanomissa esitettiin samansuuntaista viestiä varautumisesta. Lisäksi Helsingin Sanomat vaati muutosta siihen, että säästösyistä paikkoja vastaanottokeskuksissa ei pidetty varalla silloin, kun niille ei ollut akuuttia tarvetta.¹⁷⁹

Demokraatti arvosteli EU:n olleen heikko globaalien ongelmien ratkaisemisessa, mistä nyt maksettiin maanosan suuntautuvien ihmisvirroin. Lehti epäili Schengen-järjestelmän kestävyyttä. Jos turvapaikanhakijoiden kohtelu ei olisi hallittua ja yhtenäistä, edessä olisi piikkilankojen Eurooppa, lehti arvioi.¹⁸⁰

Myös Aamulehti näki muutospaineita Schengen-järjestelmää kohtaan. Tasavallan presidentti Sauli Niinistön suurlähettiläspäivillä pitämään puheeseen viitaten lehti totesi, ettei vapaan liikkuvuuden periaate tarkoittanut hallitsematonta liikkuvuutta. Rajojen sulkemista lehti ei pitänyt ratkaisuna, koska se ajaisi rajojen yli pyrkiviä turvautumaan salakuljettajiin. Rajavalvonta ei poistaisi pakolaisuutta, Aamulehti argumentoi.¹⁸¹

Ongelmiin olisi puututtava uhraamatta vapaata liikkuvuutta, Aamulehti kiteytti näkemyksensä. Tätä varten se esitti laillisen maahantulon väylien parantamista sekä taakanjakoa tulijoista maiden välillä. Yhteinen kriisi vaatisi yhteisiä toimia, ei omien rajojen itsekästä varjelemista,

---

¹⁷⁶ 'Majapaikkoja on oltava varalla, koska kriisit yllättävät aina', *Helsingin Sanomat*, 17.08.2015; 'Pakolaiskeskus ei pelota', *Aamulehti*, 18.08.2015.

¹⁷⁷ 'Majapaikkoja on oltava varalla, koska kriisit yllättävät aina', *Helsingin Sanomat*, 17.08.2015.

¹⁷⁸ 'Pakolaiskeskus ei pelota', *Aamulehti*, 18.08.2015.

¹⁷⁹ 'Majapaikkoja on oltava varalla, koska kriisit yllättävät aina', *Helsingin Sanomat*, 17.08.2015.

¹⁸⁰ 'EU:n pakolaislinjat saatava yhtenäiseksi', *Demokraatti*, 27.08.2015.

¹⁸¹ 'Schengen on arvokas', *Aamulehti*, 29.08.2015.

Aamulehti totesi.¹⁸² Lehti suhtautui myönteisesti ajatuksiin yhteisestä eurooppalaisesta turvapaikka- ja pakolaispolitiikasta sekä yhteisestä pakolaisvirastosta. Sen suuntaisia esityksiä olivat julkisuudessa tehneet Saksan liittokansleri Angela Merkel sekä EU:n puheenjohtajamaana syksyllä 2015 toimineen Luxemburgin ulkoministeri Jean Asselborn. Aamulehti näki kuitenkin samalla surkukupaisana, että tällaisia avauksia tehtiin vasta tuolloin.¹⁸³

Helsingin Sanomat vaati Suomea olemaan mukana hoitamassa oman osuutensa, jos EU:ssa päästäisiin yksimielisyyteen ratkaisuihin. Ratkaisuja oli lehden mukaan tehtävä nimenomaan EU:n tasolla, koska yksittäiset maat eivät selviytyisi ongelmista ja taakka oli jakautunut epätasaisesti. ”Suomen paikka on niiden maiden joukossa, joissa humanitaariset velvoitteet hädänalaisten ihmisten auttamiseksi ovat päivänpolitiikan yläpuolella,” Helsingin Sanomat linjasi. Lehti piti pakolaisten auttamista pohjoismaisen oikeusvaltion tehtävänä eikä vastakkaisena vaihtoehtona suomalaisten auttamiselle.¹⁸⁴

Sekä Helsingin Sanomat että Aamulehti olivat pääkirjoituksissaan pettyneitä Suomen äänestettyä tyhjää turvapaikanhakijoiden jakamisesta EU:n jäsenmaiden kesken päättäneessä EU:n sisäministerien kokouksessa. Suomi oli ainoa tyhjää äänestänyt maa. Turvapaikanhakijoiden jakamista vastaan äänestivät Romania, Tshekki, Unkari ja Slovakia. Päätöksenteossa käytettiin poikkeuksellisesti määränemmistöä jäsenmaiden kokoon suhteutetuun äänimäärään eivätkä Suomen äänestämästä pidättäytyminen ja itäisen Euroopan maiden vastustus siten kaataneet päätöstä.¹⁸⁵

Aamulehti piti Suomelta yksiselitteisesti tyhjänä jättää käytännössä äänestämättä.¹⁸⁶ Helsingin Sanomat kertoi Suomen toiminnasta uutisoidun laajasti EU-maissa ja pelkäsi sen tulevan vielä Suomen eteen eri yhteyksissä. Lisää Suomen kannalta epämiellyttävää ulkomaista uutisointia Helsingin Sanomat näki Ruotsin mediassa, joka raportoi ulkoministeri Timo Soinin sanomisista. Soini oli kommentoinut Ruotsin saattavan mahdollistaa terrorismin ja ihmissalakuljetuksen sillä, että se salli turvapaikanhakijoiden vapaan kauttakulun maan läpi. Ruotsalainen media oli Helsingin Sanomien mukaan ylitulkinnut Soinin sanat syytökseksi, mutta piti Soinin kannanottoa siitä huolimatta tai juuri sen vuoksi tarpeettomana.¹⁸⁷

---

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ 'EU-pakolaisvirasto? Kyllä', *Aamulehti*, 04.09.2015.

¹⁸⁴ 'Suomen pitää antaa hädänalaisille turvaa', *Helsingin Sanomat*, 08.09.2015.

¹⁸⁵ 'Suomi jättäytyi yksin ilman riittävää syytä', *Helsingin Sanomat*, 24.09.2015.

¹⁸⁶ 'Vain tyhmä jättää äänestämättä', *Aamulehti*, 24.09.2015.

¹⁸⁷ 'Suomi jättäytyi yksin ilman riittävää syytä', *Helsingin Sanomat*, 24.09.2015.

”Solidaarisuus on kadonnut”

YK:n entinen pääsihteeri Kofi Annan esitti julkisuudessa ”virallisten pakolaisväylien avaamista” erääksi ratkaisuksi pakolaiskriisiin, suuriin tulijamääriin ja siitä aiheutuneisiin lieveilmiöihin, kuten ihmissalakuljetukseen. Annan halusi luotettavaa tietoa välitettäväksi mahdollisimman lähelle niitä alueita, joista ihmiset lähtivät liikkeelle. Muuten tieto kulkisi lähtöpaikoille salakuljettajien kautta, joiden pyrkimyksenä oli hyötyä turvapaikanhakijoista ja pakolaisista taloudellisesti. Päämääränä Annanin ehdotuksessa oli ihmisvirtojen tyrehtyttämisen sijasta niiden hallitseminen.¹⁸⁸

Aamulehti näki Annanin ajatuksissa järkeä ja otsikoi niitä käsitelleen pääkirjoituksensakin kehotuksella ”Kuunnelkaa Kofi Annania.” Lehti asettui ehdotusten tueksi ja totesi, ettei kansainvaellusten estäminen olisi mahdollista: sellaisia ja siirtolaisuutta oli ollut aikojen alusta ja tulisi olemaan vastakin. Siksi ilmiö täytyisi kääntää voimavaraksi, kuten oli lehden mukaan aiemminkin toimittu.¹⁸⁹

Euroopassa oli yksittäisten valtioiden toimesta lähdetty harjoittamaan Annanin katsomuksesta poiketen pikemminkin ihmisvirtojen tyrehtyttämiseen pyrkinyttä politiikkaa. Schengen-alueeseen kuuluneet maat ottivat rajatarkastuksia käyttöön ja jotkut maat, kuten Unkari, pystyttivät rajoilleen jopa piikkilanka-aitoja. Helsingin Sanomat tulkitsi, että EU-tasolla eniten yhteistä suuntaa heiluttaneita tekijöitä olivat pakolaiskriisi ja yhteisvaluutta euron ongelmat.¹⁹⁰

Helsingin Sanomat uskoi, että ikääntyvän väestörakenteen Eurooppa tarvitsi uutta työvoimaa, jota maanosaan pyrkineistä pakolaisista ja turvapaikanhakijoista saataisiin. ”Eurooppa istuu onnensa päällä”, lehti ilmaisi. Lehti esitti jopa negatiivisena skenaariona, että EU:n rakentajien kulta-aika oli ohitettu ja eurooppalaisten keskinäinen solidaarisuus oli kadonnut.¹⁹¹

Kolme päivää tätä myöhemmin julkaistussa pääkirjoituksessa Helsingin Sanomien näkemys EU:n tilanteesta pakolaiskriisissä oli kuitenkin esitetty optimistisemmässä sävyssä. Lehti viittasi osin myös itsensä levittämiin lausuntoihin todetessaan, että synkimpien näkemysten mukaan Euroopan avoimien rajojen aika olisi ollut ohi. Tuolla kertaa lehti kuitenkin katsoi, ettei EU-mailla olisi halua saati varaa hylätä vapaan liikkuvuuden periaatteita. Helsingin

---

¹⁸⁸ ’Kuunnelkaa Kofi Annania’, *Aamulehti*, 22.09.2015.

¹⁸⁹ *Ibid.*

¹⁹⁰ ’Eurooppa hukkaa mahdollisuutensa’, *Helsingin Sanomat*, 13.09.2015.

¹⁹¹ *Ibid.*

Sanomat täsmensikin, etteivät Schengen-maiden välillä aloitetut rajatarkastukset rikkoneet sopimuksia, sillä tarkastukset oli niiden mukaan mahdollista palauttaa kuuden kuukauden ajaksi perustelluista syistä. Kirjoituksessa uskottiin, että avoin EU kestäisi pakolaiskriisinsä.¹⁹²

Helsingin Sanomat piti kuitenkin useammassa pääkirjoituksessaan esillä sitä, kuinka EU-tason yhteinen päätöksenteko pakolaiskriisissä ei sujunut nopeasti ja toimivasti ja jäsenmaat tekivät äkkinäisiäkin itsenäisiä ratkaisuja. Helsingin Sanomat uskoi yhteisen päätöksenteon olevan parempi tie kuin maiden keskinäisten nokitusten. Maat keskittyivät omissa päätöksissään tulijoiden kääntämisiin tähtääviin toimiin. Suurimpina kärsijöinä pääkirjoituksessa esitettiin turvapaikan perässä tulleet ja pitkään liikkeellä olleet ihmiset. Yhteisen EU-päätöksenteon venyessä Helsingin Sanomat toivoi Suomen hakeutuvan yhteistyöhön muiden Pohjoismaiden kanssa.¹⁹³

Suomessa Maahanmuuttovirasto päätti keskeyttää päätösten tekemisen irakilaisten ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden hakemuksista, kunnes maiden turvallisuustilanne olisi arvioitu uudelleen. Keskeytyksen taustalla oli se, että Suomessa tehdyt oleskelulupapäätökset olivat poikenneet Pohjoismaiden ja EU-maiden vastaavista päätöksistä. Alueita Irakissa ja Somaliassa oli Suomessa luokiteltu turvallisuustilanteeltaan niin heikoiksi, ettei oleskeluluvan myöntämiseksi ollut edellytetty näyttöä henkilöön kohdistuneesta vainosta. Muissa maissa tällaista käytäntöä kyseisiltä alueilta tulleiden kohdalla ei ollut.¹⁹⁴

Helsingin Sanomat epäili Suomessa huolestutun irakilaisten maahantulijoiden suuresta määrästä ja halun hillitä tulijavirtaa vaikuttaneen uudelleenarvioimispäätökseen. Osaltaan lehti näki tilanteessa myös itsensä aiemmin käsittelemää Euroopan maiden keskinäistä toistensa vilkuilua turvapaikkakäytännöissä. ”Nyt maat pelaavat toisiaan vastaan kiristämällä turvapaikkakäytäntöjä ja ohjailevat hakijoita pois omilta rajoiltaan,” Helsingin Sanomat tulkitsi.¹⁹⁵

Joulukuussa 2015 Helsingin Sanomien pääkirjoitusten keskustelu humanitaarisesta maahanmuutosta oli EU:n päätöksenteon tahdittamaa. Lehti huomioi, että siinä missä vielä lokakuussa oli mielellään korostettu kunkin valtion kansallista päätösvaltaa rajavalvonnan suhteen, oli sittemmin syntynyt painetta laajemmin yhteisiin toimiin. Helsingin Sanomat

---

¹⁹² 'Avoin EU kestää pakolaiskriisinsä', *Helsingin Sanomat*, 16.09.2015.

¹⁹³ 'Pakolaisvastuu on jaettava tasaisemmin', *Helsingin Sanomat*, 22.09.2015.

¹⁹⁴ 'EU-maat vilkuilevat nyt toisiaan turvapaikkakäytännöissä', *Helsingin Sanomat*, 04.10.2015.

¹⁹⁵ Ibid.

tulkitsi, että keskeisin syy oli Eurooppaan saapuneiden turvapaikanhakijoiden volyymi: yli miljoona Välimeren kautta saapunutta turvapaikanhakijaa vuoden 2015 aikana.¹⁹⁶

Helsingin Sanomat oli jo aiemmin huomionnut, että Euroopan maat tekivät turvapaikkapolitiikoihinsa kiristyksiä kuin kilpaa toistensa kanssa. Taustalla oli kantokykyjen ajautuminen koetukselle suurten tulijamassojen edessä. Myös Suomessa hallituksen julkistaman turvapaikkapolitiittisen ohjelman Helsingin Sanomat näki omien ratkaisujen hakemiseksi EU-tason päätöksenteon junnattua paikoillaan. Perimmäisenä tarkoituksena kiristyksillä oli lähettää viesti ja vähentää Suomen kiinnostavuutta kohdemaana. Helsingin Sanomat toivoi yhtenäistä linjaa EU-maiden kesken ja kaipasi lisäksi pohjoismaista yhteistyötä.¹⁹⁷

Valtava taloudellinen potentiaali

Kuten ensimmäisen tarkastelujakson aikana 1990-luvun alussa oli käynyt, myös vuonna 2015 sanomalehdet käsitelivät humanitaarista maahanmuuttoa työperäisenkin maahanmuuton lähtökohdista. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat esitettiin paikoin joko suoraan tai epäsuorasti ilmaistuna ratkaisuksi ikääntyvän väestön ja työllisyysvajeen kannalta. Tähän potentiaaliin viitattiin niin suomalaisessa kuin eurooppalaisessa kontekstissa, sillä väestön ikääntyminen katsottiin ongelmaksi sekä Suomen että koko maanosan tasoilla. Demokraatti piti syyskuussa 2015 julkaistussa pääkirjoituksessaan pakolaisia mahdollisesti valtavana taloudellisena potentiaalina. Jos pakolaiset saataisiin työllistettyä, he auttaisivat kestävyysvajetta vastaan, kirjoituksessa pääteltiin.¹⁹⁸ Demokraatti palasi keskusteluasemiin pakolaisten työllistämisestä ja sen arvelluista hyödyistä myös käymänsä asennekeskustelun yhteydessä.¹⁹⁹

Aamulehtikin näki humanitaarisessa maahanmuutossa mahdollisuuksia taloudellisesta näkökulmasta. Osallistuessaan maahanmuuton kustannuksista käytyyn keskusteluun lehti kirjoitti, että lopulliset kustannukset riippuisivat maahanmuuttajien kotoutumisen onnistumisesta sekä heidän työllistymisestään. Aamulehti totesi maahanmuuton tuovan toivottua dynamiikkaa talouteen sen parantaessa huoltosuhdetta ja lisätessä työvoiman tarjontaa

---

¹⁹⁶ 'EU:n rajojen yhteisvalvonta vaatii vaikeita päätöksiä', *Helsingin Sanomat*, 12.12.2015.

¹⁹⁷ 'Turvapaikkapolitiikka päivittyy tilanteen mukana', *Helsingin Sanomat*, 09.12.2015.

¹⁹⁸ 'Pakolaisvirta voi muuttaa asenteita', *Demokraatti*, 10.09.2015.

¹⁹⁹ 'Turhautunut turvapaikanhakija on tikittävä aikapommi', *Demokraatti*, 06.10.2015.

markkinoilla. Lehti käytti maahanmuuton yleiskäsitettä, mutta keskustelu oli osa turvapaikanhakijoita käsitellyttä pääkirjoitusta.²⁰⁰

Aiemmin syksyllä Aamulehti oli korostanut turvapaikanhakijoiden merkitystä huoltosuhteen kannalta. Tuolloinkin kirjoituksessa mainittiin ehdollisuus tulijoiden kotoutumisesta ja työllistymisestä. Lehti laski, että väestön kestävä uudistuminen vaatisi sitä, että naiset synnyttäisivät keskimäärin 2,1 lasta. Toteutuma oli Suomessa tuolloin keskimäärin 1,6 lasta naista kohti ja kestäväälle uudistumiselle vaaditulla tasolla oli oltu viimeksi 1970-luvulla.²⁰¹

Jokainen tarkasteltu sanomalehti oli yhtä mieltä humanitaarisen maahanmuuton potentiaalista yhteiskunnan taloudellisten ongelmien ratkaisijana. Aamulehden ja Demokraatin tavoin Helsingin Sanomat kirjoitti, ettei kotoperäinen syntyvyys riittäisi paikkaamaan väestön ikääntymistä ja että työvoimaa tarvittaisiin ulkomailta. Tämän ulkomaiselle työvoimalle asetetun taloudellisesti positiivisen tavoitteellisuuden Helsingin Sanomat yhdisti niin ikään humanitaariseen maahanmuuttoon. Lehti näki tällaisten maahanmuuttajien kansantaloudellisen merkityksen nousevan plusmerkkiseksi, jos heidät pystyttäisiin kotouttamaan ja työllistämään.²⁰²

Helsingin Sanomat kirjoitti rakennusalan yritysten etujärjestön Rakennusteollisuuden ja työ- ja elinkeinoministeriön aikeista kouluttaa myönteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita rakennusalalle, johon oli ennustettu työvoimapulaa tulevina vuosina. Lehti raportoi myös, että alan työntekijöitä edustaneen Rakennusliiton puheenjohtaja Matti Harjuniemi ei ollut ottanut suunnitelmia vastaan hyvällä ja piti niitä epärealistisina. Helsingin Sanomat asemoitui pääkirjoituksessaan Rakennusteollisuuden ja ministeriön puolelle ja piti työntekijäliiton kantaa laskelmointina sille, että työvoimapulan iskiessä liiton jäsenten mahdollisuudet parempiin palkkoihin kasvaisivat. Lehti ehdottikin, että kokonaisedun nimissä olisi kannattavampaa tarttua työnantajapuolen ehdotukseen.²⁰³

Marraskuun lopussa Suomeen vuonna 2015 tulleiden turvapaikanhakijoiden määrä ylitti 30 000 hengen rajan. Helsingin Sanomat kiitteli, että viranomaiset olivat selvinneet kohtuullisesti tilanteesta, joka aluksi ei näyttänyt olleen hallinnassa. Sisäministeriö oli ilmoittanut aiemmin

---

²⁰⁰ 'Uhka ja mahdollisuus', *Aamulehti*, 07.11.2015.

²⁰¹ 'Suomi tarvitsee lisää lapsia', *Aamulehti*, 28.09.2015.

²⁰² 'Horisontissa näkyy ikääntyvä maa', *Helsingin Sanomat*, 04.11.2015.

²⁰³ "'Ei tule mitään'", *Helsingin Sanomat*, 28.10.2015.

syksyllä, että tulijoiden vastaanottamisessa jouduttaisiin siirtymään telttamajoitukseen vastaanottokeskusten paikkojen loppuessa, mutta uhkakuva ei ollut toteutunut.²⁰⁴

Helsingin Sanomat huomioi, että Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista suurin osa oli täysi-ikäisiä miehiä. Vähintään puoli vuotta kestäneen turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajaksi heille oli tarpeen keksiä jotain tekemistä. Hallitus oli hyväksynyt kotouttamisen toimintasuunnitelman, jossa hakijoiden koulutuksesta, työkokemuksesta ja kielitaidosta oli tarkoitus saada nopeasti maahantulon jälkeen selko. Suunnitelman mukaisia kartoituksia oli jatkossa tarkoitus tehdä heti maahantulovaiheessa, vaikka kaikki eivät maahan lopulta jäisikään. Aikaista aloitusta perusteltiin sillä, että se helpottaisi myöhempää kotoutumista ja toimien kohdentamista.²⁰⁵

Työ- ja elinkeinoministeriö halusi lisäksi selvittää, voisivatko turvapaikanhakijat tehdä sujuvammin töitä jo vastaanottokeskuksissa asuessaan. Voimassa oli heitä koskenut kolmesta kuuteen kuukautta kestänyt karenssi, mikä turhautti Helsingin Sanomien mukaan työntoivia turvapaikanhakijoita. Työministeri Jari Lindström ideoi, että turvapaikanhakijat voisivat päästä työnsyrjään kiinni myös vapaaehtoistöiden kautta, esimerkiksi lumitöissä ja risusavotoissa.²⁰⁶

Yhteenveto pakolaisuuskeskustelusta

Pakolaisuuskeskustelun osuuden maahanmuuttokeskustelusta voi katsoa jääneen molemmilla tarkastelujaksoilla pieneksi ottaen huomioon, että ajankohtien kontekstina olivat nimenomaan pakolaiskriisit, jotka nostivat humanitaarista maahanmuuttoa yhteiskunnallisena aihepiirinä. Kuitenkin pakolaisuuskeskustelua käytiin aineistona olleissa pääkirjoituksissa alle puolessa, ja toisella tarkastelujaksolla osuus pieneni vielä selvemmin alle puolen. Aktiivisimmin teemasta muiden keskustelujen lajien tavoin kirjoitti Helsingin Sanomat.

Ensimmäisellä tarkastelujaksolla lehtien suhtautumisesta pakolaisuusteemaan löytyy eroja. Suomeen tulleisiin turvapaikanhakijoihin saatettiin suhtautua jopa kriittisesti, mutta ei hakijoiden itsensä vuoksi, vaan kritiikki kohdistui niihin olosuhteisiin, joissa maahan saavuttiin. Suurin turvapaikanhakija- ja samalla eniten keskustelussa esillä ollut ryhmä olivat somalit.

---

²⁰⁴ 'Telttamajoitus on viesti Suomeen tulijoille ja EU:lle', *Helsingin Sanomat*, 12.11.2015; 'Kotouttamisen haaste on valtava', *Helsingin Sanomat*, 02.12.2015.

²⁰⁵ 'Kotouttamisen haaste on valtava', *Helsingin Sanomat*, 02.12.2015.

²⁰⁶ Ibid.

Somaleista tai ainakin somalit nimeten käyty keskustelu muodostui ajanjaksona lähestulkoon jopa koko pakolaisuuskeskustelun kuvaksi oltuaan niin laajaa.

Somalien reitti Suomeen kulki Neuvostoliiton kautta, jossa heitä kohdeltiin turisteina. Heidän muuttumisensa turvapaikanhakijoiksi vasta Suomeen saavuttaessa nostatti kritiikkiä Neuvostoliiton roolista. Tämä taas synnytti keskustelun siitä, voitiinko Neuvostoliittoa pitää turvapaikanhakijoille turvallisena maana. Kysymys ei osoittautunut poliittisesti yksioikoiseksi, sillä Neuvostoliiton pitäminen turvattomana maana olisi käytännössä estänyt Suomea palauttamasta mahdollisia neuvostoliittolaisiakaan turvapaikanhakijoita. Potentiaalisen Neuvostoliitosta länteen lähdössä olleen massaliikkeen oltua samaan aikaan esillä julkisessa keskustelussa skenaario näyttäytyi yhteiskunnan resurssien kannalta uhkaavana.

Somalien maahantulossa nähtiin kritisoimisen aihetta, mutta heidän tulemistaan Suomeen ja sen humanitaarisia perusteita ei sinänsä lehdissä kiistetty. Lehdissä voitiin käydä suorasanaiseen somalien puolustukseenkin, jos julkisessa keskustelussa esimerkiksi oli puhuttu niin sanotusta elintasopakolaisuudesta. Samalla lehdet kuitenkin käyttivät retoriikkaa elintasopakolaisista mahdollisia neuvostoliittolaisia tulijoita kohtaan. Eri ryhmiä käsiteltiin näin ollen pääkirjoituksissa eri tavoin eivätkä turvapaikanhakijat motiiveineen toisaalta esiintyneet lehtien silmissä yhtenä yhtenäisenä kokonaisuutena.

Ensimmäisen tarkastelujakson pakolaisuuskeskustelua voi kuvata myös varsin reaaliaikaisena tilanneseurantana ja -analyysinä. Lehdissä seurattiin tarkkaan varsinkin kotimaanpolitiikan käännteitä turvapaikkapolitiikan osalta. Helsingin Sanomat otti pääkirjoituksissaan toistuvasti kantaa eduskunnassa käsitelyyn ulkomaalaislain uudistukseen, joka kytkeytyi loppuvaiheissaan akuutin pakolaiskriisin tuoksinassa tiukasti nimenomaan humanitaariseen maahanmuuttoon ja turvapaikanhakijoihin. Lehti piti kannoissaan esillä humaania pohjoismaista linjaa, joksi kutsumansa turvapaikkaoikeuden tulkinnan puolelle lehti asettuikin.²⁰⁷

Toisella tarkastelujaksolla kansainvälinen näkökulma pakolaisuuskeskusteluun oli vaihtunut Neuvostoliiton oloista EU:n ja sen jäsenmaiden politiikkaan. EU:sta oli vuoden 2015 pakolaiskriisissä tullut keskeinen toimija tulijoiden liikuttua eri jäsenmaihiin ja unionin omien asetusten määriteltyä turvapaikkaprosessia. Julkisessa keskustelussa turvapaikanhakijat näyttäytyivät taakkana, joiden vastaanottamista jäsenmaat pyrkivät välttämään erilaisilla

---

²⁰⁷ Ks. 'Korkean tason voimainkoetus', *Helsingin Sanomat*, 03.02.1991.

turvapaikkapolitiikkoihin sorvatuilla kiristyksillä. Puhuttaessa turvapaikanhakijoiden jakamisesta jäsenmaiden kesken käytettiin laajalti avoimesti taakanjaon käsitettä.

Tutkituissa pääkirjoituksissa pakolaisuuskeskusteluun liitettiin lähtökohtaisesti siirtolaisuuskeskustelulle läheisempiä piirteitä esittäessä turvapaikanhakijoissa piilevän vastaanottavan yhteiskunnan kannalta suurta taloudellista potentiaalia. Oletuksena oli, että turvapaikanhakijat kotoutuisivat Suomeen ja työllistyisivät tullen yhteiskunnan tuottaviksi jäseniksi. Turvapaikkajärjestelmä nähtiin skenaariossa nurinkurisesti eräänlaisena siirtolaisuuden eli työperäisen maahanmuuton kanavana. Samalla jätettiin huomiotta turvapaikan väliaikaisuuden periaate, tai ainakaan millään tavoin ei tuotu esille sitä, että turvapaikanhakijat palaisivat joskus takaisin kotimaihinsa.

Asennekeskustelu – kuihtuva kansakunta tarvitsee verensiirtoa ja uusia vaikutteita

Kolmanneksi tarkasteltavaksi maahanmuuttokeskustelun teemaksi on tutkimuksessa määritetty niin sanottu asennekeskustelu. Tämä keskustelu kattaa tutkimuksen aineistosta kaikki suomalaisten suhtautumista maahanmuuttoon käsittelevät pääkirjoitukset. Suhtautuminen voi koskea maahanmuuttoa yleisesti tai spesifimmin nimenomaan siirtolaisuutta tai pakolaisuutta.

Asennekeskustelu suo usein mahdollisuuksia tarkastella myös sitä, kuinka ja missä suhteessa maahanmuutto nähdään ja koetaan yhteiskunnassa. Asenteiden käsittely maahanmuuttokeskustelussa tuo asennoitumisia esiin muussakin mielessä kuin keskustelussa välittömästi tarkoitetulla tavalla suomalaisten suhtautuista tulkiten. Keskustelu tarjoaa myös keskustelijoiden itsensä näkemyksiä maahanmuutosta kokonaisuutena sekä tietynlaisesta maahanmuutosta: esitetäänkö maahanmuuttoa ongelmalähtöisenä ilmiönä vai tarjotaanko sitä ratkaisuksi yhteiskunnan kohtaamiin haasteisiin, ja miten keskustelijan näkemys suomalaisesta asennoitumisesta maahanmuuttoon suhteutuu siihen?

Suomalaisten maahanmuuttoon kohdistamiin asenteisiin keskittyvää keskustelua on virinnyt runsaasti pakolaiskriisien konteksteissa. Nimenomaan humanitaarinen maahanmuutto on nähty asenteiden kannalta herkkänä aiheena. Humanitaariseen maahanmuuttoon linkittyy tunteita herättäviä näkökulmia niin yhteiskunnallisten kuin yksilöllisten arvojen kautta. Aiheeseen kuuluu tarkastelu niin arvoperusteisesta, muun muassa humanismia korostavista lähtökohdista, kuin myös talouden, turvallisuuden ja yhteiskuntajärjestyksen kaltaisten teemojen kautta pohdittuna.

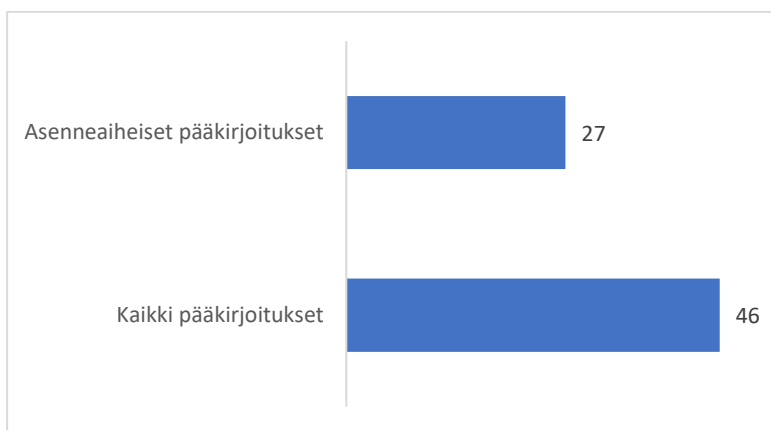
Humanitaarinen maahanmuutto on ollut ilmiönä luonteeltaan erittäin mielipiteitä jakava ja suhtautumiseen voi merkittäväällä tavalla vaikuttaa se, mistä näkökulmasta ja lähtökohdista asiaa tarkastelee. Korostetuksi voi tulla humanitaarisen maahanmuuton nimissä maahan tulevien näkökulma tai heitä vastaanottavan yhteiskunnan katsanto. Humanitaarinen maahanmuutto on lähtökohdiltaan muihin kuin vastaanottavan yhteiskunnan tarpeisiin perustuvaa muuttoliikettä, minkä voi osaltaan katsoa lisäävän ilmiöön liittyvää herkkäsuhtaisuutta.

Keskustelussa olennainen kysymys vaikuttaa olevan, arvotetaanko muuttoliikkeen osapuolista muuttajan vai vastaanottavan tahon asemaa ja missä suhteessa tämä tapahtuu. Keskustelussa korostuu vastapuoleisuus eri tulokulmia korostavien välillä, mikä on ollut omiaan lisäämään

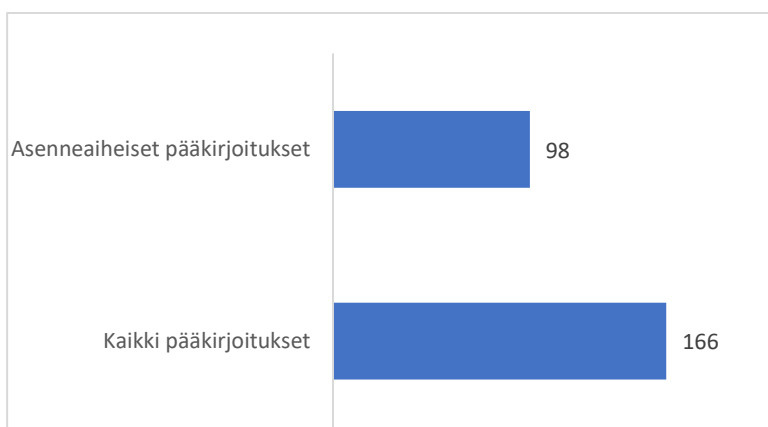
aiheesta käytävän keskustelun debattiluonteisuutta. Tämä taas on entisestään kiihdyttänyt asenteista käytävää keskustelua, koska debatti on työntänyt esiin toisistaan poikkeavia suhtautumistapoja ja luonut tunnetta tarpeelle käsitellä näitä kustakin näkökulmasta eriäviä asenteita.

Asenneaiheinen maahanmuuttokeskustelu oli tutkimuksen molemmilla tarkastelujaksoilla yleisin keskustelun muoto maahanmuuttoaiheisissa pääkirjoituksissa. Suomalaisten maahanmuuttoon liittyviä asenteita käsiteltiin lehtien pääkirjoituksissa sekä 1990-luvun alussa että vuonna 2015 hyvin tasaisesti yhtä suurin osuuksin kirjoituksista. Ensimmäisellä jaksolla asenneteemainen aineisto oli 58,7 prosentin suuruinen kirjoituksista ja toisella 59,0 prosentin.²⁰⁸

Kuvio 11. Asenneaiheisten pääkirjoitusten osuus kaikista maahanmuuttoaiheisista pääkirjoituksista 1. tarkastelujaksolla.

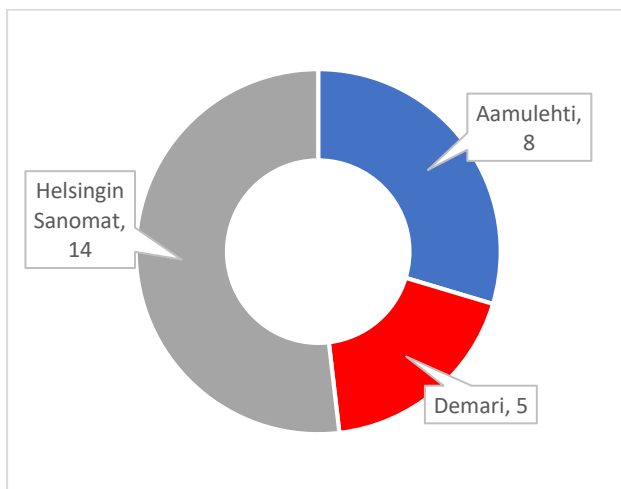
Kuvio 12. Asenneaiheisten pääkirjoitusten osuus kaikista maahanmuuttoaiheisista pääkirjoituksista 2. tarkastelujaksolla.

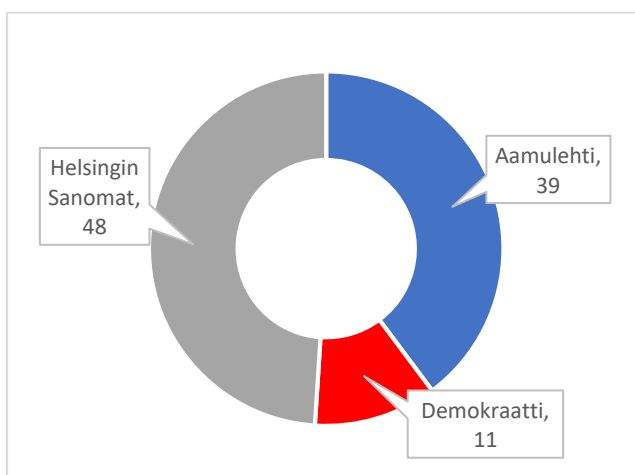
²⁰⁸ Ks. kuviot 11 ja 12.

Helsingin Sanomat kävi pääkirjoituksissaan tutkituista lehdistä eniten asennekeskustelua. Lehden osuus teeman mukaisista kirjoituksista oli ensimmäisellä tarkastelujaksolla 51,9 prosenttia kirjoituksista ja toisella 49,0 prosenttia. Aamulehden osallistumisessa asennekeskusteluun on tarkastelujaksojen välillä havaittavissa aktivoitumista. Lehden osuus ensimmäisen jakson kirjoituksista oli 29,6 prosenttia, kun toisella jaksolla se ylsi 39,8 prosenttiin.²⁰⁹ Muutos on jaksosten välisistä suurin kaikki tutkimuksen alaiset lehdet ja maahanmuuttokeskustelun teemat huomioiden.

Kuvio 13. Asenneaiheiset pääkirjoitukset tutkituissa sanomalehdissä 1. tarkastelujaksolla.

Kuvio 14. Asenneaiheiset pääkirjoitukset tutkituissa sanomalehdissä 2. tarkastelujaksolla.

²⁰⁹ Ks. kuviot 13 ja 14.

”Pakolaisten horjuva mielenterveys on hätäkello”

Tarkastelussa olleista sanomalehdistä *Aamulehti* oli erityisen aktiivinen asennekeskustelun kävijä pääkirjoituksissaan aivan vuodenvaihteen 1990–1991 ympärillä. Lehden tulokulma aiheeseen oli suomalaisten asenteita kohtaan kriittinen. Kirjoituksissa peräänkuulutettiin ymmärrystä maahantulijoita kohtaan ja asenteellista kasvamista sekä korostettiin päättäjien vastuuta tilanteessa.

Ensimmäisessä tarkastelujakson asenteita käsitelleessä pääkirjoituksessaan *Aamulehti* pui pakolaisongelmaa, kuten lehti otsikossa asian ilmaisi. Tekstissä keskiössä olivat somalit, jotka olivat saaneet yhteiskunnallisessa keskustelussa erityistä huomiota oltuaan suurin yksittäinen maahantulijoiden ryhmä äkkiä määrällisesti kasvaneessa turvapaikanhakijoiden joukossa. *Aamulehti* osoitti kriittisyyttä vallinnutta tilannetta kohtaan todetessaan, että paljon oli hämärän peitossa. Somaleita tuli Suomeen Neuvostoliiton kautta ja lehdessä heräteltiin kritiikkiä myös Neuvostoliiton toimintaa kohtaan. Lähinnä tämä kritiikki kohdistui siihen, että Neuvostoliitto ei ollut informoinut Suomea käytännössä lainkaan syntyneestä tilanteesta, jota Suomessa ei ollut osattu ennakoida.²¹⁰

Aamulehti kuitenkin katsoi, että riippumatta Neuvostoliiton toiminnasta ja siitä, kestääkö se kaikilta osin kriittisemmän tarkastelun, ei somaleita olisi oikein palauttaa takaisin rajan yli Neuvostoliittoon. Lehti huomautti, että Neuvostoliitto ei ollut mukana YK:n pakolaissopimuksessa eikä ollut tietoa, mitä maa tekisi somaleille ja ylipäättään tulijoille. Somaliensa palauttaminen taas sisällissodan repimään ja diktatuuriseen Somaliaan olisi ollut lehden näkökannasta monille heistä turmiollista.²¹¹

Asenteisiin kirjoituksissa lähdettiin pureutumaan kriittisellä toteamalla, että ”onnetonta on puhua ’mustan käden’ nostamisesta pakolaistulvan eteen; siitä voi syntyä jo rasistisia mielikuvia.” Kaikesta Neuvostoliittoon suunnatusta kritiikistä huolimatta kirjoituksessa kärkettiin suomalaisen yhteiskunnan vastuuta tilanteessa. *Aamulehden* mukaan ongelmaa – kuten lehti tilanteen nimesi – oli turha suurennella ja siten lietsoa hysteriaa. Lehti vakuutteli, että tilanteesta selvittäisiin varmasti, vaikka sen käsittely saattaisikin viedä paljon aikaa. Kirjoitus myös kehotti vakavasti varautumaan siihen, että tulijoiden tai ”ovelle kolkuttelijoiden” määrä voisi yhä lisääntyä nopeastikin.²¹²

---

²¹⁰ 'Eipäs suurennella pakolaisongelmaa', *Aamulehti*, 30.11.1990.

²¹¹ Ibid.

²¹² Ibid.

Vuodenvaihteen 1990–1991 tarkastelujakson loppuvaiheen pääkirjoituksissa Helsingin Sanomat huolestui pitkään päätöksiä odottaneiden turvapaikanhakijoiden mielenterveydestä. Lehti kuvasi, kuinka he viruivat viikosta ja kuukaudesta toiseen heille vieraassa ympäristössä vailla tietoa tulevasta kohtalostaan ja kaiken lisäksi suomalaisten kaunan ja syrjinnän kohteena.²¹³ ”Epävarmuus tulevasta kohtalosta jäytää jo pahasti turvapaikanhakijoiden mielenterveyttä. Jos vielä täytyy pelätä suomalaisten vihamielisyyttä, ei ole ihme, jos hermot kiristyvät ja yöunet menevät.”²¹⁴

Turvapaikkapäätöksiä oli saatava ripeämmässä tahdissa, Helsingin Sanomat vaati. Hakemusten käsittelyyn oli jo saatu pyydettyä lisätyövoimaa, minkä perusteella Helsingin Sanomat ihmetteli, miten käsittelyajat saattoivat yhä olla niin pitkiä. Nopeampia prosesseja oli luvattu vasta syksyksi eli puolen vuoden päähän. Helsingin Sanomat esitti jopa epäilyjä viranomaisten harjoittamasta taktisesta viivyttelystä, jolla saataisiin hakijoita luopumaan toivosta ja poistumaan maasta itse. Tätä lehti ei pitänyt Suomelle kunniallisena.²¹⁵

Helsingin Sanomat epäili turvapaikanhakijoiden kokeman perusteella, että suomalaisten kyky asettua toisen ihmisen asemaan oli puutteellisesti kehittynyt. Kirjoituksessa esitettiin myös mediaan kohdistettua itsekritiikkiä, jossa todettiin aiheesta kirjoitettuihin uutisiin mahtuneen mukaan ylilyöntejä, väärin käsittämisen varaa ja suoranaisia asiavirheitä. Lehti vastasi lisäksi esillä olleeseen pohdintaan, miksi toimittajat kirjoittivat turvapaikanhakijoista niin paljon, kun näitä oli kuitenkin Suomessa niin vähän, kysymällä takaisin päin, miksi kuvauksia suomalaisten asenteista ja reaktioista pitäisi muka vähentää.²¹⁶

Vain noin viikkoa myöhemmin seuranneessa toisessa pääkirjoituksessa Helsingin Sanomat jatkoi samojen aiheiden ihmettelyä. Ulkomaalaiskeskuksen johtaja Risto Veijalainen oli ilmoittanut, että tavoitteisiin nopeammista turvapaikkahakemusten käsittelyajoista päästäisiinkin vasta seuraavan vuoden puolella. Helsingin Sanomat piti tätä uskomattomana ja jatkoi jo aiemmin esittämiään²¹⁷ epäilyjä, että tarkoituksena oli päätöksiä viivyttelämällä saada hakijoita itse lähtemään pois Suomesta.²¹⁸

Helsingin Sanomien mukaan kansainvälisellä mittapuulla tarkasteltuna Suomessa syntyi vähäisestä määrästä maahantulijoita käsittämättömän paljon ongelmia. Ongelmina lehti piti

---

²¹³ 'Pakolaisten hätäkello soi', *Helsingin Sanomat*, 22.04.1991.

²¹⁴ 'Turvapaikanhakijat vailla turvaa', *Helsingin Sanomat*, 30.04.1991.

²¹⁵ 'Pakolaisten hätäkello soi', *Helsingin Sanomat*, 22.04.1991.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ 'Turvapaikanhakijat vailla turvaa', *Helsingin Sanomat*, 30.04.1991.

kirjoituksessa suomalaisten ja turvapaikanhakijoiden välille syntyneitä välikohtauksia, joihin vastuullisiksi lehti katsoi suomalaiset. Kansalaisilla oli väärä asenteita tulijoita kohtaan ja viranomaisten ongelma oli se, ettei ongelmia ollut estetty syntymästä ennalta eikä niihin puututtu myöhemminkään tarpeeksi tarmokkaasti. Poliisin lehti katsoi jopa vähätelleen esimerkiksi vastaanottokeskuksiin tehtyjä hyökkäyksiä. Väärät asenteet voittaisivat jalansijaa, jos niihin ei puututtaisi tuoreeltaan, Helsingin Sanomat varoitteli ja näki ilmassa kriisin merkkejä.²¹⁹

Aamulehden asennekeskustelu ulottui myös työperäisen maahanmuuton puolelle. Lehden kielenkäyttöä suomalaisten miellettyjä asenteita kohtaan voi kuvailla työperäisestä maahanmuutosta keskusteltaessa jopa kärkkäämmäksi kuin humanitaarisen maahanmuuton kohdalla. Laitonta ulkomaalaista työvoimaa käsitelleessä pääkirjoituksessaan Aamulehti ilmaisi, että ulkomaalaiseen työvoimaan liittyvä laiton toiminta oli saatava kuriin, mutta samalla lehti korosti, että ulkomaalaiseen työvoimaan sinänsä ei saisi suhtautua karsaasti: ”Mehän hyödyimme [ulkomaalaisesta työvoimasta]. Jopa pahankin työttömyyden aikana on aloja, joille on vaikea saada kotimaista työvoimaa: tarjonta ja kysyntä eivät yksinkertaisesti kohtaa.”²²⁰

Aamulehti jatkoi ulkomaalaisen työvoiman hyödyllisyyden korostamista tuoden esiin heidän väitetyt koulutuksellisen taustansa: ”Lähes jokainen maahantulija on sitä paitsi [sic] saanut omassa maassaan useiden satojen tuhansien markkojen, jopa miljoonan maksaneen koulutuksen. Sekin hyödyttää Suomea.” Hyötynäkökulmia esiin tuodessaan lehti kuitenkin muistutti myös, että ulkomaalaisia ei pitänyt nähdä vain työvoimana, vaan että hekin olivat ihmisiä.²²¹

Yhä samassa kirjoituksessa Aamulehti siirtyi kritiikissään varsin suorasukaisiin kommentteihin mainiten esimerkiksi suomalaiset metsäläisinä ja käyttäen terminologiaa ihmisroduista. Lisäksi lehti ilmaisi pitävänsä suomalaisia ”kuihtuvana kansakuntana” ja toi keskusteluun jopa eugenistisia sävyjä: ”Ikävä kyllä suomalainen metsäläisyys näkyy usein siinä, että muunmaalaisia (toisrotuisista puhumattakaan) pidetään uhkana. Kuitenkin väestöltään kuihtuva kansakunta tarvitsee verensiirtoa ja uusia vaikutteita.”²²²

---

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ ’Muukalaiskauna tukahdutettava alkuunsa’, *Aamulehti*, 10.12.1990.

²²¹ Ibid.

²²² Ibid.

Aamulehti päätti kirjoituksensa työvoimaministeriön neuvottelevan virkamiehen Risto Laakkosen sanojen innoittamana ilmeisen yleväksi tarkoitettussa hengessä. Lehti vihjasi vielä epäsuorasti vaarasta, että nopeasti kehittyneen ja kriisiytyneen maahanmuuttotilanteen vuoksi herkässä tilassa ollutta yhteiskunnallista ilmapiiriä voitaisiin koettaa hyödyntää poliittisiin tarkoituksiin. ”Risto Laakkonen kehottaa ymmärtävyyteen, kärsivällisyyteen ja inhimillisyyteen. Kuunneltakoon häntä aikana, jolloin rasismi ja muukalaisviha nostavat päätään suojatussa valtakunnassamme. Jotkut yrittävät hyödyntää pelkoa ja piilevää kaunaisuutta myös poliittisesti. Nostettakoon heidän eteensä musta käsi.”²²³”²²⁴

Yhteiskunnallista keskustelua suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuudesta ja ikääntyvän väestön myötä heikkenevän huoltosuhteen paikkaamisesta maahanmuutolla heräsi joulukuussa 1990 julkaistun siirtolaisuusasian neuvottelukunnan mietinnön seurauksena. Mietinnössä esitetyn tilannekuvan ja tulevaisuuden vision valossa käydyssä keskustelussa ja myös sanomalehtien pääkirjoituksissa väläyteltiin sekä toiveina että pelkoina Suomen muuttumista monikulttuuriseksi yhteiskunnaksi. Aamulehti lähestyi muutosta mahdollisuuksien näkökulmasta: siirtolaiset tekisivät hyvää maan huoltosuhteelle. Lehti myös toisti aiemmassa pääkirjoituksessaan²²⁵ esiin tuomaansa näkemystä maahantulijoiden mukanaan tuomasta arvokkaasta koulutuksesta. ”Suomalaisten on opeteltava uskomaan, että Suomeen muuttavat siirtolaiset ovat rikkaus eikä taakka. He eivät tule elätettäviksi, vaan pikemminkin elättämään meitä. Jokainen maahan muuttava ulkomaalainen tuo tullessaan miljoonan markan arvoisen koulutuksensa.”²²⁶

Aamulehti puolusti tulevaisuuskuvaavaa monikulttuurisesta maahanmuuttajayhteiskunnasta sillä, että suomalaisiakin oli lähtenyt siirtolaisina maailmalle, mainiten esimerkkeinä Ruotsiin, Yhdysvaltoihin ja Australiaan muuttaneet suomalaiset. Lehti katsoi, että huoltosuhdetta ei pystyttäisi enää paikkaamaan omin voimin: työvoimapula olisi vääjäämättä edessä, vaikka suomalaisten syntyvyys kuinka kasvaisi. Aamulehti näki suomalaiset ”muukalaisvihamielisinä” ja vaati, että näitä asenteita olisi kiireellisesti alettava muokata suvaitsevaisempaan suuntaan. Lehti lainasi siirtolaisekspertiksi tituleeraamaansa Risto Laakkosta vakavan varoituksen sanoina: ”Ellei [Suomeen] oteta ulkomaalaisia, sairaanhoidon

---

²²³ Mustan käden eteen nostamisella viitataan todennäköisesti ennen punaista STOP-merkkiä käytössä olleeseen liikennemerkkiin, jolla käskettiin pysähtymään.

²²⁴ ’Muukalaiskauna tukahdutettava alkuunsa’, *Aamulehti*, 10.12.1990.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ ’Maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi’, *Aamulehti*, 21.12.1990.

ja vanhusten huollon taso romahtaa, eläkkeitä leikataan, sosiaaliturva heikkenee ja väestö hupenee yli miljoonalla ihmisellä vuoteen 2050 mennessä.”²²⁷

Vuoden 1990 lähestyttyä loppuaan Aamulehti oli valmis kirjoittamaan aiempaa suuremmin näkemästään uhasta pakolaiskriisin hyödyntämisestä poliittisiin tarkoituksiin, mainiten nimeltä mahdollisena poliittisena hyötyjänä Suomen maaseudun puolueen (SMP) ja häviäjänä perinteiset vasemmistopuolueet. Koettuja uhkakuvia ja aiheen poliittisia ulottuvuuksia kirjoitti se, että tuolloin lähestymässä olivat maaliskuussa 1991 järjestetyt eduskuntavaalit. Aamulehti esitti huolensa, että rasismi ja muukalaisviha olivat valtaamassa alaa perinteisissä työläispiireissä ja alimmissa sosiaaliryhmissä. Siirtolaisuutta pidettiin Aamulehden tulkinnan mukaan näissä ryhmissä uhkana työpaikoista ja sosiaalisista eduista tulijoiden kanssa taistelemisen vuoksi.²²⁸

Aamulehti piti uhkana, että maahanmuuton mahdollisesti kasvaessa rajusti tukea siirtyisi perinteisestä vasemmistolaisten puolueiden ja liikkeiden kannattajakunnasta SMP:n kaltaisille populistiliikkeille. Vasemmiston johtajat joutuisivat tasapainoilemaan idealismin ja äänestäjien kokeman arkisen käytännön elämän välissä. Vaikka lehdessä nähtiin uhkaa tällaisesta poliittisen kannatuksen siirtymisestä, ”rasismipirulle ei saanut antaa sormeaa” silläkään uhalla.²²⁹

Odottavan aika on pitkä muillekin

Aamulehti jatkoi aiheen käsittelyä hyvin samanlaisista lähtökohdista ja samanlaisella pääsanomalla myös vuodenvaihteen 1990–1991 jälkeisissä pääkirjoituksissaan. Ensimmäisessä aiheenmukaisessa pääkirjoituksessaan vuonna 1990 tammikuun 3. päivänä lehden innoittajana teeman ja asenteiden käsittelyyn vaikutti olleen Helsingin ylipormestarin Raimo Ilaskiven uudenvuodenaattona pitämä uudenvuodenpuhe²³⁰, joka lehden mukaan ”helkytteli populismin alhaisempia kieliä.” Ilaskivi muun muassa vaati, että ennen ”vieraita onnenonkijoita” tai elintasopakolaisia olisi huolehdittava omista veteraaneista ja eläkeläisistä.²³¹

---

²²⁷ Ibid.

²²⁸ 'Kuka sietää, kuka ei', *Aamulehti*, 30.12.1990.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ 'Raimo Ilaskiven uudenvuodenpuhe 1990.' [https://areena.yle.fi/1-50206913]. Katsottu 14.06.2020.

²³¹ 'Pakolaisista on huolehdittava', *Aamulehti*, 03.01.1991.

Pääkirjoituksessa puututtiin siihen, että niin sanottujen elintasopakolaisten erottaminen muista turvapaikanhakijoista oli mahdotonta ilman tutkimusta. Aamulehti esitti varsin suorapuheisesti kansalliseksi linjaksi sitä, että mikäli asioiden tutkiminen tekee suomalaisista hyväksikäytettyjä hölmöjä, niin suomalaisten tulisi siinä tapauksessa olla hölmöjä. Lehti totesi, että mitä nopeammin turvapaikka-anomukset käsiteltäisiin ja pakolaisten asema saataisiin selvitettyä, sen parempi se olisi kaikille osapuolille. Jopa kuukausia kestäneet käsittelyt olivat taloudellinen rasite yhteiskunnalle ja samalla ne mahdollistivat käsittelyjen valmistumisia odottaneiden turvapaikanhakijoiden helpon leimaamisen ”loisiksi”. Kirjoituksessa kuitenkin myös painotettiin, että tilanteesta ja mahdollisista käsittelyaikojen pitkittymisistä huolimatta suomalaisten oli opittava suvaitsemaan muita ja muunvärisiä ihmisiä.²³²

Raimo Ilaskiven uudenvuodenpuhe nostettiin esimerkkinä vääränlaisesta suhtautumisesta ulkomaalaisiin myös Helsingin Sanomien uudenvuoden 1991 jälkeisissä pääkirjoituksissa. Helsingin Sanomat näki asenteiden koventuneen ja ilmiön levinneen jopa virkamiestasolle asti. Lehti tulkitsi äkillisen somalimaahantulijoiden virran vaikuttaneen hämmästyttävän pakolaisvastaisiksi kirjoituksessa nimitettyihin tuntemuksiin. Turvapaikanhakijoita oli tullut maahan lisää, mutta vastaavasti ymmärrys heitä kohtaan ei ollut suomalaisilla lisääntynyt, lehti kiteytti.²³³

Helsingin Sanomien pääkirjoituksen johtopäätökset eivät eronneet Aamulehden vastaavista. Helsingin Sanomat ei nähnyt Suomella muuta mahdollisuutta kuin ottaa tulijat vastaan ja tarjota näille suojaa, kunnes heidän hakemuksensa olisi asianmukaisesti käsitelty. Tämä voisi kestää kauan ja maksaa paljon, mutta siihen velvoittivat niin kansainväliset sopimukset kuin ihmisyyskin, lehdessä perusteltiin. Helsingin Sanomat näki tulijoiden määrän vain kasvavan tulevaisuudessa, joten kirjoituksessa kehoitettiin suomalaisia tottumaan tilanteeseen henkisesti ja toteamaan sen olevan eurooppalainen käytäntö. Suomella ei olisi aihetta sulkeutua sisäänpäin ja laittaa rajojaan kiinni turvapaikanhakijoilta saati sen paremmin muiltakaan maahantulijoilta.²³⁴

Helsingin Sanomat kiihdytti kantojaan viisi päivää myöhemmin otettuaan suomalaisten asenteisiin uudestaan kantaa Valkealassa vastaanottokeskukseen ilotulittein tehdyn ”pommi-iskun” seurauksena. Lehti piti hätkähdyttävänä, että jotkut rauhallisessa Suomessa olivat valmiita käymään pommein niitä vastaan, jotka hakivat turvapaikkaa ja uhkasivat muka siten

---

²³² Ibid.

²³³ 'Pakolaisvastaisuus nostaa päätään', *Helsingin Sanomat*, 04.01.1991.

²³⁴ Ibid.

pelkällä läsnäolollaan jotenkin häiritä supisuomalaista idylliä. Kirjoituksessa vaadittiin väkivaltaan nopeaa ja jyrkkää reagoitua laajaotteisesti ”kaikilta”. Kansalaisten oli lehden mukaan syytä havahtua näkemään, kuinka helposti muukalaisvastaisuus saattoi ryöstäytyä käsistä vaarallisille teille.²³⁵

Kirjoituksessa kritisoi ankarasti, etteivät viranomaiset ja poliitikot olleet toimineet ongelmien ehkäisemiseksi niin hyvin kuin olisivat voineet. Helsingin Sanomat näki myös ongelmana, ettei Suomella ollut lehden mielestä riittävän selkeää pakolaispolitiikkaa: vuosittaisesta kiintiöpakolaisten määrästä päättäminen ei ollut tarpeeksi. Lehti toivoi myös, että turvapaikkahakemusten käsittelyaikoja olisi saatu lyhyemmiksi. Lehti tulkitsi suomalaisten asenteita saattaneen koventaa sen, että turvapaikanhakijat odottivat käsittelyn valmistumista useissa tapauksissa hotelleissa eivätkä he tehneet odotusaikana töitä. Työlupia ei turvapaikkapäätösten odottajille ollut jaossa, sillä sellaiset olisivat saattaneet helposti olla mielletävissä ennakkolupauksiksi turvapaikoista tai oleskeluluvista.²³⁶

Helsingin Sanomat palasi esittämään kritiikkiä Suomen maahanmuuttopolitiikan puutteellisuudesta noin kuukautta myöhemmin. Kun Helsingin Sanomat tammikuussa harmitteli suomalaisen pakolaispolitiikan puutetta, otti lehti seuraavaksi asiakseen huolehtia myös siirtolaisuus- sekä väestöpolitiikasta. Helsingin Sanomat piti tarvetta molemmille ilmeisenä, mutta katsoi niin hallituksen kuin viranomaisten lykänneen niiden laatimista myöhemmäksi, koska välitöntä kiirettä ei ollut ollut.²³⁷

Helsingin Sanomat näki uhkana, että vitkuttelua asiassa jatkettaisiin kasvaneiden työttömyyslukujen verukkeella. Lehti vaati kuitenkin välittömiä toimia, koska aikaa oli vielä. Pakolaispolitiikkaa – tai pikemminkin sen puutetta – lehti piti varoittavana esimerkkinä siitä, kuinka ajan pelaamisen kanssa voisi käydä: lopulta sylissä olisi ongelmia. Siirtolaisuus- ja väestöpolitiikan suunnitelmallisen laatimisen ja edesauttamisen etuna pääkirjoituksessa mainittiin myös, että myönteinen linja siirtolaisia kohtaan toisi maahan lisää ulkomaalaisia, joille oli lehden näkemyksen mukaan pitkässä juoksussa kova tarve. Kansalaisten asenteiden kannalta tämä olisi hyvä, koska ihmiset hyväksyisivät tilanteen helpommin, jos heillä olisi aikaa totuttautua siihen.²³⁸

---

²³⁵ 'Suomalaista terrorismia vastaan', *Helsingin Sanomat*, 09.01.1991.

²³⁶ *Ibid.*

²³⁷ 'Silmät ummessa tulevaisuuteen', *Helsingin Sanomat*, 14.02.1991.

²³⁸ *Ibid.*

Aamulehti pui suomalaisten asenteita tammikuun 1991 aikana vielä parissa lyhyemmässä pääkirjoituksessaan, joiden pontimena oli aiheesta käytyyn yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen arkkipiispojen ja tasavallan presidentin tahoilta. Silloinen arkkipiispa John Vikström ja hänen edeltäjänsä Mikko Juva olivat ottaneet julkisuudessa vahvasti kantaa turvapaikanhakijoista käytyyn keskusteluun ja todenneet pakolaisvihamielisyyden olleen synti. Aamulehti piti erinomaisena, että korkea-arvoiset kirkon edustajat osallistuivat keskusteluun julkisesti. Lehti peräänkuulutti kirkon roolia suomalaisten asennekasvatuksessa.²³⁹

Tasavallan presidentti Koivisto taas oli julkisuudessa pahoillaan turvapaikanhakijoista käydystä keskustelusta, joka oli hänen mielestään kääntynyt moralisoivaksi. Koivisto varoitti, ettei kaikkia suomalaisia pitäisi leimata rasisteiksi ja totesi suorana vastauksena Vikströmin ja Juvan kannanottoon, ettei ollut kuullut sellaisesta synnistä kuin pakolaisvihamielisyys. Aamulehti reagoi Koiviston lausumiin näkemällä yhä paikan kansalliselle itsetutkiskelulle, vaikkei kokonaista kansakuntaa ollutkaan syytä lähteä leimaamaan. Keskeisenä kysymyksenä lehti piti sitä, mistä kielteiset reaktiot turvapaikanhakijoihin johtuivat ja nosti mahdollisena selityksenä esiin epäonnistuneen kasvatuksen.²⁴⁰

Aamulehden tapaan myös Helsingin Sanomat esitti kiitosta arkkipiispa Vikströmin ja arkkipiispa emeritus Juvan lausunnoille. Helsingin Sanomat piti Vikströmin ja Juvan kannanottoa maallisen vallan kylmäkiskoisuudesta kysymyksessä rohkeana.²⁴¹ Sen sijaan presidentti Koiviston vastaukseen Vikströmin ja Juvan sanoihin Helsingin Sanomat ei pääkirjoituksissaan puuttunut.

Suorasukaisimmillaan poliitikkojen ulkomaalaisiin kohdistamia asenteita kritisoitiin tarkastelujakson pääkirjoitustasolla Helsingin ylipormestari Ilaskiven ”populismien alhaisempia kieliä helkytelleen” uudenvuodenpuheen arvostelun lisäksi Helsingin Sanomien kirjoitettua maaliskuussa 1991 käytyjen eduskuntavaalien kampanja-aikana ruotsalaisen kansanpuolueen kansanedustajan ja vaaleissa ehdolla olleen Ingvar S. Melinin vaalimainoksesta. Melinin mainoksessa oli lukenut ”Neuvostorikollisuuden mähinnousu pysäytettävä”. Helsingin Sanomat näki mainoksessa ahdaskatseisia ja populistisia äänenpainoja ja totesi Melinin maun

---

²³⁹ 'Syntiä', *Aamulehti*, 09.01.1991.

²⁴⁰ 'Ei kaikki', *Aamulehti*, 13.01.1991.

²⁴¹ 'Valtaistuini ja alttari', *Helsingin Sanomat*, 29.03.1991.

pahan kerran pettäneen.²⁴² Melin ei tullut enää valituksi kansanedustajaksi vuoden 1991 vaaleissa.²⁴³

Ulkomaalaislaista asenteiden vedenjakaja

Demarin suomalaisten maahanmuuttoon kohdistamia asenteita käsitelleissä pääkirjoituksissa puitiin vuosien 1990–1991 tarkastelujaksolla pääosin yhteiskunnallisen keskustelun sävyä ylipäätään. Kuitenkin joulukuussa 1990 myös Demarin kirjoituksissa päädyttiin ruotimaan varsin suorasukaiseen sävyyn suoraan suomalaisten tulkittuja asenteita. Lehdessä tulkittiin, että humanitaarisesta maahanmuutosta käyty keskustelu kärjistyi, kun Suomeen alkoi tulla somaleja. ”Humaaniseksi [sic], solidaariseksi ja kansainvälistyneeksi luultu ulkokuori on sittenkin varsin ohut eikä paljon tarvita ärsykeitä, kun esiin nousee suorastaan rassistiset asenteet,” lehti kirjoitti.²⁴⁴

Kirjoituksessa todettiin, että suomalaisten asenne muuttui sitä torjuvammaksi mitä kauempaa maahanmuuttajat olivat ja mitä vieraammilta he näyttivät. Lähialueilta tulleet maahanmuuttajat eivät tämän näkemyksen mukaan kohdanneet samanlaista reaktiota. Suhtautuminen kausiluonteisesti maahan tulleisiin siirtotyöntekijöihin oli lehden mukaan parempi kuin pidemmäksi aikaa tai jopa pysyvästi jääneisiin siirtolaisiin. Viimeksi mainittuihin ryhmiin kohdistui jopa samanlaista torjuvaa asennetta kuin humanitaarisen maahanmuuton piirissä tulleisiin.²⁴⁵

Samassa kirjoituksessa lehti kuitenkin katsoi tilannetta myös toisesta näkökulmasta ja totesi, että keskustelu oli sellaista, jossa ääripäät ottivat herkästi yhteen. Demari tunnisti vääriksi kokemiaan asenteita myös oman emopuolueensa SDP:n kenttäväen keskuudesta. Kritiikkiä esitettiin myös maahanmuuttoon myönteisesti suhtautuneita kohtaan. Lehti näki, että avarakatseisuuttaan korostaneet löivät toisinaan liiankin hanakasti rassistin leimaa eri mieltä olleisiin. Demari valoi uskoa valistuksen ja asennekasvatuksen voimaan ja luotti siihen, että suomalaiset osaisivat suhtautua ulkomaalaisiin tulevaisuudessakin rauhallisesti ja järkevästi. Tällä kasvatusta peräänkuuluttaneella viestillään Demari asettui samaan linjaan Aamulehden

---

²⁴² 'Eräs pohjanoteeraus', *Helsingin Sanomat*, 15.03.1991.

²⁴³ 'Ingvar S. Melin.' [<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/193.aspx>]. Luettu 17.06.2020.

²⁴⁴ 'Valistus voittaa rasismin', *Demari*, 17.12.1990.

²⁴⁵ *Ibid.*

pääkirjoitusten kanssa, joskin Demarin kannasta on aistittavissa enemmän luottoa suomalaisten asenteita kohtaan ilman erillistä koulumistakin.²⁴⁶

Jo seuraavan päivän pääkirjoituksessaan Demari käänsi näkemystään kuitenkin astetta negatiivisempaan suuntaan. Siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintöä²⁴⁷ käsitelleessä kirjoituksessa Demari toivotti mietinnössä esitetyn ajatuksen tulevaisuuden Suomesta monikulttuuriryhteiskuntana tervetulleena pitäen sitä mahdollisena ja hyväksyttävänä. Lehden mukaan Suomen olisi ajan myötä pakkokin kansainvälistyä olosuhteiden ja muun muassa väestön ikääntymisen tulevaisuudessa aiheuttaman työvoimapulan vuoksi.²⁴⁸

Demari kuitenkin epäili, olivatko suomalaiset valmiita suureen siirtolaisten määrään. Käynnissä ollut keskustelu humanitaarisesta maahanmuutosta ja turvapaikanhakijoista ei lehden mukaan antanut paljon lupauksia. Perisuomalainen epäluulo ulkomaalaisia kohtaan eli lehden mielestä omaa elämäänsä. Eduskuntavaalien alla lehti näki ulkomaalaisista käydyssä keskustelussa suuria riskejä. Populistit eivät jättäisi tilaisuutta käyttämättä, lehdessä katsottiin. Demari näki monikulttuuriryhteiskunnan kuitenkin niin tärkeänä tavoitteena tai väistämättömänä tulevaisuutena, että sitä vastaan ei pitänyt hangoitella. Kirjoituksessa odotettiin jo tällaisen monikulttuuriryhteiskunnan esivaiheissa monenlaisia yhteiskunnallisia häiriöitä, joihin olisi varauduttava etukäteen.²⁴⁹

Demari otti kantaa myös sitä vastaan, että nopeasti kasvanut turvapaikanhakijoiden määrä nosti poliittista painetta uudistaa ulkomaalaislakia pikaisella aikataululla. Lehden mielestä uusiin tulkintoihin ei ollut aihetta. Pääministeri Harri Holkeri oli sanonut vastikään, että Suomeen tulleet somalit eivät olleet pakolaisia vaan tavoittelivat parempaa elintaso.²⁵⁰

Demarin pääkirjoituksessa myönnyttiin siihen johtopäätökseen, että levottomissa oloissa maasta lähtisivät ne, joilla siihen oli varaa, mutta kirjoituksessa ei nähnyt tätä minään syynä auttamattomuudelle ja sille, etteikö tulijoita voitaisi ottaa vastaan. Lehti jopa vertasi tilannetta toisen maailmansodan aikoihin, juutalaisiin ja keskitysleireihin. Kirjoituksessa myös todettiin, että todellisemmat ja todennäköisemmät elintasopakolaiset olisivat paljon Somaliaa

---

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ KM 1990:46.

²⁴⁸ 'Suomi ja siirtolaiset', *Demari*, 18.12.1990.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ 'Yliherkkiä reaktioita', *Demari*, 30.11.1990.

lähempänä, viitaten Itä-Euroopan ja Neuvostoliiton häilyneeseen tilanteeseen ja esillä olleeseen mahdollisuuteen sieltä länteen lähteville suurille ihmisjoukoille.²⁵¹

Myös Helsingin Sanomat kirjoitti tarkastelujakson pääkirjoituksissaan uudistusten alla olleesta ulkomaalaislaista, mutta enemmän neutraalin raportoivaan sävyyn kuin suoranaisesti kantaa ottaen ja linjaa muodostaen. Helsingin Sanomat nosti esiin, että harvoin lakiesitys oli tullut eduskunnassa niin paljon uusiksi muokatuksi kuin ulkomaalaislaille oli sen käsittelyssä käynyt. Takana oli niin Holkerin hallituksen omaa aloitteellisuutta kuin eduskunnan vaatimuksia.²⁵²

Paria päivää tätä myöhemmin Helsingin Sanomat kertoi pääkirjoituksessaan eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan ja hallituksen sekä presidentin joutuneen poikkiteloin ulkomaalaislain suhteen. Valiokunta oli päättänyt väljentää esitystä vapaamielisempään suuntaan, mutta tämä ei käynyt hallitukselle eikä presidentille. Presidentti Koivisto oli ilmoittanut, ettei vahvistaisi hallituksen esityksestä muuttunutta lakiesitystä.²⁵³

Helsingin Sanomat selitti, että kiistassa oli muodollisesti kyse sanamuodoista, mutta samalla myös siitä, millaista turvapaikkapolitiikkaa Suomi harjoittaisi ja kenen vallassa olisi määrittää politiikan sisältö. Valiokunnan ehdotuksessa turvapaikan olisivat saaneet kaikki hakijat, jotka täyttivät asetetut ehdot, hallitus taas halusi jättää suurta harkintavaltaa viranomaisille taaten vain periaatteellisen turvapaikkaoikeuden. Helsingin Sanomat kiteytti kiistan ilmaisemalla sen olleen valinta humanin ja tarkoituksenmukaisen turvapaikkapolitiikan välillä. Lehti piti Pohjoismaalle parempana humaania linjaa eli asettui ulkoasiainvaliokunnan kannan taakse.²⁵⁴

Kehitysapuun liittynyttä keskustelua Demari käsitteli tarkastelujaksolla kahdessa pääkirjoituksessa. Ensimmäisessä, marraskuussa 1990 julkaistussa kirjoituksessaan Demari kiinnitti huomiota siihen, kuinka suomalainen kehitysavusta käyty keskustelu oli lehden mukaan siirtymässä uusille raiteille. Pitkään Suomen tavoitteena ollut, YK:n asettaman maalin mukainen kehitysyhteistyöhön käytettävä 0,7 % osuus bruttokansantuotteesta oli juuri saavutettu, kun maassa jouduttiinkin heikenneen taloudellisen tilanteen vuoksi siirtymään leikkauslinjalle.²⁵⁵

---

²⁵¹ Ibid.

²⁵² 'Ulkomaalaislaki myötätuulessa', *Helsingin Sanomat*, 01.02.1991.

²⁵³ 'Korkean tason voimainkoetus', *Helsingin Sanomat*, 03.02.1991.

²⁵⁴ Ibid.

²⁵⁵ 'Kehitysavusta ei varaa tinkiä', *Demokraatti*, 26.11.1990.

Leikkauksia oli esitetty tehtäväksi myös kehitysyhteistyöhön suunnattuihin varoihin, ja huomio oli sen myötä siirtynyt aiheen ympärillä siihen, mihin kehitysyhteistyöhön käytetyt verorahat oikeastaan olivat menneet. Demari havaitsi kehitysyhteistyössä kritisoitavaa todetessaan rahaa valuneen täysin hyödyttömiin ja joissain tapauksissa jopa haitallisiin hankkeisiin. Lehti kuitenkin ilmaisi, että kehitysyhteistyön laatuun olisi pitänyt puuttua jo vuosia aiemmin.²⁵⁶ Toisessa, huhtikuussa 1991 julkaistussa pääkirjoituksessaan lehti taas esitti kritiikkiä sitä kohtaan, kuinka Afrikkaa oli uhkaamassa nälkäkriisi ja Suomen kehitysyhteistyövaroja oli yhä käyttämättä.²⁵⁷

Eräässä Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa taas puitiin Neuvostoliitosta Suomeen levinneen rikollisuuden uhkaa. Haasteeseen vastaaminen vaati niin viranomaisyhteistyötä kuin yhteyksien solmimista poliittisella tasolla ulkoministeriöiden kautta maiden välillä. Helsingin Sanomat kuitenkin katsoi, ettei ulkomaalaispolitiikka saisi liiaksi muuttua neuvostorikollisuuden varjolla luonteeltaan rikosten ennaltaehkäisemiseksi. Lehti vastusti myös rikollisuuden leviämiseen puuttumista viisumien myöntämiseen kohdistettavilla tiukennustoimenpiteillä. Sellainen olisi Helsingin Sanomien mukaan johtanut rajojen sulkemiseen, mitä lehti ei pitänyt kannatettavana ajatuksena.²⁵⁸

”Vastareaktion voimakkuus on tervetullut”

Tutkimuksen toisella tarkastelujaksolla vuonna 2015 asennekeskustelu oli tutkimuksen alaisissa sanomalehdissä moninkertaisesti useammin pääkirjoitusten aiheena. Teema kytkeytyi selkeästi käynnissä olleeseen pakolaiskriisiin ja kasvaneisiin turvapaikanhakijoiden lukumääriin. Kuten ensimmäisellä tarkastelujaksolla 1990-luvun alussa, teemaan heijastettiin humanitaarisen maahanmuuton käsittelystä huolimatta tyypillisesti työperäiseen maahanmuuttoon yhdistettäviä aiheita. Turvapaikanhakijoita kommentoitiin taloudellisista näkökulmista positiivisessa valossa potentiaalisina Suomen huoltosuhdetta korjaavina tekijöinä.

Asennekeskustelu oli pääkirjoituksissa myös vahvasti poliittisista aspekteista tarkasteltu aihe. Aiemman tarkastelujakson ja vuoden 1991 tapaan lähestymässä ei ollut vaaleja, jotka olisivat nostattaneet aiheesta keskustelua sen poliittisista ulottuvuuksista. Eduskuntavaalit oli käyty

---

²⁵⁶ Ibid.

²⁵⁷ 'Hätäapua nälkäisille', *Demokraatti*, 02.04.1991.

²⁵⁸ 'Neuvostorikollisuus kasvaa', *Helsingin Sanomat*, 01.03.1991.

vuonna 2015 huhtikuussa eli juuri ennen kuin turvapaikanhakijoiden määrät alkoivat kesäkuukausina kasvaa moninkertaisiksi aiemmasta. Poliittisluonteista keskustelua herätti enimmäkseen eduskuntavaaleissa Suomen toiseksi suurimman puolueen aseman saavuttanut ja alkukesällä kautensa aloittaneessa Juha Sipilän hallituksessa istunut puolue perussuomalaiset, joka piti politiikassaan tai ainakin käymässään julkisessa keskustelussa maahanmuuttoa usein hyvin näkyvästi esillä.

Perussuomalaisista tarkastelussa olleiden sanomalehtien pääkirjoituksissa käyty, maahanmuuton teemoihin yhdistyvä keskustelu oli tarkastelujaksolla vilkkaimmillaan heinä-elokuussa. Tuolloin uutisotsikoihin nousi perussuomalaisten kansanedustajan Olli Immosen sosiaalisessa mediassa julkaisema kirjoitus, jossa hän ilmaisi monikulttuurisuuden olevan painajainen.²⁵⁹ Kirjoitus herätti voimakkaita vastareaktioita ja siihen otettiin ahkerasti ja pitkään kantaa myös pääkirjoituksissa. Aamulehti katsoi pääkirjoituksessaan, että Immosen kirjoitus oli saanut monet pohtimaan suhtautumistaan maahanmuuttoon ja ääriliikkeisiin.²⁶⁰ Lehti oli myös huolissaan Suomen kansainvälisestä maineesta hallituspuolue perussuomalaisista tunnistamansa sisäisen turbulenssin myötä.²⁶¹

Helsingin Sanomissa Immosen tekstiä kuvailtiin kiihkokansalliseksi. Lehti analysoi, että perussuomalaisissa oli maahanmuuttovastainen fraktio, jota ilman puolue ei olisi vaaleissa noussut toiseksi suurimmaksi puolueeksi.²⁶² Lehti katsoi, että moni – suomalaiset poliitikot mukaan luettuna – oli seurannut hiljaa sivusta, kun puheet maahanmuuttajista olivat koventuneet talouden taantumun seurauksena. Immosen kirjoitus näytti kuitenkin lehden mukaan ylittäneen sietokyvyn rajat. Helsingin Sanomat piti kummunnutta vastareaktiota tervetulleena.²⁶³

Helsingin Sanomat ilmaisi, että maahanmuuton analysointi ja sen tilan arvostelu voisivat hyvinkin olla osa poliittista ohjelmaa. Samoin lehti hyväksyi sen, että maahanmuuton hillitseminen olisi poliittisena tavoitteena. Lehti piti tätä osana yhteiskunnallista keskustelua. Rasistinen puhe ja viholliskuvien maalailu eivät kuitenkaan kuuluneet lehden mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Lehti piti puolueiden tehtävänä varmistaa, että keskustelu maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta säilyisi ihmisarvoa kunnioittavana eikä olisi

---

²⁵⁹ 'Timo Soinin painajainen', *Aamulehti*, 28.07.2015.

²⁶⁰ 'Historianläksyt jäivät lukematta?', *Aamulehti*, 29.07.2015.

²⁶¹ 'Tempppelin harjalla tuulee', *Aamulehti*, 08.08.2015.

²⁶² 'Timo Soinin tulisi järjestää puolueessaan kurinpalautus', *Helsingin Sanomat*, 27.07.2015.

²⁶³ 'Suomella ei ole syytä kääntyä sisäänpäin', *Helsingin Sanomat*, 28.07.2015.

ennakkoluuloja lietsovaa.²⁶⁴ Sananvapaudesta ja toisaalta sen rajoista maahanmuuttokeskustelussa Helsingin Sanomat kirjoitti: ”Sananvapaus tarkoittaa itselle vastenmielistenkin näkemysten sallimista. -- Sen sijaan rasismien ja vihapuheen kohdalla pitää soveltaa lakia. Immosen kirjoituksen osalta rima vähintään heiluu.”²⁶⁵

Kohu Immosen ympärillä hiljeni hänen päätettyään erota väliaikaisesti perussuomalaisen eduskuntaryhmästä. Helsingin Sanomat huomioi, ettei puolueesta ollut tullut silti tuomiota Immosen kirjoituksille. Lehti totesi, että tällainen tuomio olisi ollut puolueelle haitallinen sen kannattajakunnan silmissä, sillä maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuneiden osuus puolueen kannattajissa oli niin suuri.²⁶⁶

Aamulehti povasi Juha Sipilän hallitukselle mahdollisia ongelmia maahanmuuttopolitiikan vuoksi. Hallituspuolue perussuomalaisissa esiintyi julkisesti haluja tiukemmalle politiikalle, ja äänenpainoja lisäsivät entisestään vauhdilla kasvaneet turvapaikanhakijamäärät. Erityisesti ristiriitoja havaittiin perussuomalaisen ja toisen hallituksessa olleen puolueen, kokoomuksen välillä. Perussuomalaisen puoluesihteerin Riikka Slunga-Poutsalo sanoi elokuussa, että Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden joukossa oli ”elintasosurffareita”. Kokoomuslainen sisäministeri Petteri Orpo piti ilmausta ja turvapaikanhakijoiden motiivien epäilemistä rasismina.²⁶⁷

Sanomalehden lisäksi puoluelehden asemassa ollut Demokraatti oli pääkirjoituksissaan läpi tarkastelujakson hyvin vaitonainen perussuomalaisista. Lehden ainoat pääkirjoitustason kommentit puolueeseen liittyen olivat puoluekannatusmittausten analyysia sekä yksi ainokainen maininta siitä, kuinka perussuomalaiset olisi lehden mukaan käyttänyt turvapaikanhakijatilannetta hyväkseen ja lietsonut katkeruutta ja vihaa syyttämällä maahanmuuttajia ihmisten kokemasta epäreiluudesta.²⁶⁸ Perussuomalaisen kannatuslukemat laskivat kyselyissä läpi syksyn 2015. Demokraatti piti syynä sitä, ettei pelkkä maahanmuuton vastustaminen riittänyt pysyvään kannatukseen.²⁶⁹ Toisaalta Demokraatissa esitettiin myös tämän kanssa ristiriitaisesti, ettei perussuomalaisen ”änkyräsistisiipi” ollut saanut

---

²⁶⁴ Ibid.

²⁶⁵ ’Sananvapauden turvaamiseksi tarvitaan selvä raja vihapuheelle’, *Helsingin Sanomat*, 06.08.2015.

²⁶⁶ ’Kansanedustaja Olli Immosen aiheuttama kohu ei ole tällä ohi’, *Helsingin Sanomat*, 27.08.2015.

²⁶⁷ ’Hallituksen tuskien taival’, *Aamulehti*, 25.08.2015.

²⁶⁸ ’Kurjuuden kierre’, *Demokraatti*, 26.08.2015.

²⁶⁹ ’Gallupjytty palautti SDP:n itseluottamuksen’, *Demokraatti*, 09.10.2015.

hallituksessa aikaan tarpeeksi maahanmuuttovastaista politiikkaa, mikä söi puolueen kannatusta.²⁷⁰

Perussuomalaisten laskusuunnassa ollut kannatus huomioitiin myös Aamulehden²⁷¹ ja Helsingin Sanomien²⁷² pääkirjoituksissa. Niiden esittämät tilannekuvat olivat hyvin samanlaiset Demokraatin kanssa. Helsingin Sanomat oli yhteensä viidellä kannatuslaskua sivunneella pääkirjoituksellaan erityisen aktiivinen aiheen parissa.

Helsingin Sanomat näki, että puolueen pettyneet kannattajat eivät siirtyneet muihin puolueisiin vaan pikemminkin ”politiikan katsomoon” eli eivät ilmaisseet tukeaan millekään puolueelle.²⁷³ Sitä, että maahan tuli ennätysmäärin turvapaikanhakijoita huolimatta perussuomalaisten läsnäolosta hallituksessa, pidettiin suurimpana syynä kannatuksen laskulle, mutta myös muita tekijöitä löydettiin. Mainituksi tulivat esimerkiksi muun muassa työmarkkinajärjestöjen vapauksiin puuttuneet niin sanotut pakkolait, joita perussuomalaiset oli ollut mukana hyväksymässä hallituksessa.²⁷⁴

Perussuomalainen puolue ja sen sisäinen tilanne nousivat otsikoihin pääkirjoitusten tasollakin vielä lokakuussa, jolloin keskusteltiin puolueen puheenjohtajistoon kuuluneen ja sen nuorisojärjestöä johtaneen Sebastian Tynkkynen ehdotuksesta kutsua puolueen päättävät elimet koolle pohtimaan puolueen jatkamista hallituksessa. Tynkkynen katsoi, ettei hallitus ollut noudattanut omaa ohjelmaansa ja esitti kritiikkiä erityisesti harjoitettua maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan.²⁷⁵ Tynkkynen asetti ehdotuksessaan puolueen hallituksessa jatkamisen ehdoksi esimerkiksi Ruotsin vastaisen rajan sulkemisen turvapaikanhakijoilta. Helsingin Sanomat piti ehdotusta vastuuttomana ja korosti paitsi turvapaikanhakijoiden oikeuksien kannalta kansainvälisiä ihmisoikeus- ja pakolaissopimuksia myös avointen rajojen merkitystä Suomelle ja maan taloudelle.²⁷⁶ Ehdotukset eivät ottaneet lopulta tuulta alleen ja perussuomalaiset jatkoi Sipilän hallituksessa. Aamulehti piti hallituksessa pysymistä puolueelle

---

²⁷⁰ 'Paluu tutuille laduille', *Demokraatti*, 05.11.2015.

²⁷¹ 'Koko hallituksen painajainen', *Aamulehti*, 09.10.2015.

²⁷² 'Perussuomalaisten romahdus ei johdu vain pakkolaeista', *Helsingin Sanomat*, 09.10.2015;

'Perussuomalaiset saavat kärsiä porvarihallituksessa olostaan', *Helsingin Sanomat*, 23.10.2015;

'Perussuomalaiset syöksyssä', *Helsingin Sanomat*, 05.11.2015; 'Soinin puolue on pudonnut kolmen suuren kyydistä', *Helsingin Sanomat*, 19.11.2015; 'Kannatus katosi, Soini se porskuttaa', *Helsingin Sanomat*, 29.12.2015.

²⁷³ 'Perussuomalaisten romahdus ei johdu vain pakkolaeista', *Helsingin Sanomat*, 09.10.2015.

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ 'Soinin puolueen rivit rakoilevat', *Helsingin Sanomat*, 06.10.2015.

²⁷⁶ 'Avoin raja on elintärkeä', *Helsingin Sanomat*, 07.10.2015.

oppositioon lähtemistä parempana vaihtoehtona, koska hallituksessa puolue saattoi sentään tehdä kompromisseja.²⁷⁷

Helsingin Sanomat tulkitsi perussuomalaisten sisäistä liikehdintää siten, että puolueessa olisi maltillinen valtavirtajäsenistö ja vähemmistö maahanmuuttokriittisiä. Kuitenkin lehti katsoi, että puhuttaessa maahanmuutosta puhuttiin perussuomalaisuuden ytimeistä. Lehti ei nähnyt toistaiseksi näköpiirissä puolueen hajoamista, mutta arveli, että jos näin joskus tapahtuisi, se johtuisi nimenomaan maahanmuuttokysymyksestä. Helsingin Sanomat näki puolueen ja maahanmuuttokriittisten välillä eräänlaisen symbioosin: puolue tarvitsi maahanmuuttokriittisiä pitääkseen itsensä maan toiseksi suurimpana puolueena ja maahanmuuttokriittiset tarvitsivat puoluetta saadakseen viestinsä kuuluviin.²⁷⁸

Kriisi nostaa oikeistopopulismia

Politiikkaan keskittynyt maahanmuutosta käyty pääkirjoitusten keskustelu oli vuonna 2015 neljännesvuosisadan takaista selvästi kansainvälisempää. Kirjoituksissa käyty tarkastelu kohdistui pakolaiskriisiin ja sen hoitamiseen muissa maissa sekä EU-tasolla. Myös Yhdysvalloissa käynnistynyt poliittinen kisa ehdokkuuksista vuoden 2016 presidentinvaaleissa sekä Iso-Britanniassa seuraavana kesänä luvassa ollut kansanäänestys maan jäsenyydestä EU:ssa herättelivät debattia ja tunteja myös maahanmuuton osalta, sillä sitä pidettiin merkittävänä teemana molemmilla vaalikentillä.

Eurooppalaisella tasolla suoritettu lähestymistapa teemaan oli vuoden 2015 pääkirjoituksissa jopa lähtökohtainen. Turvapaikanhakijoiden valtavasti kasvaneet määrät kohdattiin ensiksi muissa eurooppalaisissa valtioissa ja vasta myöhemmässä vaiheessa myös Suomessa. Hakijoiden suurin paine kohti Eurooppaa oli peräisin Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta, ja massat kulkeutuivat suurimmilta osin maareittejä sekä Välimeren ylittämällä, jolloin ensimmäisinä vastassa olivat eteläiset Euroopan maat. Koska ilmiö muodostui siten yleiseurooppalaiseksi eikä sen alkupiste ollut Suomen lähialueilla, aihetta alettiin suomalaisessa mediassa käsitellä kansainvälisestä näkökulmasta. Suomeen asti Eurooppaan päätyneistä turvapaikanhakijoista saapui vain hyvin pieni osa, sillä hakijoiden reitillä oli ennen Suomea lukuisia muita Euroopan maita eikä Suomeen ollut tilanteessa kovinkaan suoraa väyliä.

---

²⁷⁷ 'Tynkkysen tulitikkuleikki', *Aamulehti*, 08.10.2015.

²⁷⁸ 'Avoin raja on elintärkeä', *Helsingin Sanomat*, 07.10.2015.

Euroopan komission puheenjohtaja Jean-Claude Juncker piti syyskuussa Euroopan parlamentille unionin tilaa käsitelleen puheen, jossa keskeiseksi teemaksi nousi turvapaikanhakijatilanne. Junckerin pääviesti oli, että Euroopalla olisi varaa vastaanottaa ja auttaa tulijoita, mutta kysymys kuului, oliko Euroopan maista ottamaan tällaista vastuuta. Aamulehti kuvaili Junckerin puhetta humanismin huudoksi itsekkyyden keskelle ja järjen ääneksi rauhoittamaan pelon ilmapiiriä. Puhetta puineessa pääkirjoituksessa lehti ei nähnyt, miksei Euroopassa voitaisi ottaa vastaan satojakin tuhansia turvapaikanhakijoita. Samalla ilmaistiin vastustus kehitysavun leikkaamiselle ja tulijoiden jakamiselle heidän uskontokuntiansa mukaan.²⁷⁹

Suomessa Sipilän hallitus päätti pitää voimassa hallitusohjelmaan pohjanneen päätöksen kehitysapuun suunnattujen varojen leikkauksista, vaikka Junckerin puheessa oli puhuttu vahvan ja kattavan EU:n kehitysavun ja humanitaarisen tuen puolesta.²⁸⁰ Aamulehden pääkirjoituksessa päätöstä paheksuttiin. Kirjoituksessa todettiin, että ”pakolaiskriisin keskellä ja kansainvälisen solidaarisuuden eleenä olisi voitu edes palauttaa kehitysapuun jotain pienentämällä lisäyksiä, jotka on luvattu puolustukseen ja poliisitoimeen.”²⁸¹ Helsingin Sanomat oli pitänyt kehitysapuun tehtyjä leikkauksia jo heinäkuussa hätäisenä ratkaisuna. Helsingin Sanomien mukaan suurin osa suomalaisista suhtautui kehitysyhteistyöhön positiivisesti ja arveli Eurooppaan tulleiden turvapaikanhakijoiden ahdingon näkemisen olleen vaikuttamassa asenteeseen.²⁸²

Kaikki tarkastelussa olleet sanomalehdet käsitelivät useammassa pääkirjoituksessa tarkastelujakson aikana turvapaikanhakijatilanteen vaikutuksia poliittisiin voimasuhteisiin ja kannatuslukemiin. Maahanmuutosta tuli poliittisena aiheena kasvaneiden hakijamäärien myötä keskeinen poliittinen kysymys. Tilanne nosti esiin maahanmuuttokriittisiä ja -vastaisia äänenpainoja, joille muodostui myös yleiseurooppalaisesti kannatusta. Euroopassa todistettiin sanomalehtien tulkintojen mukaan maahanmuutolla ratsastaneen oikeistopopulismien nousua. Tästä lehdet olivat poikkeuksetta huolissaan ja esittivät pelkoja vastakkainasettelun kärjistymisestä, kasvavasta väkivallan uhkasta sekä vihan ja radikalisoitumisen kierteestä.²⁸³

---

²⁷⁹ 'Varaa on, onko vastuuta?', *Aamulehti*, 10.09.2015.

²⁸⁰ 'Kaikilta otetaan, melkein', *Aamulehti*, 11.09.2015; 'Unionin tila 2015: Rehellisyyden, yhtenäisyyden ja solidaarisuuden aika.' [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/SPEECH_15_5614]. Luettu 28.06.2020.

²⁸¹ 'Kaikilta otetaan, melkein', *Aamulehti*, 11.09.2015.

²⁸² 'Kehitysavun säästöjä tehdään hätäisesti', *Helsingin Sanomat*, 08.07.2015.

²⁸³ Ks. esim. 'Terrorismin sukupolvi', *Aamulehti*, 12.07.2015.

Pääkirjoitukset tarkastelivat syksyn 2015 mittaan myös yksittäisiä eurooppalaisia maita niiden poliittisten tilanteiden näkökulmasta. Mielenkiinto kohdistettiin maihin, joissa populistisiksi luokitellut ja kriittisesti harjoitettuun maahanmuuttopolitiikkaan suhtautuneet puolueet olivat kannatuskyselyiden tai vaalitulosten myötä noususuhdanteessa. Lisäksi esimerkiksi Puolassa ja Unkarissa tällaiset puolueet olivat jo hallitusasemassa. Ne kohdistivat kritiikkiä oman maansa toiminnan sijaan EU:n toimiin. Populistien toistuvia vaatimuksia turvapaikanhakijoiden suhteen olivat muun muassa rajojen sulkeminen, rajatarkastusten aloittaminen ja turvapaikanhakijoiden kiintiöissä siirtelyn lopettaminen EU:n jäsenmaiden välillä.²⁸⁴

Populistipuolueiden suosion kasvu aiheutti perinteisimmissä eurooppalaisissa valtapuolueissa kahdenlaisia, toisilleen vastakkaisia reaktioita. Tilanne pakotti osaltaan vanhoja valtapuolueita tekemään keskenään yhteistyötä, jotta valta ei siirtyisi populistille.²⁸⁵ Näin kävi esimerkiksi Ruotsissa, jossa porvarillinen oppositio päätti äänestyskäyttäytymisellään tukea punavihreää hallitusta, joka ilman porvaripuolueiden tukea olisi kaatunut. Sekä hallituksen että porvaripuolueiden pelkona oli, että hallituksen kaatumista seuraavissa uusissa parlamenttivaaleissa voiton olisi ottanut maahanmuuttovastainen puolue ruotsidemokraatit, jonka kannatusluvut olivat olleet kannatuskyselyissä nousussa pakolaiskriisin etenemisen aikana.²⁸⁶ Toisaalta joissain maissa valtapuolueissa koettiin myös houkutusta lähteä myötäilemään populistieja näiden vaatimuksissa.²⁸⁷ Tällaiseksi Helsingin Sanomat tulkitsi tilanteen esimerkiksi Tanskassa, jossa sikäläinen populistipuolue Tanskan kansanpuolue oli onnistunut saamaan maan hallituksen tiukan rajapolitiikan kannalle.²⁸⁸

Syksyn mittaan Tanskassa päätettiin myös lukuisista muista kiristyksistä turvapaikkapolitiikassa: maa muun muassa vaati tulijoilta selvityksen näiden varallisuudesta ja omaisuudesta ja kieltäytyi tukemasta sellaisia turvapaikanhakijoita, joilla oli riittävästi varallisuutta omasta takaa. Viranomaisille oltiin antamassa myös oikeus tutkia tulijoiden vaatteet ja matkatavarat sekä takavarikoida kaikki arvoesineet ja yli 3000 Tanskan kruunun ylittävät rahavarat. Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa Tanskan toimintaa verrattiin natsien tekemisiin juutalaisia kohtaan.²⁸⁹ Lisäksi Tanska jättäytyi pois EU:n jäsenmaiden sopimasta turvapaikanhakijoiden kiintiöjärjestelmästä. Joulukuussa tanskalaiset äänestivät

---

²⁸⁴ Ks. esim. 'Schengeniä ei saa purkaa', *Aamulehti*, 16.11.2015.

²⁸⁵ 'Jytky jäytää EU:takin', *Aamulehti*, 05.12.2015.

²⁸⁶ 'Kuohunntaa yli äyräitten', *Aamulehti*, 17.10.2015.

²⁸⁷ 'Jytky jäytää EU:takin', *Aamulehti*, 05.12.2015.

²⁸⁸ 'Tanska kolistelee rajapuomeja', *Helsingin Sanomat*, 07.07.2015.

²⁸⁹ 'Tanska oudolla tiellä', *Helsingin Sanomat*, 27.12.2015.

kansanäänestyksessä sitä vastaan, että Tanska olisi luopunut erioikeuksistaan EU:ssa ja syventänyt EU-suhdettaan sisä- ja oikeusasioissa. Tätä Tanskan halua pysytellä unionin ytimen ulkopuolella Helsingin Sanomat arveli seurattavan suurella mielenkiinnolla Iso-Britanniassa, jossa valmistauduttiin kesän 2016 kansanäänestykseen maan jatkosta unionissa.²⁹⁰

Muita turvapaikanhakijatilanteen vuoksi muuttuneiden poliittisten tilanteiden ja voimasuhteiden näkökulmasta tarkastelluissa sanomalehdissä pääkirjoitustasolla käsiteltyjä maita olivat esimerkiksi Itävalta, Puola, Ranska, Saksa, Tshekki ja Unkari.²⁹¹ Niissä kaikissa maahanmuuttokriittiset tai -vastaiset oikeistopopulistiset puolueet olivat kasvattaneet syksyn ja pakolaiskriisin aikana suosiotaan. Pääkirjoituksissa esiintyneitä kansainvälisiä poliittisia aiheita, joihin liitettiin maahanmuutto, olivat myös Yhdysvalloissa käyty kisa presidenttiehdokkuuksista vuoden 2016 vaaleihin sekä Iso-Britannian kesällä 2016 tulossa ollut kansanäänestys maan EU-jäsenyydestä. Maahanmuutto nähtiin molemmissa koitoksissa tärkeänä teemana, ja jälkimmäisen osalta Helsingin Sanomat nosti sen jopa kaikkein tärkeimmäksi aiheeksi.²⁹²

Yhdysvaltain presidenttikisan näkyvin hahmo mediassa oli republikaanisen puolueen ehdokkuutta tavoitellut, päivänpolitiikan ulkopuolelta tullut liikemies Donald Trump, joka toi näkyvyyttä myös keskustelulle maahanmuutosta.²⁹³ Helsingin Sanomat piti Trumpin paikkaa kannatuskyselyjen selvällä kärkipaikalla ongelmallisena republikaaneille. Trumpin ottama tiukka linja maahanmuuttoon vaikutti vetoavan suureen osaan kansasta, mutta etäännytti lehden tulkinnan mukaan puoluetta samalla isoista äänestäjäryhmistä, kuten latinoista.²⁹⁴ Nimenomaan kannatuskyselyiden tuloksiin pohjaten Helsingin Sanomat näki silti Trumpilla hyvät mahdollisuudet saavuttaa ainakin republikaanisen puolueen ehdokkuus varsinaisiin presidentinvaaleihin.²⁹⁵ Joulukuussa pääkirjoitustasolla puhutti Trumpin ehdotus, joka tulkittiin esitykseksi kieltää muslimien maahantulo Yhdysvaltoihin väliaikaisesti.²⁹⁶

---

²⁹⁰ 'EU-suhteen syventäminen ei vedonnut tanskalaisiin', *Helsingin Sanomat*, 05.12.2015.

²⁹¹ Ks. esim. 'Lännessä mannerlaatat liikkuvat vähemmän', *Demokraatti*, 14.10.2015; 'Kartalle syntyi kovien asenteiden pystyraitia', *Helsingin Sanomat*, 24.10.2015; 'Taantumus voitti Puolassa', *Demokraatti*, 28.10.2015; 'Viha kytee takapihailamme', *Aamulehti*, 20.11.2015; 'Epävarmuus työnsi Ranskaa oikealle', *Helsingin Sanomat*, 08.12.2015.

²⁹² 'EU:ssa kasvaa luottamus Britannian jäsenyyden jatkoon', *Helsingin Sanomat*, 05.09.2015.

²⁹³ Ks. esim. 'Latinoväestön kasvu muuttaa Yhdysvaltain poliittista karttaa', *Helsingin Sanomat*, 15.07.2015.

²⁹⁴ 'Trumpin suosio vaivaa republikaaneja', *Helsingin Sanomat*, 30.07.2015.

²⁹⁵ 'Tärkeissä vaaleissa ei ole pellejä', *Helsingin Sanomat*, 18.09.2015.

²⁹⁶ 'Ei edes huono vitsi', *Aamulehti*, 12.12.2015.

Säästöjen kurittama kansa

Turvapaikanhakijoista käytiin vastaavaa suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta ratkaisukeskeistä keskustelua kuin 1990-luvun alussa. Vaikka humanitaarisen maahanmuuton tarkoitus ei millään määritelmin ole talousperustainen ja yhteiskuntaan työvoimaa järjestävä, yhdistettiin turvapaikanhakijat keskusteluun maahanmuuton mahdollisuuksista Suomen huoltosuhteelle ja työllisyydelle. Aamulehti näki pääkirjoituksessaan ilmiössä jopa saumaa vastauksiksi maaseudun autioitumiselle ja koko Suomen pitämiseksi asuttuna. Lehti piti surullisena, että Suomessa laskettiin maahanmuutosta koituneita kustannuksia kuin ne olisivat yhteiskunnalle suurikin kohtalonkysymys eikä maahanmuuton myös taloudelle positiivisia vaikutuksia otettu lehden mukaan niinkään huomioon.²⁹⁷ Kommentti kustannusten laskemisesta oli todennäköisesti osoitettu viittaukseksi kesällä kautensa aloittaneen Sipilän hallituksen ohjelmaan tehtyyn kirjaukseen maahanmuuton aiheuttamien kustannusten selvittämisestä.

Hallitusohjelmaan oli kirjattu myös lukukausimaksujen asettaminen EU- ja Eta-maiden ulkopuolelta tulleille opiskelijoille. Suomessa oli tuolloin noin 20 000 ulkomaalaista tutkinto-opiskelijaa ja heistä enemmistö oli muualta kuin EU- ja Eta-maista. Helsingin Sanomat arveli, että säästöjen kurittaman kansan oli vaikea ymmärtää, miksi veronmaksajien piti kustantaa ulkomaalaisten opinnot. Kuitenkin opiskelijajärjestöt vastustivat päätöstä voimakkaasti ja ne pitivät maksuttomia opintoja arvona ja vetovoimatekijänä. Keskustelua käytiin myös siitä, tuottivatko ulkomaalaiset opiskelijat yhteiskunnalle taloudellisesti lopulta enemmän hyötyä vai haittaa. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus Vatt esitti arvion, että ulkomaalainen opiskelija toisi keskimäärin 7 700 euron lisäkustannuksen yhteiskunnalle. Laskelma koski kuitenkin vain opiskeluaikaa.²⁹⁸

Aamulehden tavoin myös Helsingin Sanomat asettui turvapaikanhakijoita koskeneessa keskustelussa vahvasti argumentoimaan humanitaarisen maahanmuuton puolesta näkemällä siinä ratkaisuja suomalaisen yhteiskunnan haasteisiin. Suomi ikääntyi ja tarvitsi maahanmuuttoa, lehti viesti. Maan työttömyyslukemien ei pitänyt lehden mukaan antaa hämärtää tätä tosiseikkaa. Toimiakseen maahanmuutto vaati kuitenkin kirjoituksessa mainitusti tuekseen politiikkaa, jossa huolehdittaisiin tulijoiden koulutuksesta ja kotoutumisesta.

---

²⁹⁷ 'Menneisyyden vangit', *Aamulehti*, 14.07.2015.

²⁹⁸ 'Ulkomaalaisopiskelijoiden maksuista on korkea aika päättää', *Helsingin Sanomat*, 21.07.2015.

Humanitaarisen näkökulman osalta lehti totesi, että Suomi oli osa kansainvälistä yhteisöä eikä se voinut suhtautua välinpitämättömästi esimerkiksi sodan jaloista paenneiden siviilien hätään.²⁹⁹ Kirjoitus on esimerkki maahanmuuton lajien, motiivien ja tarkoitusten sekoittamisesta keskenään sen yhdistellessä maahanmuuton ratkaisijan roolia talous- ja työllisyyskysymyksissä humanitaarisen maahanmuuton alaisiin turvapaikanhakijoihin sekä sekoittaessaan vielä turvapaikan hakemisen pakolaisuuden tematiikkaan mainitessaan sodasta pakenemisen.³⁰⁰

Maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen kriittisesti tai niitä vastustavasti suhtautuneet olivat loppukesästä ja alkusyksystä esillä maahanmuuttokeskustelussa Olli Immosen kohua aiheuttaneen Facebook-kirjoituksen myötä. Aamulehti otti syntyneeseen kuohuntaan omalle näkökannalleen positiivisen näkökulman, jota se käsitteli useassa pääkirjoituksessaan syyskuussa. Lehti katsoi, että niin sanotut maahanmuutto- ja monikulttuurisuuskriitikot olivat osaltaan olleet edesauttamassa ilmiötä, jossa suomalaisten halu auttaa lähimmäistä oli herännyt ja turvapaikanhakijoita oli alettu tukea monin eri tavoin.³⁰¹ Lehti totesi huonojen aikojen keskellä olleen hyvää, että suomalaiset olivat innostuneet turvapaikanhakijoiden auttamisesta.³⁰²

Aamulehti odotti suomalaisilta vielä suurempia hyvän tahdon eleitä ja valmiutta apuun pääministeri Juha Sipilän ilmoitettua luovuttavansa Kempeleessä sijainneen kotitalonsa turvapaikanhakijoiden majoittamiseen. Lehti piti Sipilän ilmoitusta rohkeana ja tervetulleena sekä tärkeänä signaalina. Yksittäinen talo ei helpottaisi äkillistä tilaongelmaa, mutta oli tärkeä ele ja hyvä esimerkki, lehti totesi ja jatkoi pitävänsä myös yksityisiä koteja majoitusvaihtoehtona turvapaikanhakijoille. Aamulehti kirjoitti myös suomalaisten saaneen historiassa apua ja olisi suomalaisten vuoro olla avuntarjoajia.³⁰³

Myös Helsingin Sanomat piti Sipilän elettä hyvänä ja katsoi ajankohdan kasvattaneen sen arvoa: ”Sipilä päästää kotiin sotaa pakenevia, kun monet suomalaiset eivät päästäisi heitä edes Suomen rajojen sisälle.” Lehti ilmaisi Sipilän jopa näyttäneen ”mitä aito kristillinen vakaumus tarkoittaa ja miten se poikkeaa farisealaisesta yrityksestä paeta sääntöjen taakse.” Kirjoituksessa ennakoitiin, että Sipilä saisi kuulla ratkaisunsa vuoksi sekä hyvää että pahaa.

---

²⁹⁹ 'Suomella ei ole syytä kääntyä sisäänpäin', *Helsingin Sanomat*, 28.07.2015.

³⁰⁰ Sota ei itsessään ole peruste turvapaikalle; Hathaway, 1991, 186–187.

³⁰¹ 'Pitääkö tässä kiittää Immosta?', *Aamulehti*, 03.09.2015.

³⁰² 'Pelottavin on pelko itse', *Aamulehti*, 05.09.2015.

³⁰³ 'Inhimillisyyks velvoittaa', *Aamulehti*, 08.09.2015.

Heille, jotka argumentoivat Sipilän päätöstä vastaan toteamalla, että omat asiat tulisi hoitaa kuntoon ensin, lehti viesti, etteivät asiat tulisi Suomessa koskaan valmiiksi, mutta ne olisivat silti paremmin kuin hengenhädässä olevilla.³⁰⁴

Sen sijaan Demokraatti ei pääkirjoituksissaan suonut Sipilän teolle positiivista henkeä ja lähestymistapaa. Demokraatti asetti Sipilän toiminnan ja hallituksen kehitysapuun suunnittelemat leikkaukset rinnatusten ja totesi, ettei yksi omakotitalo rakentaisi paljon maailmanrauhaa. Lehti vaati reaalityodellisuudessa elämistä, kun sadat tuhannet ihmiset olivat paossa sotaa ja humanitaarista katastrofia.³⁰⁵

Turvapaikanhakijoiden lukumäärän yllättävässä kasvussa Demokraatti näki suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta samanlaisia mahdollisuuksia kuin Aamulehtikin oli hahmotellut. Demokraatti näki tilanteessa yhteiskuntamuutoksen ja peräänkuulutti työväenliikkeeltä aktiivista muutoksessa mukana olemista. Lisäksi lehti huomioi, että humanitaarinen maahanmuutto voisi tuottaa maalle väestökasvua paljon ennusteita rivakampaan tahtiin. Trendin säilyessä lehti povasi arvioiden ylittyvän jopa sadalla tuhannella hengellä pelkästään kymmenessä vuodessa. Näin lehti oletti, että maahan tulleet otettaisiin jatkossakin vastaan ja että he myös pysyisivät maassa. Demokraatti näki pakolaisissa valtavan taloudellisen potentiaalin ja ratkaisun väestön ikääntymiselle. Heidän työllistymisensä oli tässä näkemyksessä vastaisku kestävyysvajeele.³⁰⁶

Turvapaikanhakijoista käydyn yhteiskunnallisen keskustelun Demokraatti katsoi tapahtuvan pitkälti kahden hyvin erimielisen leirin kesken. Suurin osa suomalaisista ei sen mukaan kuulunut näistä kumpaankaan ja oli koko tilanteesta lähinnä hämillään. Pakolaiskriisin vaikutukset olivat alkaneet näkyä tavallisten ihmisten arjessakin muun muassa erilaisten mielenilmausten, sosiaalisen median vaikutuksen, uutisten ja yhteenottojen myötä. Demokraatti koki tarpeelliseksi kulttuuristen juurien ymmärtämisen puolin ja toisin sekä maahanmuuttajien saamisen töihin.³⁰⁷

Aamulehti kirjoitti syyskuussa suomalaisten asenteista turvapaikanhakijoita majoittaneita vastaanottokeskuksia kohtaan. Syyskuuhun mennessä tulijoita oli jo enemmän kuin koko edellisen vuoden aikana yhteensä. Vastaanottokeskukset olivat ajautuneet tilanteeseen, jossa ne

---

³⁰⁴ 'Sipilä osoitti arvojohtajuutta', *Helsingin Sanomat*, 06.09.2015.

³⁰⁵ 'Toivakan toivoton viesti', *Demokraatti*, 08.09.2015.

³⁰⁶ 'Pakolaisvirta voi muuttaa asenteita', *Demokraatti*, 10.09.2015.

³⁰⁷ 'Turhautunut turvapaikanhakija on tikittävä aikapommi', *Demokraatti*, 06.10.2015.

eivät kyenneet ottamaan turvapaikanhakijoita vastaan siten kuin oli tarkoitus. Aiemmin suljetuiksi tulleita vastaanottokeskuksia avattiin uudestaan ja lisäksi avattiin aivan uusia keskuksia.³⁰⁸

Aamulehden pääkirjoituksen mukaan reaktiot vastaanottokeskuksia kohtaan olivat vaihdelleet laidasta laitaan. Lehden painopistealueella eli Pirkanmaalla suhtautuminen oli ollut pääosin myönteistä ja lehti piti asennetta oikeana. Aamulehti kehuu, kuinka vastaanottokeskukset toivat pieniin ja muuttotappioisiin kuntiin työpaikkoja valtion maksaessa kulut. Kuntien ei lehden mielestä ollut siten kannattavaa ”torjua maahanmuuttajia takapihaltaan”.³⁰⁹

Aamulehti peräänkuulutti myös turvapaikkahakemusten käsittelyaikaisten pitämistä kohtuullisissa mitoissa sekä vastaanottokeskusten perustamisprosessin sujuvoittamista ja joustavoittamista. Lisäksi lehti vaati, että keskustelua maahanmuutosta ei pitäisi käydä vain numeroilla. ”Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten ihmisoikeuksien tulee olla etusijalla.”³¹⁰

Yhteenveto asennekeskustelusta

Tutkimuksessa määritetty niin sanottu asennekeskustelu on luonteeltaan maahanmuuton eri muodot ylittävää. Asennekeskustelua voidaan käydä niin työperäisen kuin humanitaarisen maahanmuuton teemoista, mutta keskustelun tarkoituksena ovat maahanmuuttoon kohdistuvat asenteet. Tarkastellut sanomalehdet olivatkin aktiivisia käymään asennekeskustelua ja analysoimaan suomalaisten suhtautumista maahanmuuttoon sekä ottamaan näihin tuntoihin kantaa. Asennekeskustelu oli tutkimuksen molemmilla tarkastelujaksoilla yleisin maahanmuuttokeskustelun muoto ja sen osuus käydystä keskustelusta pysyi kummallakin jaksolla samansuuruisena.³¹¹

Asennekeskustelua käytiin pääkirjoituksissa enemmän negatiivisessa kuin positiivisessa valossa. Sanomalehdillä oli varsin yleisesti huolestunut suhtautuminen suomalaisten asenteisiin. Tätä huolestuneisuutta ilmaistiin hyvin suorasukaisesti ja painavin sanavalinnoin varsinkin 1990-luvun alun tarkastelujaksolla. Suorasukaisimmaksi sekä värikkäimpien sanankäänteiden käyttäjäksi voi kuvailla Aamulehteä, joka esimerkiksi piti suomalaisia

---

³⁰⁸ 'Inhimillisyyden velvoittaa', *Aamulehti*, 8.9.2015.

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Ks. kuviot 11 ja 12, 63.

metsäläisinä ja yhdisti kannanottoihinsa maahanmuuton lisäämisen puolesta jopa eugenistisia piirteitä.³¹²

Asennekeskustelu kytkeytyi läheisesti keskusteluun suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuudesta. Lehdet ilmaisivat tukensa ajatukselle siirtolaisuudesta Suomen väestökehityksen ja työvoiman tarjonnan pelastajana. Demari hahmotteli pääkirjoituksessaan monikulttuuriyhteiskunnaksi kutsumaansa Suomea. Lehti näki kuitenkin haasteita perisuomalaisessa epäluulossa ulkomaalaisia kohtaan, kuten lehti asian koki. Tavoitetta Demari piti kuitenkin niin tärkeänä, ettei sitä vastaan hangoittelemista pitänyt hyväksyä. Ennakoitavissa oleviin monikulttuuriyhteiskunnan alkuvaiheen haasteisiin piti lehden visiossa varautua etukäteen.³¹³

Tukevan tuen ilmaisemisen maahanmuuton määrän lisäämiselle ja yhteiskunnan tietoiselle monikulttuuristamiselle mahdollisiin häiriötekijöihin varautuen voi katsoa lehdistä tarpeen vaatiessa kansalaismielipiteet huomiotta jättäväksi. Monikulttuurisen yhteiskunnan näkeminen välttämättömänä esiintyi pääkirjoituksissa niin vahvana viestinä, että mahdollinen muutokseen kohdistuva kritiikki tai vastustus kuvattiin väistämättömälle ja tarpeelliselle kehityskululle häiriönä, joka oli väistettävä tarvittaessa aktiivisinkin toimin. Lehdet näkivät erittäin vahvasti siirtolaisuudessa Suomen tulevaisuuden.

Myös positiivisessa valossa laaditut pääkirjoitukset lähestyivät aihetta pääsääntöisesti negatioiden kautta. Sekä ensimmäisellä että toisella tarkastelujaksolla toistunut aihe oli joissakin suomalaisissa herännyt into lähteä auttamaan turvapaikanhakijoita esimerkiksi ilmoittautumalla vapaaehtoisiksi avustustyöntekijöiksi vastaanottokeskuksiin. Lehtien vapaaehtoisille antamia kiitoksia tuotiin kuitenkin pääkirjoituksiin reaktiivisena huomiona turvapaikanhakijoihin vähemmän suopeasti suhtautuneisiin tai sellaisiksi tulkittuihin asenteisiin.

Pääkirjoituksissa tunnistettiin maahanmuuttokeskustelua käytävän herkästi ääripäiden kesken. Ilmiöstä kirjoitettiin molemmilla jaksoilla. Kritiikkiä annettiin molemmille ääripäille – niin rasisestisesti käyttäytyneiksi katsotuille ja jopa väkivaltaan turvautuneille kuin tahoille, joiden syytettiin heiluttaneen leimakirvestä turhan herkästi vähänkin kriittisiä kohtaan ja kutsuneen aiheettomasti ihmisiä rasisteiksi. Väkivaltaisiin keinoihin syyllistyneitä kohtaan lehdet suhtautuivat tiukasti ja tuntevia rangaistuksia kuuluttaen. Muuten kirjoituksissa ongelmiin esitetyt ratkaisut keskittyivät keskinäisen ymmärtämisen rakentamiseen.

---

³¹² Ks. 'Muukalaiskauna tukahdutettava alkuunsa', *Aamulehti*, 10.12.1990.

³¹³ Ks. 'Suomi ja siirtolaiset', *Demari*, 18.12.1990.

Asennekeskustelu sisälsi toisella tarkastelujaksolla ensimmäistä tarkastelujaksoa kansainvälisempiä piirteitä. Koska pakolaiskriisin poliittisesta tulokulmasta keskeistä olivat EU:n sekä toisaalta sen jäsenmaiden reaktiot, tuli turvapaikanhakijoihin ja laajemminkin maahanmuuttoon suhtautumisesta pääkirjoitusten tema myös muilla tasoilla kuin vain suomalaisittain käsiteltynä. Lehdissä esimerkiksi tuomittiin pakolaiskriisissä turvapaikka- ja rajapolitiikkojansa tiukentaneiden Itä-Euroopan maiden toimia ja kiitettiin Saksaa siitä, kuinka maa oli lehtien näkemyksen mukaan johtanut kriisissä humaania eurooppalaista linjaa ja siten rauhoittanut tilannetta.

Niin pakolaiskriisin kuin maahanmuuton vaikutuksia arvioitiin myös vaaleihin ja ihmisten äänestyskäyttäytymiseen nähden. Tutkimuksen ensimmäisellä tarkastelujaksolla puheenaiheena olivat maaliskuussa 1991 käydyt eduskuntavaalit. Pakolaiskriisi oli tuolloin ajankohtaisena aiheena näkyvänä osana vaalikeskusteluja. Toisella tarkastelujaksolla viimeisimmät eduskuntavaalit oli juuri käyty keväällä 2015 eikä muitakaan vaaleja ollut lähettyvillä kriisin kulminoiduttua kesän aikana.³¹⁴ Näkökulmaa saatiin kuitenkin asennekeskustelun yhteyteen muualla maailmassa käydyistä äänestyksistä. Tanskassa äänestettiin joulukuussa 2015 maan erioikeuksista EU:ssa. Huomiota herättivät myös jo aktiivisesti käynnissä olleet kampanjoinnit Iso-Britanniassa kesäkuussa 2016 toteutettuun kansanäänestykseen maan jäsenyydestä EU:ssa sekä Yhdysvalloissa marraskuun 2016 presidentinvaaleja varten. Molemmissa yhteyksissä maahanmuuttoa pidettiin merkittävänä vaaliteemana ja sitä myös käytettiin vaalikampanjoissa.

---

³¹⁴ Seuraavat Suomessa käydyt vaalit olivat huhtikuun 2017 kuntavaalit.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella suomalaisten sanomalehtien käymää maahanmuuttokeskustelua pakolaiskriisien konteksteissa ja havainnoida sen perusteella, millaista keskustelua on ollut ja onko se kokenut kriisien välillä muutoksia. Samalla tutkittiin lehtien keskustelussa ottamia kantoja, minkä vuoksi tutkimusaineistona olivat lehtien pääkirjoitukset. Pääkirjoitukset ovat lehtien alusta käsitellä analyttisesti ja näkökulmaa tarjoten ajankohtaisia aiheita ja esittää niihin niin haluttaessa suoria kannanottoja. Lisäksi kysyttiin, millaista maahanmuuttokeskustelua lehdet kävivät eli millaisin teemoin ja mistä tulokulmista pääkirjoituksia laadittiin.

Pakolaiskriisien lisäksi tutkimuksen tarkastelujaksojen kontekstit olivat samankaltaiset taloudellisista teemoista katsottuna. Talous ja työllisyys olivat näkyviä yhteiskunnallisia aiheita kummallakin ajanjaksolla. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla elettiin Suomen taloushistorian yhtä pahimmista kriiseistä, 1990-luvun alun lamaa. Vuonna 2015 Suomi kärsi finanssi- ja eurokriisien jäljiltä pitkittyneestä talouden laahaamisesta. Maan työllisyystilannetta ei pidetty hyvänä ja yhteiskunnassa kaivattiin isoja rakenteellisia uudistuksia. Maahanmuuttokeskustelu erityisesti siihen linkitetystä huoltosuhdeteemasta käsin oli osa yhteiskunnan rakenteita ja kestävyysvajetta käsitellyttä debattia.

Talous tärkein tekijä

Suomalaiset sanomalehdet kävivät maahanmuuttokeskustelua ja ottivat kantaa. Laajassa kuvassa lehtien kantoja voi kuvata maahanmuuttomyönteisiksi, sillä varsinkin työperäisessä maahanmuutossa lehdet näkivät huomattavia etuja suomalaiselle yhteiskunnalle. Työperäisen maahanmuuton taloudellista potentiaalia viritettiin pääkirjoituksissa myös humanitaarisen maahanmuuton ylle. Kaikkia maahanmuuttajia pidettiin heidän maahanmuuttonsa taustoista riippumatta työllistymiskykyisinä ihmisinä ja heillä arvioitiin olleen tuomisinaan osaamista ja koulutusta. Myös humanitaarisina maahanmuuttajina Suomeen saapuneet arvioitiin arvokkaasti koulutetuiksi ihmisiksi, vaikka mitään asiaa tukevaa dataa lehdillä ei olisi ollutkaan osoitettavaksi.

Taloudellisten argumenttien korostumisessa ja oletuksessa maahanmuuttajien menestyksekkäästä työllistymisestä voi nähdä viitteitä Suomen maahanmuuttohistoriaan ajalta

ennen itsenäistymistä. Suomen teollistumisen historia on tunnettu maahan tulleiden ulkomaalaisten yrittäjien viitoittamasta tiestä. Heidän myötänsä Suomeen tuli pääomia, innovaatioita, ajan uusinta tekniikkaa sekä tietoa, taitoa ja asiantuntemusta. Historian antamasta esimerkistä voidaan ammentaa mahdollisuuksia myös tuleville maahanmuuttajille ja esittää heidät taloudelliselta potentiaaliltaan vahvasti positiivisessa valossa, vaikka tällaisille oletuksille ei olisi niitä tukevaa dataa ja eri aikakausien vertailtavat maahanmuuttajaryhmät eroaisivat ominaisuuksiltaan, kuten koulutus- ja varakkuustasoiltaan.

Taloudellinen potentiaali, työllistyminen, osaaminen ja koulutus ovat kaikki sellaisia teemoja, jotka yhdistetään nimenomaisesti työperäistä maahanmuuttoa arvottaviksi tekijöiksi. Kuitenkin näitä teemoja käsiteltiin pääkirjoituksissa myös humanitaarisesta maahanmuutosta keskusteltaessa. Teemoja käytettiin positiivisessa merkityksessä ja jopa argumentteina humanitaarisen maahanmuuton puolesta.

Käytäntö oli havaittavissa sekä 1990-luvun alussa että vielä vuonna 2015. Jälkimmäiselle ajanjaksolle tultaessa teemojen käyttöön humanitaarisen maahanmuuton yhteydessä oli kehittynyt varovaisempi ja ehdottomuudesta luopunut lähestymistapa. Siinä missä 1990-luvun alussa esimerkiksi korostettiin mielellään maahantulijoiden spekuloituja miljoonien markkojen arvoisia koulutuksia, yhdistettiin vuonna 2015 maahanmuuton menestymisen ehdoksi se, että tulijat saataisiin sopeutumaan yhteiskuntaan ja kulttuuriin, kotoutumaan sekä työllistymään. Konditionaalinen sanojen asettelu viesti siitä, että tätä ei pidetty itsestään selvänä tuloksena vaan sekä tulijoilta itseltään että vastaanottavalta yhteiskunnalta työtä vaatineena asiana.

Vaikka lehtien kantoja voi kokonaisuudessaan arvioituna pitää maahanmuuttomyönteisinä, ei pääkirjoituksissa esitetty kaikkea maahanmuuttoa positiivisena ilmiönä. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla 1990-luvun alussa lehdissä pidettiin uhkana mahdollista Itä-Euroopasta ja Suomen tapauksessa varsinkin Neuvostoliitosta lähtevää liikehdintää länteen päin. Toisin kuin mihinkään muuhun maahanmuuttajaryhmään kummallakaan tutkimuksen tarkastelujaksolla, mahdollisiin itäeurooppalaisiin tulijoihin viitattiin pääkirjoituksissa suoran negatiivissävytteisillä ilmaisuilla heidän koettua uhkaavuuttaan yhteiskunnalle alleviivaten. Elintasopakolaisiksi kutsuminen oli jyrkästi tuomittu puhuttaessa somaleista, mutta neuvostoliittolaisia saatettiin surutta nimetä todellisiksi elintasopakolaisiksi.

Samaan aikaan kun pääkirjoituksissa pelättiin neuvostoliittolaisten massamuuttoa, esitettiin puolalaisten ja baltialaisten siirtolaisuus Suomeen myönteisenä ja kannatettavana asiana. Syy räikeälle näkemysrolle tapausten välillä on ilmiöiden laajuuksissa, hallittavuuksissa ja

lähtökohdissa. Puolasta ja Baltian maista tapahtuvaksi esitetty siirtolaisuus nähtiin tulevaisuuden visiona Suomea kohtaavan työvoimapulan paikkaajana. Tällainen muuttoliike oli täysin Suomen tarpeiden mukaisesti tapahtuvaa ja suomalaisen yhteiskunnan säädeltävissä ja hallittavissa. Mikäli taas Neuvostoliitosta olisi lähtenyt ihmisiä kohti länttä heidän omien halujensa ja tarpeidensa motivoimina, muuttoliike ei olisi ollut Suomen lähtökohtaisesti toivomaa ja Suomen hallinnan alaista. Lisäksi puhe oli pahimmassa tapauksessa miljoonien ihmisten siirtymisestä länteen Suomen oltua ensimmäinen maa Neuvostoliiton rajan takana. Tilanne nähtiin valtavana haasteena suomalaisen yhteiskunnan resursseille ja jopa yhteiskunnan vakautta potentiaalisesti horjuttavana turvallisuusuhkana.

Ilmiöiden erisuuruiset laajuudet selittävät myös sen, miksi Neuvostoliiton kautta Suomeen saapuneiden somalien maahantuloa ei pidetty ensimmäisen tarkastelujakson pääkirjoituksissa uhkana siinä missä neuvostoliittolaisten muuttoliike sitä olisi ollut. Somalien tuleminen turvapaikanhakijoiksi Suomeen Neuvostoliitosta herätti lehdissä kritiikkiä, mutta uhkaavana tilannetta ei missään kohtaa esitetty. Somaleista käyty keskustelu linkittyi kuitenkin neuvostoliittolaisiin, koska somalien turvapaikkaperusteisiin suhtautuminen vaikutti myös neuvostoliittolaisten mahdollisuuksiin hakeutua Suomeen humanitaarisin perustein. Suomen linjatessa, ettei somaleita voitaisi palauttaa Neuvostoliittoon maan turvattomuuden vuoksi, olisi samalla käytännössä annettu neuvostoliittolaisille perusteet hakea turvapaikkaa Suomesta. Siksi kysymys somalien turvapaikkaperusteista oli Suomessa erityisen tulenarka.

Pakolaiskriisi kulminoitui 1990-luvun alun keskusteluissa hyvin pitkälle nimenomaan somaleihin. Somalit olivat suurin yksittäinen ryhmä, joita Suomeen tuli turvapaikanhakijoina. Samoin edellä mainitut somalien turvapaikkaperusteisiin liittyneet erityispiirteet tekivät heistä kiinnostavan ryhmän keskusteluun. Somaleista tuli myös lehtien pääkirjoituksissa vahva symboli pakolaiskriisille. Heidät nostettiin herkästi esimerkiksi ja joissain kohdin voi jopa tulkita heitä käytetyn synonyymisessa tarkoituksessa, vaikka kyse olisi ollut pakolaiskriisistä tai humanitaarisesta maahanmuutosta kokonaisuutena. Vastaavanlaisen symboliarvon voi Suomen maahanmuuttohistoriassa nähdä tulleen 1970-luvulla vietnamilaisille niin sanotuille venepakolaisille.³¹⁵

Vuoden 2015 pakolaiskriisissä sanomalehtien käymään maahanmuuttokeskusteluun ei syntynyt sellaista keskeistä asemaa millekään etniselle ryhmälle kuin somaleilla oli ollut 25 vuotta aikaisemmin. Turvapaikanhakijoihin viitattiin yleisesti maahanmuuttajuutta kuvaavilla

---

³¹⁵ Lepola, 2000, 44; Hakala, 1992, 66.

käsitteillä, kuten siirtolaisina, pakolaisina tai juuri turvapaikanhakijoina. Tematiikan käytössä ei otettu huomioon maahanmuuton humanitaarisuutta, vaan turvapaikkaa hakeneita tituleerattiin usein siirtolaisiksi eli työperäisen maahanmuuton mukaisin termein. Keskustelulle olikin kuvaavaa, että sitä käytiin maahanmuuton käsitteiden suhteen huolettomasti ja sanastoa tarkastamatta.

Turvapaikanhakijoiden esitetty potentiaalinen taloudellinen hyöty oli esillä molempien tarkastelujaksojen pääkirjoituksissa, mutta tuli korostetummin pinnalle toisen tarkastelujakson aikana. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, kuinka kirjoituksissa puitiin turvapaikanhakijoiden tekemisen puutetta heidän odotellessaan hakemusten käsittelyä ja turvapaikkapäätöksiä. Ensimmäisellä jaksolla aihe yhdistyi vahvasti käytyyn asennekeskusteluun. Suomalaisia syytettiin turvapaikanhakijoiden mielenterveyden horjuttamisesta nuivilla asenteillaan, ja hakijoiden pakotetun joutenolon vastaanottokeskuksissa pelättiin syventävän ongelmia. Toisella jaksolla taas asiaan otettiin toiveikas näkökulma, että päätöksiä odottaneita turvapaikanhakijoita olisi voitu hyödyntää työvoimana jo käsittelyjen oltua vielä kesken.

Pääkirjoituksissa kohdistettiin epäilyjä viranomaisia kohtaan silloin, jos tilanne oli epäedullinen turvapaikanhakijoiden kannalta. Molemmilla tarkastelujaksoilla esitettiin kritiikkiä sitä kohtaan, ettei turvapaikanhakijoiden määrien kasvuihin ollut osattu varautua, mutta viranomaisiin kohdistettiin myös epäilyjä esimerkiksi tahallisesta viivyttelystä turvapaikkakäsittelyissä. Motiivina nähtiin se, että pitkiksi venähtäneet käsittelyajat saivat joitain hakijoita luovuttamaan ja poistumaan oma-aloitteisesti maasta. Poistuneet hakijat taas vähensivät viranomaisresursseihin kohdistunutta rasitusta. Molemmilla jaksoilla kirjoituksissa toistunut argumentti oli, että Suomeen saapuneiden hakijoiden määrät olivat paljon pienempiä kuin muissa Pohjoismaissa – jos muut maat kykenivät hoitamaan oman tilanteensa, olisi ollut erikoista, jos Suomi ei olisi siihen pystynyt.

Asennekeskustelu yleisintä

Suomalaisten asenteet olivat pääkirjoituksissa käydyssä maahanmuuttokeskustelussa yleisin teema, koskien molempia tutkimuksen tarkastelujaksoja. Suomalaisten asenteet koettiin kirjoituksissa haasteellisina, ja erityisesti ensimmäisellä tarkastelujaksolla niitä ruodittiin paikoin erittäin suorasukaisesti. Suorapuheisuutta selitti se, että lehdet ilmaisivat samalla pitävänsä maahanmuuttoa – tai tarkemmin ottaen siirtolaisuutta – niin tärkeänä Suomen

tulevaisuuden kannalta, etteivät negatiiviset asenteet, suoranainen rasismi tai maahanmuuttoon kohdistunut vastustus saisi asettua tavoitteen tielle esteeksi. Kirjoituksissa näkyi luottoa sille, että ”valistus voittaisi rasismia.” Tällaisilla sanavalinnoilla ja vastinparien asettamisilla lehdet asemoivat keskustelun näkökulmia ja osoittivat, missä katsoivat sivistyksen olleen.

Asennekeskustelu tapahtui pääsääntöisesti negatiivisten negatiivisten kautta. Suomalaisten asenne maahanmuuttoa kohtaan nähtiin pääkirjoituksissa ongelmallisena. Sama päti myös siihen maahanmuuttokeskusteluun, jota käytiin Suomen ulkopuolisista olosuhteista, kuten Yhdysvaltain poliittisen tilanteen tai EU:n jäsenmaiden turvapaikkapolitiikoista: taustalla nähtiin negatiivinen asennoituminen maahanmuuttoon. Myös positiivisiin asenteisiin pureutunut keskustelu synnyttiin pääkirjoituksissa negatiivista. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden auttamisesta innostuneet suomalaiset esitettiin kirjoituksissa vastauksena nimenomaan vastahankaiseen ilmapiiriin.

Keskeisen tulokulman suomalaisten asenteisiin 1990-luvun alussa tuo se, että Suomi muuttui historiassaan ensimmäistä kertaa maahanmuuttomaaksi vasta tuolloin. Suomi ei ollut koskaan ollut maahanmuutolta tai ulkomaalaisten liikehdinnältä suljettu alue, mutta nettomuuttoliike oli aina ollut Suomesta pois päin. Äkillinen muutos synnyttää usein vastarintaa. Maahanmuuton lisäämisen perustelua taloudellisilla tekijöillä ja huoltosuhteella ei laajassa kuvassa otettu vastaan sellaisenaan, vaikka sanomalehtien pääkirjoituksissa ajatus hyväksyttiin. Samaa keskustelua ja samoja argumentteja onkin käyty maahanmuuttokeskustelun sisällä läpi vuosikymmenet, kuten tutkimuksen tarkastelujaksot osoittavat.

Vahvaa maahanmuuttomyönteisyyttä perusteltiin pääkirjoitustasolla vielä 1990-luvun alussa eugeniikkaa heijastellen ja eri roduista keskustellen. Eugenistisia näkökulmia aiheeseen antoi Aamulehti. Pääasiallisena argumenttina tuolloinkin oli kuitenkin maahanmuuton esitetty positiivinen nettovaikutus taloudelle. Vuonna 2015 rotukeskusteluja ei enää käyty Aamulehdessäkään lainkaan ja taloudelliset argumentit olivat maahanmuuttokeskustelun pääosassa. Vaikka myös humanitaarista maahanmuuttoa puolustettiin esitettyihin taloudellisiin potentiaalisuuksiin vedoten, kirjoituksissa käytettiin lisäksi inhimillisyyteen ja hädänalaisten auttamiseen vedonneita puheenvuoroja.

Talouden kannalta keskeisin ilmiö maahanmuuttokeskustelussa oli huoltosuhde, josta oltiin huolissaan molemmilla tarkastelujaksoilla. Jo 1990-luvun alussa niin sanotusti tapetilla oli Suomen väestön ikääntyminen, minkä seurauksena nähtiin tulevaisuudessa podettavan työvoimapulaa ja verokannan heikkenemistä. Nämä huolenaiheet olivat keskustelussa läsnä yhä

vuonna 2015. Maahanmuuttokeskustelu tapahtui molemmilla jaksoilla samojen yhteiskunnallisten ongelmien ympärillä, maahanmuuttoa näihin ongelmiin ratkaisuksi tarjoten.

Lehtien tahtotila maahanmuuton lisäämiseksi Suomeen ja yhteiskunnan muuttamiseksi monikulttuurisemmaksi oli tutkimuksen molemmilla jaksoilla selkeä. Tavoite saavuttaa monikulttuurinen yhteiskunta, riippumatta siitä millaisen vastaanoton tällainen hanke saattaisi suomalaisissa synnyttää, oli pääkirjoituksissa avoimesti esillä. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla tavoitetta puolustettiin kirjoituksissa varsin voimakkaasti. Toisella tarkastelujaksolla käytettiin samoja perusteita, mutta argumentointi ja tilannekuva olivat toteavampia kuin ensimmäisellä jaksolla. Pitkään esillä ollut tavoitetila ja ratkaisunäkökulma oli tullut itsestään selvemmäksi asetelmaksi, jonka tuominen esiin ei edellyttänyt samanlaista argumentointia kuin aikaisemmin. Aika, joka keskustelulle oli käytetty ja tänä aikana suomalaiselle yhteiskunnalle teroitettut sen edessä olleet haasteet olivat luoneet ratkaisumallille uskottavuutta.

Sen kannan vahvistumisen, että maahanmuuttoa tarvittiin Suomeen ehdottomasti lisää, voi havaita myös ensimmäisen tarkastelujakson kronologiasta. Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa esiintyi vielä vuoden 1990 puolella näkemyksiä, joissa lehti asettautui valikoivan siirtolaispolitiikan kannalle. Kaikenlaista muuttoliikettä ei nähty hyvänä ja Suomelle kannatettavana. Äänenpainot valikoivan siirtolaispolitiikan puolesta vaimenivat kuitenkin myös Helsingin Sanomissa vuoden 1991 puolella. Muutoksen ajoittumisesta vuodenvaihteeseen 1990–1991 voi esittää mahdollisia yhtymäkohtia myös siihen, että samaan aikaan Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja vaihtui. Vuodesta 1976 tehtävässä olleen Heikki Tikkasen tilalle tuli Janne Virkkunen.³¹⁶

Demokraatti³¹⁷ kirjoitti maahanmuuttoaiheista pääkirjoituksissaan korostuneen vähäisesti läpi tutkimuksen tarkastelujaksojen. Pakolaiskriisien konteksteissa tema oli yhteiskunnallisesti niin akuutti ja merkittävä, että täydellinen hiljaisuus sen ympärillä oli valtakunnallisena uutislehtenä näyttäytyneen julkaisun pääkirjoituksissa käytännössä mahdottomuus. Silti kirjoitusten määrä jäi vähälle. Demokraatilla oli väistämätön asemansa SDP:n puoluelehtenä, mikä heijastui eittämättä myös lehden pääkirjoituksellisiin valintoihin. Lehti ilmaisi selkeää tukeaan maahanmuutolle, mutta kirjoitusten vähäisyys voi viestiä toisaalta aiheen kiusallisuudesta. Myös tarkastelluissa pääkirjoituksissa oli käsitelty sitä, kuinka

---

³¹⁶ 'Helsingin Sanomien aiemmat vastaavat päätoimittajat.' [<https://www.hs.fi/kotimaa/art-200002671629.html>]. Luettu 13.03.2021.

³¹⁷ Ensimmäisellä tarkastelujaksolla lehden nimi oli Demari.

maahanmuuttovastaisuutta, muukalaisvihamielisyyttä ja suoranaista rasismia esiintyi vasemmistolaisten puolueiden ja liikkeiden kannattajakunnissa. Esimerkiksi maahan tulleiden saapuminen kilpailemaan työpaikoista samoille markkinoille katsottiin vahvaksi juurisyyksi nurjille asenteille perinteisillä vasemmiston kentillä.

Aamulehti oli vielä tutkimuksen ensimmäisellä tarkastelujaksolla kokoomuksen äänenkannattajaksi julistautunut eli poliittisesti sidonnainen julkaisu. Aamulehden maahanmuuttoaiheista kirjoittaminen oli aktiivisempaa kuin Demokraatilla ja vuodenvaihteessa 1990–1991 lehti oli ottanut roolikseen suomalaisten huonoiksi kokemiensa asenteiden ruotimisen. Tässä tehtävässään Aamulehti asettui ristiriitaiseen suhteeseen nimekkäiden kokoomuslaisten poliitikkojen kanssa, kuten elintasopakolaisuudesta puhuneiden pääministeri Harri Holkerin ja Helsingin ylipormestarin Raimo Ilaskiven.

Työperäisestä maahanmuutosta esiintyikin pääkirjoituksissa sellaista tematiikkaa, jossa työnantaja- ja työntekijäpuolet olivat vastakkaisilla kannoilla. Tutkimuksen aineistossa selkein tapaus oli toiselta tarkastelujaksolta, jolloin työnantajajärjestö Rakennusteollisuus ja työntekijäjärjestö Rakennusliitto väittelivät rakennusalan toimintatavoista ulkomaisen työvoiman suhteen.³¹⁸ Helsingin Sanomat asettui kiistassa työnantajapuolen näkemyksen kannalle ja kritisoi työntekijäpuolta laskelmoinnista, jotta palkkoja olisi voitu tulevaisuudessa nostaa osaavien työntekijöiden heikomman saatavuuden seurauksena. Helsingin Sanomat oli puolustanut vastaavalla tavalla kausityöntekijöinä Suomessa toimineita marjanpoimijoita, perustellen heidän maahantuloaan ja työllistämistään nimenomaan työn matalammilla kustannuksilla.³¹⁹

Helsingin Sanomien asettumisessa matalampien työn kustannusten tueksi siirtotyövoiman kautta on viite postfordistisen kapitalismin teoriaan. Postfordismilla viitataan siihen, että siinä missä fordistisessa yhteiskuntajärjestyksessä työvoiman tarvetta esiintyi vahvasti teollisuuden piirissä, on sittemmin tapahtunut muutos työpaikkojen siirtymisessä palvelualoille. Samalla aiemmin teollisuudessa esiintynyt tarve halpatyövoimalle on siirtynyt palvelualoille.³²⁰ Tätä palvelualojen kaipaamaa halpatyövoimaa on kutsuttu myös prekaariksi työvoimaksi, koska työsuhteilla on usein tilapäinen ja siten jatkuvasti epävarma luonne.³²¹ Työmarkkina-asemassa

---

³¹⁸ Ks. ”’Ei tule mitään’”, *Helsingin Sanomat*, 28.10.2015.

³¹⁹ Ks. ’Marjastajilla rauha maassa’, *Helsingin Sanomat*, 31.08.2015.

³²⁰ Könönen, 2012b, 190–191.

³²¹ Ks. myös Calavita, 1998, 531.

esiintyvän tilapäisen luonteen katsotaan korreloivan vahvasti maahanmuuttajien oleskelustatuksen ja oikeudellisen aseman kanssa.³²²

Asettautuminen tukemaan maahanmuuttoa sillä perusteella, että siten saataisiin työn kustannuksia alennettua, oli osaltaan ristiriidassa sitä kohtaan, miksi maahanmuuttoa alun alkaen maahan haluttiin Suomen alettua siirtyä kohti nettomaahanmuuttoa. Vuodenvaihteessa 1990–1991 laajan siirtolaisuuskeskustelun avannut siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintö kaipasi ulkomaista työvoimaa nimenomaan työllisyysvajetta paikkaamaan. Mietinnössä korostettiin kuitenkin samanaikaisesti, ettei siirtolaisuudella pitäisi tuoda työvoimaa vähän ammattitaitoa vaativille ja heikosti palkatuille aloille. Ulkomaisen työvoiman alempien kustannusten kiittäminen oli vastoin tätä kantaa, ja oikeuttaa kysymään, millä perustein ja mitä varten maahanmuuttoa tuodaan Suomeen ratkaisuksi.

Jatkotutkimuksen mahdollisuudet

Suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa riittää tutkittavaa, sillä aineistoa syntyy jatkuvasti lisää. Maahanmuutto on popularisoitumisensa jälkeen pysynyt erittäin populaarina ja eri tasoilla keskusteltuna aiheena, ja muutosta siihen on vaikea lähitulevaisuudessa nähdä. Aiheen voi katsoa jopa tulleen entistä enemmän esiin yhteiskunnan monikulttuurisuuden lisääntyttyä ja tultua arkipäiväisemmäksi yhä suuremmalle osalle suomalaisia. Maahanmuutto huomioidaan sellaisissa asiayhteyksissä ja konteksteissa, joissa sitä ei ennen olisi tehty.

Suomalaisessa maahanmuutontutkimuksessa on maahanmuuttokeskustelun osalta keskitytty merkittävästi rasismitutkimukseen. Maahanmuuttokeskustelu on kuitenkin paljon enemmän kuin rasismi tai yleensä asennekeskustelu. Maahanmuuttokeskustelussa käydään läpi ja perustellaan myös pohjimmiltaan sitä, miksi yhteiskunta tarvitsisi maahanmuuttoa ja mikä on maahanmuuton tarkoitus.

Varsinkaan akateemisessa tutkimuksessa maahanmuuttoa ei pitäisi ottaa vastauksena sellaisenaan. Tutkimukselle on oivallisia kysymyksiä, miksi ja millainen maahanmuutto esitetään ratkaisuksi erilaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Lisäksi on hyvä tarkastella, mitkä tahot ratkaisuja tarjoavat ja mitkä voivat olla heidän motiivejaan tälle toiminnalle.

---

³²² Könönen, 2012b, 201.

Niin maahanmuutontutkimukselle kuin maahanmuuttokeskustelulle on valtava puute, jos tutkimus liiaksi rajautuu vain yhteen tai tiettyihin keskustelun kenttiin, kuten rasismiin. Kokonaisvaltainen ymmärrys maahanmuutosta ja siitä käydystä keskustelusta auttavat tulevaisuuden toiminnassa. Suomi ei ole koskaan ollut kansainväliseltä liikehdinnältä ulkopuolinen alue, mutta modernissa mielessä ymmärrettävän maahanmuuton osalta maa on historiansa eräässä käännekohdassa nettomaahanmuuton maaksi.

Maahanmuuttoa Suomeen on perusteltu vahvasti taloudellisilla tekijöillä. Yhteiskunnan uhkakuviksi on painotettu heikkoa huoltosuhdetta, kestävyysvajetta, työvoimapulaa ja verotulojen alenemista, jotka on nähty riskeinä hyvinvointiyhteiskunnan jatkuvuuden kannalta. Akateemisella tutkimuksella on paikkansa katsoa tätä eräänlaista maahanmuuton suurta kertomusta ja kysyä, onko se toteutuneen ja toteutuvan maahanmuuton mukainen.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Aamulehti, 01.11.1990–30.04.1991 & 01.07.2015–31.12.2015

Demari, 01.11.1990–30.04.1991

Demokraatti, 01.07.2015–31.12.2015

Helsingin Sanomat, 01.11.1990–30.04.1991 & 01.07.2015–31.12.2015

Kirjallisuus

Aallas, Esa, ”Somalit voidaan palauttaa NL:oon”. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.), Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä. Tampereen yliopisto: Tampere, 1992, 55–64.

Autio, Sari & Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville (toim.), Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Vastapaino: Tampere, 2001.

Calavita, Kitty, ’Immigration, Law, and Marginalization in a Global Economy’, *Law & Society Review* 32:3 (1998), 529–566.

Castles, Stephen & Miller, Mark, The age of migration – international population movements in the modern world. Palgrave Macmillan: Hampshire, 2009.

Castles, Stephen, ’Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective.’, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36:10 (2010), 1565–1586.

De Genova, Nicholas, Working the Boundaries. Race, Space, and ”Illegality” in Mexican Chicago. Duke University Press: Durham, 2005.

De Giorgi, Alessandro, ’Immigration control, post-Fordism, and less eligibility. A materialist critique of the criminalization of immigration across Europe.’, *Punishment & Society* 12:2 (2010), 147–167.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha, Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino: Tampere, 1998.

Fairclough, Norman, Miten media puhuu. Suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard. Vastapaino: Tampere, 2002 (2. painos). Englanninkielinen alkuteos 1995.

Hakala, Pekka, 'Suvaitsemattomuutta me ei hyväksytä. Huomioita pakolaisaiheisesta uutisoinnista eräissä suomalaisissa tiedotusvälineissä erityisesti seitsemäntenä päivänä tammikuussa 1991'. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.), Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä. Tampereen yliopisto: Tampere, 1992, 65–100.

Hardt, Michael & Negri, Antonio, Commonwealth. The Belknap Press of Harvard University Press: Cambridge, 2009.

Hathaway, James C., The Law of Refugee Status. Butterworths: Toronto & Vancouver, 1991.

Hietala, Marjatta, 'Mitä tutkia ja miten?'. Teoksessa Autio, Sari & Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville (toim.), Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Vastapaino: Tampere, 2001, 15–28.

Helminen, Marjut, Etniset vähemmistöt – maahanmuuttajat – ulkomaalaiset. Kuinka raportoida? Käytännön aineistoa journalisteille. Mediakriittinen julkaisusarja 4. Suomen Journalistiliitto: Helsinki, 1996.

Henriksson, Kirsi & Kastari, Pirkko-Liisa, 'Kun politiikka muuttuu historiankirjoitukseksi – lähihistorian haaste'. Teoksessa Autio, Sari & Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville (toim.), Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Vastapaino: Tampere, 2001, 131–144.

Horsti, Karina, 'Maahanmuuttojournalismi – välivaihe monikulttuuriseen journalismiin'. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), Etnisyys ja rasismi journalismissa. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Suomen Journalistiliitto: Helsinki, 2002, 109–127.

Horsti, Karina, Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampereen yliopisto: Tampere, 2005.

Hurri, Merja, 'Tervetuloa turvaan Suomeen! Pakolaisjournalismi, asenteet ja lähdekritiikki'. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.), Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä. Tampereen yliopisto: Tampere, 1992, 111–128.

Jaakkola, Magdalena, Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin ja ulkomaalaispolitiikkaan. Siirtolaisuustutkimuksia 21. Työvoimaministeriö: Helsinki, 1989.

- Jaakkola, Magdalena, 'Ulkomaalaisasenteet Suomessa ja Ruotsissa'. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.), Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus: Helsinki, 1994, 50–81.
- Jessop, Bob, 'The Regulation Approach, Governance and Post-Fordism: Alternative Perspectives on Economic and Political Change?', *Economy and Society* 24:3 (1997), 307–333.
- Joronen, Tuula & Ali, Abdullahi A., 'Maahanmuuttajien yritystoiminta Suomessa 1990-luvulla'. Teoksessa Trux, Marja-Liisa (toim.), Aukeavat ovet. Kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä. WSOY: Helsinki, 203–259.
- Joronen, Tuula, Pajarinen, Mika & Ylä-Anttila, Pekka, 'Hansakaupasta hampurilaisketjuihin – historiallinen katsaus'. Teoksessa Trux, Marja-Liisa (toim.), Aukeavat ovet. Kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä. WSOY: Helsinki, 2000, 117–142.
- Järvinen, Timo A. & Kortelainen, Antti (toim.), Muukalaiset. Juridiikasta ja asenteista kansojen kohdatessa. Edita: Helsinki, 1997.
- Kiely, Ray, 'Globalization, Post-Fordism and Contemporary Context of Development', *International Sociology* 13:1 (1998), 95–111.
- King, Russell, 'Towards a new map of European migration', *International Journal of Population Geography* 8:2 (2002), 89–106.
- Koivisto, Mauno, Historian tekijät. Kaksi kautta II. Kirjayhtymä: Helsinki, 1995.
- Kumar, Krishan, From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World. Blackwell Publishers: Oxford, 1995.
- Kuosma, Tapio, 'Ulkomaalaiset ja oikeusturva'. Teoksessa Järvinen, Timo A. & Kortelainen, Antti (toim.), Muukalaiset. Juridiikasta ja asenteista kansojen kohdatessa. Edita: Helsinki, 1997, 65–78.
- Kuosma, Tapio, Uudistettu ulkomaalaislainsäädäntö. Lakimiesliiton kustannus: Helsinki, 1994.
- Könönen, Jukka, 'Maahanmuuttopolitiikka työmarkkinapolitiikkana. Ulkomaalaisten hierarkisoidut työmarkkinat Suomessa.', *Työelämän tutkimus* 10:3 (2012), 228–245.
- Könönen, Jukka, 'Prekaari työvoima ja työn uudet hierarkiat metropolissa. Ulkomaalaiset matalapalkkaisilla palvelualueilla.', *Sosiologia* 49:3 (2012), 190–205.

Könönen, Jukka, Tilapäinen elämä, joustava työ. Rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina. Itä-Suomen yliopisto: Joensuu, 2014.

Lee, Everett S., 'A Theory of Migration', *Demography* 3:1 (1966), 47–57.

Lehtonen, Tuomas M. S. (toim.), Suomi, outo pohjoinen maa?. Näkökulmia Euroopan äären historiaan ja kulttuuriin. PK-Kustannus: Porvoo, 1999.

Lehtonen, Tuomas M. S., 'Suomi ennen Suomea'. Teoksessa Lehtonen, Tuomas M. S. (toim.), Suomi, outo pohjoinen maa?. Näkökulmia Euroopan äären historiaan ja kulttuuriin. PK-Kustannus: Porvoo, 1999, 18–49.

Lepola, Outi, Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttoliittisessä keskustelussa. SKS: Helsinki, 2000.

Liebkind, Karmela (toim.), Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus: Helsinki, 1994.

Liebkind, Karmela, 'Johdanto'. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.), Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus: Helsinki, 1994, 9–20.

Liebkind, Karmela, 'Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen'. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.), Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus: Helsinki, 1994, 21–49.

Liebkind, Karmela, 'Monikulttuurisuuden ehdot'. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.), Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus: Helsinki, 1994, 224–240.

Lipietz, Alain, 'The post-Fordist world: labour relations, international hierarchy and global ecology.', *Review of International Political Economy* 4:1 (1997), 1–41.

Luostarinen, Heikki, 'Vaihduntakuvio'. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.), Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä. Tampereen yliopisto: Tampere, 1992, 129–152.

Luostarinen, Heikki, 'Vanhan vainoojan poika'. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.), Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä. Tampereen yliopisto: Tampere, 1992, 1–40.

Luoto, Jari, Ulkopoliittikka ja ihmisoikeudet. Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan murroskausi 1985–1995. Gaudeamus: Helsinki, 1997 (2. painos).

Maasilta, Mari & Nikunen, Kaarina (toim.), *Pakolaisuus, tunteet ja media*. Vastapaino: Tampere, 2018.

Matinheikki-Kokko, Kaija, 'Suomen pakolaisvastaanotto – periaatteet ja käytännöt'. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.), *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Gaudeamus: Helsinki, 1994, 82–127.

Melin, Harri, 'Pakolaiskysymys ja julkisuus'. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.), *Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä*. Tampereen yliopisto: Tampere, 1992, 41–54.

Ngai, Mae, *Impossible Subjects. Illegal Aliens and the Making of Modern America*. Princeton University Press: Princeton, 2004.

Niiniluoto, Ilkka, *Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Filosofinen käsiteanalyysi*. Edita: Helsinki, 1997 (6. painos).

Paananen, Seppo, *Työvoimaa rajan takaa. Työpoliittinen tutkimus nro 54*. Työministeriö: Helsinki, 1993.

Pajarinen, Mika, *Ulkomaiset suorat sijoitukset ja ulkomaalaisomistus Suomessa: Katsaus historiaan ja viimeaikaiseen kehitykseen*. Keskusteluaiheita no. 610. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos: Helsinki, 1997.

Pietikäinen, Sari, *Discourses of Differentiation. Ethnic representations in Newspaper texts*. Jyväskylä studies in communication 12. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 2000.

Pietikäinen, Sari, 'Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa'. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), *Etnisyys ja rasismi journalismissa. Mediakriittinen julkaisusarja 6*. Suomen Journalistiliitto: Helsinki, 2002, 14–30.

Pietilä, Jyrki, *Elämästä ihmiselle. 130-vuotiaan Aamulehden historia*. Kunnallisneuvos C. V. Åkerlundin säätiö: Tampere, 2011.

Pizzolato, Nicola, *Challenging Global Capitalism. Labor Migration, Radical Struggle, and Urban Change in Detroit and Turin*. Palgrave Macmillan: Hampshire, 2013.

Pugliese, Enrico, 'Restructing of the labour market and the role of third world migrations in Europe', *Society and Space* 11:5 (1993), 513–522.

Pöyhtäri, Reeta, 'Raiskausuutisista vihapuheeseen: uutismedian eettistä harkintaa'. Teoksessa Maasilta, Mari & Nikunen, Kaarina (toim.), *Pakolaisuus, tunteet ja media*. Vastapaino: Tampere, 2018, 92–126.

Quassoli, Fabio, 'Migrants in the Italian Underground Economy', *International Journal of Urban and Regional Research* 23:2 (1999), 212–231.

Raittila, Pentti, 'Auttaako uutisen dialogisuus toiseuden poistamisessa?'. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*. Julkaisuja – Sarja C 39/2005. Tiedotusopin laitos – Tampereen yliopisto: Tampere, 2005, 33–53.

Raittila, Pentti, 'Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000'. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Suomen Journalistiliitto: Helsinki, 2002.

Raittila, Pentti (toim.), *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Suomen Journalistiliitto: Helsinki, 2002.

Raittila, Pentti (toim.), *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*. Julkaisuja – Sarja C 39/2005. Tiedotusopin laitos – Tampereen yliopisto: Tampere, 2005.

Raittila, Pentti, Horsti, Karina & Pietikäinen, Sari 'Onko journalismilla varaa parantaa?'. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Suomen Journalistiliitto: Helsinki, 2002, 200–209.

Rekola, Juha, *Excluding the minorities: Ethnic representation in the Finnish press*. KEPA Reports 10/1996. KEPA: Helsinki, 1996.

Salminen, Esko, 'Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980'. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Kustannuskiila: Kuopio, 1988, 141–306.

Salokangas, Raimo, 'Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla lehtimarkkinoilla'. Teoksessa Nygård, Toivo, Salokangas, Raimo & Tommila, Päiviö, *Suomen lehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*. Kustannuskiila: Kuopio, 1987, 167–433.

Saraste, Leena, 'Pakolaiskuvista, somaleista tammikuulta 1991'. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.), *Toimittaja ja pakolaiskysymykset*. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä. Tampereen yliopisto: Tampere, 1992, 101–110.

Sassen, Saskia, *The Mobility of Capital and Labor: A Study in International Investment and Labor Flow*. Cambridge University Press: Cambridge, 1988.

Sayad, Abdelmalek, *The Suffering of the Immigration*. Kääntänyt englanniksi David Macey. Polity Press: Malden, 2004. Ranskankielinen alkuteos 1999.

Sihvola, Jukka (toim.), *Toimittaja ja pakolaiskysymykset*. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä. Tampereen yliopisto: Tampere, 1992.

Takalo, Pirjo & Juote, Mari, *Inkerinsuomalaiset*. Edita: Helsinki, 1995.

Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Kustannuskiila: Kuopio, 1988.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo, *Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia*. Edita: Helsinki, 1998.

Trux, Marja-Liisa (toim.), *Aukeavat ovet. Kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä*. WSOY: Helsinki, 2000.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi: Helsinki, 2009 (6., uudistettu laitos).

WWW-sivut

'Helsingin Sanomien aiemmat vastaavat päätoimittajat.' [<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002671629.html>]. Luettu 13.03.2021.

'Ingvar S. Melin.' [<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/193.aspx>]. Luettu 17.06.2020.

'Raimo Ilaskiven uudenvuodenpuhe 1990.' [<https://areena.yle.fi/1-50206913>]. Katsottu 14.06.2020.

'Tasavallan presidentin uudenvuodenpuhe 1.1.1991.' [http://kaino.kotus.fi/korpus/teko/meta/presidentti/koivisto/koivisto_1991_rdf.xml]. Luettu 28.04.2020.

'Tilastot.' Maahanmuuttoviraston WWW-sivusto [<https://tilastot.migri.fi/index.html#applications>]. Luettu 20.06.2020.

'Turvapaikanhakijat ja päätökset 1990–1999'. Maahanmuuttoviraston WWW-sivusto [http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-_ja_pakolaistilastot/turvapaikanhakijat_ja_paatokset_1990-1999]. Luettu 17.04.2016.

'Unionin tila 2015: Rehellisyyden, yhtenäisyyden ja solidaarisuuden aika.' [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/SPEECH_15_5614]. Luettu 28.06.2020.

Asiakirjat

KM 1990: 46. Suomi ja ihmisten liikkuvuus muuttuvassa Euroopassa. Siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintö XIV. Valtion painatuskeskus: Helsinki, 1990.

OM 1990: Monikulttuuriseen Suomeen. Syrjintää selvittävän työryhmän muistio. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1990.

Lait ja asetukset

Asetus ulkomaalaisten maahantulosta ja oleskelusta valtakunnassa (95/1919).

Asetus ulkomaalaisten Suomeen tulosta ja oleskelusta maassa (57/1930).

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010).

Laki ulkomaalaisten sekä eräiden yhteisöjen oikeudesta omistaa ja hallita kiinteätä omaisuutta ja osakkeita (219/1939).

Sopimukset

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (77/1968).

Liitteet

Liite 1. Luettelo tutkimuksen aineistona olleista pääkirjoituksista.

Aamulehti

Eipäs suurennella pakolaisongelmaa, 30.11.1990

Muukalaiskauna tukahdutettava alkuunsa, 10.12.1990

Kelvoton maa elää, 14.12.1990

Maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi, 21.12.1990

Kuka sietää, kuka ei, 30.12.1990

Pakolaisista on huolehdittava, 03.01.1991

Lihapatojen ääreen, 07.01.1991

Syntiä, 09.01.1991

Pakolaiset takaisin, 10.01.1991

Ei kaikki, 13.01.1991

Ulkomaalaisoikeudet laajenevat, 02.02.1991

Pakolaisten anomukset on tutkittava kunnolla, 06.02.1991

Smp sopii oppositioon, vihreillä mahdollisuus, 10.02.1991

Ei ketään, 23.03.1991

Terrorismin sukupolvi, 12.07.2015

Menneisyyden vangit, 14.07.2015

Taakka on pakko jakaa, 22.07.2015

Timo Soinin painajainen, 28.07.2015

Historianläksyt jäivät lukematta?, 29.07.2015

Keskustele nyt sitten näiden kanssa, 04.08.2015

Temppelin harjalla tuulee, 08.08.2015

Pakolaiskeskus ei pelota, 18.08.2015

Edes toivon pilkahdus, 19.08.2015

Hallituksen tuskien taival, 25.08.2015

Schengen on arvokas, 29.08.2015

Pitääkö tässä kiittää Immosta?, 03.09.2015

EU-pakolaisvirasto? Kyllä, 04.09.2015

Pelottavin on pelko itse, 05.09.2015

Inhimillisuus velvoittaa, 08.09.2015

Varaa on, onko vastuuta?, 10.09.2015

Kaikilta otetaan, melkein, 11.09.2015

Ontuva selitys solidaarisuudesta, 12.09.2015

Syrjintä ei muuksi muutu selvityksillä, 17.09.2015

Kuunnelkaa Kofi Annania, 22.09.2015

Vain tyhmä jättää äänestämättä, 24.09.2015

Mahmoud antoi mallia, 26.09.2015

Suomi tarvitsee lisää lapsia, 28.09.2015

Kaikkien Tampere, 01.10.2015

Aina vain piinallisempaa, 06.10.2015

Pakolaisten paine venyttää moraalialia, 07.10.2015

Väittely väärillä raiteilla, 08.10.2015

Tynkkysen tulitikkuleikki, 08.10.2015

Koko hallituksen painajainen, 09.10.2015

Mistä vakituinen asunto pakolaisille?, 10.10.2015

Hankala isäntä, 13.10.2015

Tuuli kääntymässä kirkolle myötäiseksi, 16.10.2015

Kuohuntaa yli äyräitten, 17.10.2015

Hiljainen enemmistö, 18.10.2015

Lukukausimaksut iskevät maakuntiin, 23.10.2015

Kasvavan on uskallettava, 27.10.2015

Aita ei liemmin lämmitä talvella, 29.10.2015

Viimeinen sammuttaa valot, 30.10.2015
Nato-jäykyys jarruttaa, 02.11.2015
Vakauden varjolla, 03.11.2015
Kuka puhuisi hörhöille järkeä?, 04.11.2015
Uhka ja mahdollisuus, 07.11.2015
Nyt ei nenäpäivä riitä, 12.11.2015
Ihmisyys voittaa vielä, 15.11.2015
Schengeniä ei saa purkaa, 16.11.2015
Rakas rautakansleri, 20.11.2015
Viha kytee takapihallamme, 20.11.2015
Pysyvästi rempallaan, 23.11.2015
Herrat hyvin hereillä, 24.11.2015
Sietämätöntä temppuilua, 27.11.2015
Kyseenalaista mässäilyä, 28.11.2015
Pelkäämmekö tarpeeksi?, 02.12.2015
Jytky jäytää EU:takin, 05.12.2015
Maa on meidän kaikkien, 06.12.2015
Pakko, armoton konsultti, 09.12.2015
Ei edes huono vitsi, 12.12.2015
Humaanius etusijalle, 24.12.2015
Eurossa on eletävä, 27.12.2015
Historiantaju kunniaan, 29.12.2015
Turha pelko täsmäaseena, 30.12.2015

Demari

Kehitysavusta ei varaa tinkiä, 26.11.1990
Yliherkkiä reaktioita, 30.11.1990
Valistus voittaa rasismia, 17.12.1990

Suomi ja siirtolaiset, 18.12.1990

Varoituksen sanomia, 02.01.1991

Sytytyslanka palaa, 13.03.1991

Hätäapua nälkäisille, 02.04.1991

Demokraatti

Laiskat kreikkalaiset ja riistetyt suomalaisparat, 17.07.2015

Kurjuuden kierre, 26.08.2015

EU:n pakolaislinja saatava yhtenäiseksi, 27.08.2015

Pakolaiset tulivat jo, nyt pitää auttaa, 04.09.2015

Toivakan toivoton viesti, 08.09.2015

Pakolaisvirta voi muuttaa asenteita, 10.09.2015

Turhautunut turvapaikanhakija on tikittävä aikapommi, 06.10.2015

Gallupjytky palautti SDP:n itseluottamuksen, 09.10.2015

Lännessä mannerlaatat liikkuvat vähemmän, 14.10.2015

Hallintarekisteri tarjoaa suojan uhanalaiselle irtorahalle, 20.10.2015

Taantumus voitti Puolassa, 28.10.2015

Nyt tarvitaan jatkoa Kättilöille, 30.10.2015

Suomi rakentaa hiekkalinnojen varaan, 04.11.2015

Pahuu tutuille laduille, 05.11.2015

EU-johtajat yrittävät välttää vielä suuremman kaaoksen, 12.11.2015

Helsingin Sanomat

Ministeri Rantanen ja ulkomaalaislaki, 06.11.1990

Varoitus Etyk-maille muuttotulvasta, 23.11.1990

Turisteista pakolaisiksi, 29.11.1990

Pimeän työvoiman ongelma, 10.12.1990

Yhteistyötä turvapaikkapolitiikkaan, 12.12.1990

Työttömyys ja työvoimapula, 19.12.1990

Kohti siirtolaisten vastaanottoa, 22.12.1990

Huoli omasta ja lähiympäristöstä, 02.01.1991

Pakolaisvastaisuus nostaa päätään, 04.01.1991

Suomalaista terrorismia vastaan, 09.01.1991

Huomionarvoinen näkökanta, 25.01.1991

Ulkomaalaislaki myötätulessa, 01.02.1991

Korkean tason voimainkoetus, 03.02.1991

Yhteistyötä voi yhä tehostaa, 06.02.1991

Silmät ummessa tulevaisuuteen, 14.02.1991

Eduskunnan upea loppukiri, 16.02.1991

Pahuumuuttajan karu arki, 24.02.1991

Pohjoismaista sisäpolitiikkaa, 26.02.1991

Tarvitsemme tehokasta väestöpolitiikkaa, 27.02.1991

Neuvostorikollisuus kasvaa, 01.03.1991

Eräs pohjanoteeraus, 15.03.1991

Valtaistuin ja alttari, 29.03.1991

Tie auki porvarihallitukselle, 06.04.1991

Pakolaisten hätäkello soi, 22.04.1991

Turvapaikanhakijat vailla turvaa, 30.04.1991

Tanska kolistelee rajapuomeja, 07.07.2015

Kehitysavun säästöjä tehdään hätäisesti, 08.07.2015

Kunniaväkivaltaa verhoava hiljaisuus pitää rikkoa, 13.07.2015

Maahanmuutto jakaa Ruotsia, 13.07.2015

Latinoväestön kasvu muuttaa Yhdysvaltain poliittista karttaa, 15.07.2015

Thaimaalaisten poimijoiden kohtelu testaa marjayritykset, 19.07.2015

Ulkomaalaisopiskelijoiden maksuista on korkea aika päättää, 21.07.2015

Turvapaikanhakijoiden siirroista riidellään vielä monta kertaa, 22.07.2015

Turkki muutti linjaansa, 25.07.2015

Timo Soinin tulisi järjestää puolueessaan kurinpalautus, 27.07.2015

Suomella ei ole syytä kääntyä sisäänpäin, 28.07.2015

Trumpin suosio vaivaa republikaaneja, 30.07.2015

Kanaalitunneli on vain yksi siirtolaiskriisin sivunäyttämö, 05.08.2015

Sananvapauden turvaamiseksi tarvitaan selvä raja vihapuheelle, 06.08.2015

Perussuomalaiset keskittyvät nyt juhlimaan menestystään, 08.08.2015

Kreikka varjosti Soinin juhlapuhetta, 10.08.2015

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa estettävä, 11.08.2015

Majapaikkoja on oltava varalla, koska kriisit yllättävät aina, 17.08.2015

Pakolaisvirrat syntyvät kriiseistä eivätkä avustusoperaatioista, 18.08.2015

Ulkoministeri Soinin kipupiste on maahanmuuttopolitiikka, 25.08.2015

Kansanedustaja Olli Immosen aiheuttama kohu ei ole tällä ohi, 27.08.2015

Merkel näytti mallia vastuun ottamisessa, 28.08.2015

Ruotsidemokraatit vakiintuu kolmanneksi isoksi puolueeksi, 29.08.2015

Marjastajilla rauha maassa, 31.08.2015

Juha Sipilän hallitus – vai Esko Ahon?, 31.08.2015

Kuntien apua tarvitaan pakolaiskriisin hoitamisessa, 01.09.2015

Hallituksen viestintää on ylitarjonnaksi asti, 03.09.2015

Turvapaikkakriisi mittaa EU:n taidot, 04.09.2015

Kenen ehdoilla keskustellaan?, 05.09.2015

EU:ssa kasvaa luottamus Britannian jäsenyyden jatkoon, 05.09.2015

Sipilä osoitti arvojohtajuutta, 06.09.2015

Suomen pitää antaa hädänalaisille turvaa, 08.09.2015

Eduskunnalla on vielä aikaa pitkiin istuntotaukoihin, 08.09.2015

Pakolaisvirtaan ei ole loppua ilman ratkaisua Syyrian sotaan, 09.09.2015

Hallitus kuritti tällä kertaa hyväosaisia, 11.09.2015

Pakko on huono konsultti, 12.09.2015

Eurooppa hukkaa mahdollisuutensa, 13.09.2015

Avoin EU kestää pakolaiskriisinsä, 16.09.2015

Tärkeissä vaaleissa ei ole pellejä, 18.09.2015

Uuden ajan vanhus ei asu laitoksessa, 21.09.2015

Pakolaisvastuu on jaettava tasaisemmin, 22.09.2015

Suomi jättäytyi yksin ilman riittävää syytä, 24.09.2015

Kuntien apua tarvitaan, 25.09.2015

Perusoikeudet eivät riipu suhdanteista, 28.09.2015

Suomi tarvitsee lisää vaikuttavuutta YK:ssa, 01.10.2015

EU-maat vilkuilevat nyt toisiaan turvapaikkakäytännöissä, 04.10.2015

Afganistan ei jätä maailmaa rauhaan, 06.10.2015

Soinin puolueen rivit rakoilevat, 06.10.2015

Avoin raja on elintärkeä, 07.10.2015

Perussuomalaisten romahdus ei johdu vain pakkolaeista, 09.10.2015

Viisas Nobel-valinta voimistaa toiveikkuutta Pohjois-Afrikassa, 10.10.2015

Turkki etenee kohti vaaleja vihan ja pelon tunnelmissa, 13.10.2015

Helsingin lähivuotia leimaa epävarmuus, 15.10.2015

Ruotsin oppositio haluaa, että hallitus horjuu mutta ei kaadu, 16.10.2015

EU parsii kokoon pakolaispolitiikkaa, 17.10.2015

Raadollista kauppaa EU-jäsenyydellä, 20.10.2015

Kanada sai pääministerisuvun ja käänsi kurssia vasemmalle, 21.10.2015

Kuuli kummin kaimalta, 22.10.2015

Asuntopula vaatii valtion vastaantuloa, 23.10.2015

Perussuomalaiset saavat kärsiä porvarihallituksessa olostaan, 23.10.2015

Kartalle syntyi kovien asenteiden pystyraita, 24.10.2015

Pakolaiskriisissä ei saa jättää harmaata aluetta väkivallalle, 24.10.2015

Puolan EU-suhde joutuu koetukselle, 27.10.2015

Soini siivoaa nurkkia, 27.10.2015

"Ei tule mitään", 28.10.2015

Lähi-idän sodat eivät lopu nopeasti, 30.10.2015

Kotoutuminen vaatii uutta otetta, 31.10.2015

Horisontissa näkyy ikääntyvä maa, 04.11.2015

Perussuomalaiset syöksyssä, 05.11.2015

Ruotsilta tuli vakava viesti turvapaikanhakijoista, 07.11.2015

Telttamajoitus on viesti Suomeen tulijoille ja EU:lle, 12.11.2015

EU:n uskottavuus ratkeaa ulkorajalla, 13.11.2015

Eurooppa kestää terrorin paineen, 15.11.2015

Hajanainen hallinto, keskittyneet ääriliikkeet, 17.11.2015

Pieni perhe riittää yhä useammalle, 18.11.2015

Soinin puolue on pudonnut kolmen suuren kyydistä, 19.11.2015

EU ulkoisti Turkille pakolaisongelman hoidon, 01.12.2015

Kotouttamisen haaste on valtava, 02.12.2015

Naisiin kohdistuva väkivalta vaatii laajempaa huomiota, 03.12.2015

EU-suhteen syventäminen ei vedonnut tanskalaisiin, 05.12.2015

Itsenäisyyspäivänä on syytä iloita, 06.12.2015

Epävarmuus työnsi Ranskaa oikealle, 08.12.2015

Turvapaikkapolitiikka päivittyy tilanteen mukana, 09.12.2015

EU:n rajojen yhteisvalvonta vaatii vaikeita päätöksiä, 12.12.2015

Kriisinhallinta palasi henkiin, 13.12.2015

Pakolaispolitiikan pitää olla yhteistä, 16.12.2015

Puolasta on tullut arvaamaton EU:ssa, 19.12.2015

Kasvu kaipaa lisää työvoimaa ulkoa, 20.12.2015

Verottaja kiristää otettaan etelän veropakolaisista, 27.12.2015

Tanska oudolla tiellä, 27.12.2015

Kannatus katosi, Soini se porskuttaa, 29.12.2015

Iskuja pakolaiskeskuksiin ei voi selittää humalalla, 31.12.2015